

Vysoká škola ekonomická v Praze

Národohospodářská fakulta

Hlavní specializace: Hospodářská politika

KOMPARACE RODINNÉ POLITIKY
ČESKÉ REPUBLIKY A VELKÉ
BRITÁNIE V LETECH 1993-2015

diplomová práce

Autor: Bc. Petra Hulčíková

Vedoucí práce: Ing. Zdenka Vostrovská, CSc.

Rok: 2017

Prohlašuji na svou čest, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
a s použitím uvedené literatury.

Bc. Petra Hulčíková,
V Praze, dne 21. 8. 2017

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní Ing. Zdence Vostrovské, CSc. za její vstřícný přístup a rady při psaní této práce. Dále děkuji celé rodině za podporu při vysokoškolském studiu.

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Zpracovatelka: **Bc. Petra Hulčíková**
Studijní program: **Ekonomie a hospodářská správa**
Obor: **Hospodářská politika**
Název tématu: **KOMPARACE RODINNÉ POLITIKY ČESKÉ REPUBLIKY
A VELKÉ BRITÁNIE V LETECH 1993-2015**

Zásady pro vypracování:

1. Diplomová práce si klade za cíl analyzovat vývoj rodinné politiky v České republice a ve Velké Británii, a porovnat nástroje, jež obě země v současné době využívají na podporu této politiky. Práce vyzdvihne výhody a nevýhody používání finančních či nefinančních nástrojů a na základě komparace obou zemí doporučí možné zlepšení české politiky podporující rodiny s dětmi.
2. Rodina má ve společnosti výsadní postavení a vždy bude tvořit jeden ze základních pilířů státu. V posledních letech dochází na většině evropského území k nepřiznivému demografickému vývoji, což dokazuje snižování porodnosti, odkládání mateřství na vyšší věk či růst stárnutí populace a rodinná politika se tak čím dál více dostává do středu pozornosti státu. Právě demografický vývoj je jedním z jedním z nejvýznamnějších faktorů při utváření rodinné politiky.
3. Teoretická část práce se bude zabývat obecně rodinnou politikou, jejími nástroji, cíli a dalšími faktory, jež rodinnou politiku ovlivňují. Rovněž budou v této části definované současné modely rodinných politik v České republice a Velké Británii a budou mimo jiné popsány výše či podmínky pro získání podpor v mateřství a rodičovství.
4. Částí na pomezí teoretické a praktické bude kapitola týkající se vývoje rodinných politik v obou vybraných zemích. Společně s vývojem rodinné politiky budou definovány přímé a nepřímé nástroje rodinné politiky, uvedeno bude jejich vyměřování a jejich současný stav. Praktická část diplomové práce se bude zabývat komparací rodinných politik České republiky a Velké Británie na základě přímých a nepřímých (finančních či nefinančních) nástrojů a rovněž na základě makroekonomických ukazatelů. Na mikroekonomické úrovni bude ke komparaci využito několik modelových rodin. Na základě zjištěných informací bude vypracována SWOT analýza, jež shrne silné a slabé stránky rodinné politiky, dále její příležitosti či hrozby.

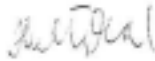
Rozsah práce: 65

Seznam odborné literatury:

1. BRDEK, M. – KREBS, V. – JÍROVÁ, H. *Trendy v evropské sociální politice*. Praha: ASPI, 2002. ISBN 80-86395-25-1.
2. MORGAN, P.M. *Family policy, family changes : Sweden, Italy and Britain compared*. London: Institute for the Study of Civil Society, 2006. ISBN 1-903386-43-8.
3. JAHODA, Robert a Pavel KOFROŇ. Domácnosti a sociální dávky v letech 2000 až 2005 (analýza dostupných dat). 1. vyd. Praha: VÚPSV, v.v.i., 2007. VÚPSV, 1. ISBN 978-80- 87007-69-3
4. KUCHAŘOVÁ, Věra. Rodinná politika v ČR – proč a o čem. In: Demografie. – ISSN 0011- 8265 – Roč. 48, č. 4. 2006
5. MATĚJKOVÁ, Barbora, PALONCYOVÁ, Jana. Rodinná politika ve vybraných evropských zemích s ohledem na situaci v České republice. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita v Brně. 2005. ISBN 80-210-3630-3
6. MILLAR, Jane. Families and work: new family policy for the UK? In ROSSI, G. *Reconciling Family and Work: New Challenges for Social Policies in Europe*. Milano: FrancoAngeli, 2006. ISBN 884647595X.
7. MITCHELL, Eva. Financial Support of Families in the Czech Republic and Slovakia from the European Perspective: More Similar than Different?. In: Sociologie, Roč. 41, č. 3(2009), – ISSN 0049-1225. – s. 223-246. lit., tab., obr.
8. RYCHTAŘÍKOVÁ, Jitka, VYMĚTALOVÁ, Simona a HAMPLOVÁ Dana. 2001. Diferenciace reprodukčního a rodinného chování v evropských populacích. Sociologické texty / Sociological Papers 01:10. Praha: Sociologický ústav AV ČR. 83 s. ISBN 80-7330-004-4.

Datum zadání diplomové práce: únor 2017

Termín odevzdání diplomové práce: září 2017

Be. Petra Huščíková
Ředitelka

Ing. Zdenka Voštrovská, CSc.
Vedoucí práce

doc. Ing. Miroslav Ševčík, CSc.
Vedoucí katedry

doc. Ing. Miroslav Ševčík, CSc.
Děkan NF VŠE

Abstrakt:

Tato diplomová práce se zaměřuje na vývoj a komparaci rodinné politiky v České republice a Velké Británii v letech 1993-2015. Rozdílný přístup obou zemí k rodinné politice je porovnán jak na úrovni přímých a nepřímých nástrojů finanční podpory rodin, tak na úrovni mikroekonomické a makroekonomické. Z výsledků práce vyplývá, že procentuální podíl výdajů na rodinnou politiku k hrubému domácímu produktu je ve Velké Británii stále vyšší než v České republice. Naopak v České republice jsou již od roku 1990 několikanásobně vyšší výdaje státu po narození dítěte do rodiny, což může způsobovat ztrátu motivace návratu na trh práce. Kromě porovnání českého a britského systému rodinné politiky, tato práce přináší návrhy možného zlepšení české rodinné politiky.

Klíčová slova: rodinná politika, vývoj rodinné politiky, podpora rodin, sociální dávky, péče o dítě

JEL klasifikace: H530, H550, J110, J130

Abstract:

This diploma thesis is focused on development and comparison of family policy in the Czech Republic and United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland between 1993 and 2015. The difference between these two countries' approach to family policy is compared both at the level of direct and indirect instruments of family financial support and microeconomic and macroeconomic level. The results of this thesis show that the percentage of spending on family policy on gross domestic product is still higher in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland than in the Czech Republic. On the contrary, in the Czech Republic since 1990, the state has spent several times higher state's expenses after the birth of the child, which can cause a loss of motivation to return to the labor market. Besides the comparison of the Czech and British family policy systems, this thesis brings suggestions for a possible improvement of Czech family policy.

Key words: family policy, development of family policy, family support, social benefits, child care

JEL classification: H530, H550, J110, J130

Obsah

Úvod	1
1 Teoretický základ rodinné politiky.....	3
1.1 Rodina a její pojetí	3
1.2 Historie rodiny a její vývoj	4
1.2.1 Rodina v ekonomické historii.....	5
1.3 Rodinná politika	6
1.3.1 Definice rodinné politiky.....	6
1.3.2 Cíle a principy rodinné politiky	7
1.3.3 Základní modely rodinné politiky	9
1.3.4 Nástroje a opatření rodinné politiky	15
2 Vývoj rodinné politiky v České republice a Velké Británii	18
2.1 Politicko-ekonomické vymezení komparovaných států	18
2.2 Faktory ovlivňující vývoj rodinné politiky	19
2.2.1 Faktory spojené s demografickým vývojem	19
2.2.2 Ekonomické a společensko-politické faktory	24
2.3 Vývoj rodinné politiky v České republice	25
2.3.1 Od počátků rodinné politiky v ČR až do konce osmdesátých let dvacátého století.....	25
2.3.2 Od devadesátých let dvacátého století až po současnost	27
2.4 Vývoj rodinné politiky ve Velké Británii	30
2.4.1 Od počátků rodinné politiky ve Velké Británii až do konce osmdesátých let dvacátého století.....	30
2.4.2 Od devadesátých let dvacátého století až po současnost	32
3 Komparace rodinné politiky v České republice a ve Velké Británii	35
3.1 Systém sociálního zabezpečení.....	35
3.2 Nástroje přímé finanční podpory rodin	38
3.2.1 Příspěvky spojené s těhotenstvím a mateřstvím.....	38
3.2.2 Porodné a pohřebné.....	43
3.2.3 Přídavek na dítě	45
3.2.4 Příspěvek na bydlení	46
3.3 Nástroje nepřímé finanční podpory rodin	47
3.4 Makroekonomická komparace rodinné politiky.....	49

3.5	Mikroekonomická komparace rodinné politiky.....	54
3.5.1	Modelová rodina č. 1.....	55
3.5.2	Modelová rodina č. 2.....	57
3.5.3	Modelová rodina č. 3.....	59
3.6	Komparace slučitelnosti profesního a rodinného života.....	60
3.7	SWOT analýza.....	65
	Závěr	66
	Seznam zkratk.....	70
	Seznam tabulek a grafů	71
	Seznam tabulek.....	71
	Seznam grafů.....	72
	Seznam literatury a dalších pramenů	73
	Knižní zdroje	73
	Elektronické zdroje	75

Úvod

Rodina má ve společnosti výsadní postavení a patří k základním pilířům každého státu, neboť předává pravidla občanského soužití ve společnosti, přispívá k podobě sociálního a právního řádu, a rovněž svými hodnotami ovlivňuje sociální a ekonomickou prosperitu státu. I přes měnící se podobu a složení rodiny je důležité, aby rodina plnila své základní funkce. Rodina je ze strany státu podporována prostřednictvím rodinné politiky, jež si obecně klade za cíl podporovat a posilovat vědomí a význam rodinných hodnot ve společnosti, odstranit společenské tlaky ohrožující funkčnost rodiny a přijmout všechna potřebná opatření k dosažení tohoto cíle. Rodinná politika je aktuálním tématem, jelikož v posledních desetiletích dochází v Evropě k poklesu porodnosti, odkladu založení rodiny do pozdějšího věku a zároveň k demografickému stárnutí populace. Tyto okolnosti přiměly státy k soustředění pozornosti na rodinnou politiku a vytváření příznivého prorodinného prostředí.

Tato diplomová práce se zabývá rodinnou politikou v České republice a Velké Británii a jejím vývojem mezi lety 1993-2015. Počátek sledovaného období byl zvolen především z důvodu proměn české ekonomiky a českého sociálního systému na počátku devadesátých let dvacátého století, kdy v České republice docházelo z přechodu z centrálně řízené ekonomiky na ekonomiku tržní. Velká Británie byla pro komparaci s Českou republikou vybrána z důvodu rozdílného typu sociálního státu a odlišného demografického vývoje. Především ukazatel míry porodnosti a ukazatel úhrnné plodnosti vykazují v posledních desetiletích na území Velké Británie daleko vyšší hodnoty než v České republice.

První kapitola diplomové práce je zaměřena na teoretická východiska rodinné politiky, nejprve je vymezen pojem rodina a její pojetí, popsány jsou jednotlivé funkce rodiny. Následně je v krátkosti vylíčena historie rodiny a její vývoj od mladší doby kamenné, přes středověkou slovanskou rodinu až do dnešní podoby rodiny. Součástí této subkapitoly je i teoretický přístup k problematice rodiny v ekonomické historii, především je tedy zmíněna neoklasická ekonomie rodiny. Dále se teoretická část zabývá již rodinnou politikou, a to její definicí, nebo cíli a principy rodinné politiky,

popsány jsou dvě základní teorie modelů sociálního státu a na konci kapitoly je pozornost věnována nástrojům rodinné politiky, tedy přímé a nepřímé finanční podpoře rodin s dětmi.

Kapitolou na pomezí teoretické a praktické části je druhá kapitola týkající se vývoje rodinné politiky v obou komparovaných zemích. V úvodu jsou oba státy stručně představeny včetně porovnání jejich základních makroekonomických ukazatelů. Dále je pozornost věnována faktorům, jež ovlivňují vývoj rodinné politiky – konkrétně demografickým faktorům a ekonomicko-společenským faktorům. Poslední dvě subkapitoly jsou věnovány vývoji rodinné politiky v České republice a ve Velké Británii v letech 1993-2015.

Analytická část je zaměřena na komparaci rodinné politiky v obou státech, nejprve je charakterizován systém sociálního zabezpečení, následně jsou porovnány nástroje přímé finanční podpory na úrovni příspěvků spojených s těhotenstvím a mateřstvím, přídavků na dítě, porodného a pohřebného a příspěvku na bydlení, a nástroje nepřímé finanční podpory na úrovni daňových příspěvků, opatření či úlev. Makroekonomická komparace se zabývá např. výdaji státu na příspěvky rodinné politiky jakožto procentuálního podílu hrubého domácího produktu nebo vývojem procentuálního podílu výdajů na rodinnou politiku na hrubém domácím produktu. Mikroekonomická komparace porovnává jednotlivé dávky přímé a nepřímé podpory rodin s dětmi na tzv. modelových rodinách. Dále je v této části zmíněna komparace slučitelnosti rodinného a profesního života z hlediska poskytování částečných a flexibilních pracovních úvazků. V závěru práce shrnuje SWOT analýza nejdůležitější silné a slabé stránky, příležitosti a hrozby české rodinné politiky.

Hlavním cílem této diplomové práce je zanalyzovat vývoj a nástroje rodinné politiky v České republice a Velké Británii za účelem zhodnocení prorodinného prostředí v obou zemích a navržení možných změn či případných zlepšení pro český systém podpory rodin s dětmi. Na základě makroekonomické analýzy je zhodnoceno, která země je štedřejší ve výdajích na rodinnou politiku nebo výdajích na příspěvky rodinám vztahované k hrubému domácímu produktu dané země. Na mikroekonomické úrovni je určeno, která země je štedřejší pro dané modelové rodiny v daných situacích.

1 Teoretický základ rodinné politiky

1.1 Rodina a její pojetí

Rodina představuje skupinu osob, jež je přímo spjata příbuzenskými vztahy, a v níž jsou dospělí členové rodiny odpovědní za výchovu dětí. Ve všech společnostech se lze setkat s rodinou, kterou sociologové a antropologové označují jako tzv. nukleární rodinu. Nukleární rodina je tvořena dospělými manželi a jejich vlastními či adoptivními dětmi žijícími ve stejné domácnosti. Jestliže v jedné domácnosti žijí kromě obou rodičů s dětmi i další blízcí příbuzní jako jsou prarodiče, strýcové a tety, jedná se o tzv. rozšířenou rodinu (Giddens, 1999).

Mezi základní funkce rodiny patří reprodukční funkce (plození nových členů rodiny), ekonomická funkce (hmotné zajištění členů rodiny), socializační funkce (zařazování se do dané společnosti a kultury) a emocionální funkce (zajištění citového zázemí pro členy rodiny). Nejdůležitějším kohezivním faktorem rodiny je emocionalita, tedy schopnost jedince vytvořit trvalé citové zázemí pro všechny její členy. Emocionalita je potřebná jak pro děti, tak pro dospělé, ovšem pro každou skupinu v trochu jiné podobě (Lovasová, 2006).

Rodina rovněž patří k základním pilířům každého státu, i přes pokusy nahradit funkci nukleární rodiny jinými kolektivy či státem zůstává rodina stále nezastupitelnou institucí. Rodina předává pravidla občanského soužití ve společnosti, přispívá k podobě sociálního a právního řádu, svými hodnotami a svou velikostí ovlivňuje ekonomickou a sociální prosperitu státu. Pokud má společnost jako celek v budoucnu nadále prosperovat, rodina jako instituce by měla být oceňována a podporována (Mitchell, 2010).

Nejširší pojetí rodiny ze sociologického pohledu vymezuje rodinu jako institucionální zajištění lidské reprodukce, legitimní v dané společnosti. V tomto pojetí člověk mentálně i fyzicky dlouho vyžívá a potřebuje pokrýt jak reprodukci fyzickou, tak reprodukci sociální způsobilosti (Možný, 2002). Dle Řezáče (1998, s. 192) je z psychologického pohledu rodina definována jako *„intimní vztahový systém vyznačující se časoprostorovým ohraničením, jeho členové utvářejí svůj společný život především*

v privátním prostoru, z něhož jsou vyloučeny jiné osoby“. K základním znakům rodiny z psychologického pohledu patří její časoprostorové ohraničení a její relativní trvalost.

1.2 Historie rodiny a její vývoj

Již v pravěku, konkrétně v mladší době kamenné, se objevil člověk dnešního typu žijící ve skupinách, s největší pravděpodobností pokrevně spřízněných. V době homérské (tj. v osmém a sedmém tisíciletí př.n.l.) byla řecká společnost organizována podle širokých rodů a rodiny byly striktně patriarchální – postavení ženy v rodinném svazku bylo podřízeno muži, což se vyznačovalo tím, že obě pohlaví např. jedla odděleně, ženy se mohly zdržovat pouze ve vyhraněné části domu a staraly se výhradně o chod domácnosti. Ve starověkém Římě byla rodina velmi ceněna, důkazem toho je první právní kodex tzv. Dvanáct desek, ve kterém byla rodina prohlášena za základní jednotku společnosti. Postavení žen ve starověkém Římě se postupně měnilo, nemajetné ženy zde mohly začít pracovat jako švadleny, písařky, vychovatelky atd. (Matoušek, 1993).

Středověká slovanská rodina měla patriarchální podobu, což dokazují početné rodiny vůdce Sáma či kyjevského knížete Vladimíra zahrnující mnoho dětí a manželů. S příchodem křesťanství se rodinné chování opíralo o respektování křesťanské manželské morálky, tedy nerozlučitelného svazku muže a ženy. Dalšími důležitými prvky v rodině byly vzájemná úcta a služebnost. V tomto období rodina tvořila i výrobní jednotku, a to např. při obdělávání půdy či provozování řemesla. S příchodem novověku se začala rozpadat patriarchální podoba rodiny, formovala se hnutí za emancipaci žen a muž přestal být jediným živitelem rodiny. Období industrializace v devatenáctém století soustředilo obyvatele do měst, přeneslo pracovní místa z rodiny do továrny, zároveň se začala dostavovat liberalizace při uzavírání manželských svazků (Matoušek, 1993).

Ve dvacátých letech dvacátého století se podoba rodin začala více měnit, a to díky liberálnějšímu rozvodovému zákonodárství. Další změnou v tomto období bylo snižování počtu dětí v rodinách, jež se šířilo z vyšších příjmových vrstev až po chudší venkovské rodiny. Tyto tendence se razantněji a rychleji projevovaly v zemích západní

Evropy, ve východní a jižní Evropě probíhal proces snižování počtu dětí v domácnosti později a pozvolněji. Po skončení druhé světové války se reprodukční chování mladých lidí začalo stabilizovat a před založením rodiny partneři uzavírali manželské svazky, průměrný věk při uzavírání sňatku a narození prvního potomka se začal snižovat a zpravidla se v rodinách narodilo tři a více dětí. Od poloviny šedesátých let dvacátého století u mladých lidí docházelo k časově delšímu vzdělávání a získávání zkušeností, s čímž bylo spojené postupné odkládání založení rodiny. Průměrný věk partnerů při uzavírání sňatků a rodičů při narození prvního dítěte se v průběhu dalších desetiletí zvyšoval, klesl celkový počet narozených dětí a úhrnná plodnost se dostala pod kritickou hodnotu (Krebs, 2010).

1.2.1 Rodina v ekonomické historii

Ekonomie rodiny je jednou z nových neoklasických škol ekonomické teorie. Tato škola se v druhé polovině dvacátého století rozvíjela od jednotlivých studií rodiny v rámci ekonomie až po institucionální ekonomii či studie na pomezí více vědních disciplín jako je populační ekonomie, demografie, sociologie nebo sociální politika. Za zakladatele ekonomie rodiny je považován Gary Becker, který v roce 1981 vydal knihu Pojednání o rodině („A Treatise on the Family“) zabývající se ekonomickým rozhodováním jedinců ohledně vstupu do manželství, rozvodu či počtu dětí a době jejich narození, a to na základě mikroekonomické analýzy. Klíčem k tomuto rozhodování je porovnání užitků a nákladů, které mohou být jak peněžní, tak nepeněžní. Nepeněžními užitky mohou být např. společenské postavení nebo spořádaný rodinný život, kdežto nepeněžními náklady jsou především náklady časové. Lidé uzavírají sňatky, pokud jim manželství přinese vyšší užitek než být sám nebo hledat nového partnera. Dle Beckerovy teorie se rodiče rozhodují o počtu dětí na základě porovnání nákladů a užitků z výchovy dítěte. Tendence mít méně potomků se tak projevuje v případech, kdy se snižují přídavky na dítě či daňové úlevy, nastávající matka pracuje na velmi dobře placené pozici nebo pokud rostou náklady na výchovu dětí. Gary Becker za tuto teorii obdržel v roce 1992 Nobelovu cenu za ekonomii (Holman, 2001).

O několik let později dvojice ekonomů Gary Becker a Robert Barro reformulovali ekonomii rodiny a zobecnili ji i na vztahy mezi generacemi, rozšířili

teorii o pojem racionality, kdy rozšířená racionalita zahrnovala nejen užitek manželů, ale i užitek jejich dětí. Na Beckerovo dílo v roce 1995 navázali autoři Ramon Febrero a Pedro S. Schwartz sborníkem „The essence of Becker“ nebo autoři S. Lundberg a R. A. Pollak studií „The American Family and Family Economics“ z roku 2007 zpracovanou k 25. výročí vydání přelomové knihy Garyho Beckera, od níž je datován zrod chicagské ekonomie rodiny. Tato studie uvádí strukturu neoklasické školy v ekonomii rodiny tvořenou ekonomii sňatkových trhů, ekonomii manželství, populační ekonomii, mikroekonomii racionálních investic do „kvality dětí“ jako „předmětu dlouhodobé spotřeby“, racionalitou zabezpečování se na stáří, ekonomii mezigenerační solidarity a problematikou migrace, imigrace a ekonomické diskriminace (Mlčoch, 2014).

1.3 Rodinná politika

Rodina je v moderních společnostech chápána jako základní jednotka společnosti, a proto by měla být podporována a chráněna ze strany státu. Stát tak prostřednictvím nástrojů rodinné politiky podporuje rodiče při výchově dětí, ženy v těhotenství a mateřství, chrání děti a seniory a usnadňuje lepší skloubení rodinného a pracovního života rodičů.

1.3.1 Definice rodinné politiky

Odborná literatura poskytuje mnoho různých definic rodinné politiky. V mezinárodním kontextu definuje rodinnou politiku Lampert (1985) jako soubor opatření a nástrojů, pomocí nichž nositelé rodinné politiky sledují cíl chránit a podporovat rodinu jako instituci, jež má pro společnost nepostradatelnou funkci. Preston (1987) uvádí odlišnou definici, ve které by rodinná politika, společně s populační politikou, měla poskytovat partnerům prostředky pro vytvoření rodiny s takovým počtem dětí, jaký si pár přeje na základě jejich svobodného rozhodnutí (Paloncyová, 2013). Na území České republiky je moderní rodinná politika definována dle Polákové (1997, s. 24) jako *„vědomé a cílevědomé působení veřejných institucí na právní, ekonomický a sociální stav rodiny, na její členy a její prostředí“*. Poláková dále uvádí, že rodinná politika by měla vycházet z těch právních norem, ve kterých je rodina předmětem ochrany státu. Členům rodiny by měla být zaručena práva na svobodu a sebeurčení – přímé zásahy státu do rodiny jsou vyloučeny (Matějková, Paloncyová, 2004). Kuchařová (2006, s. 237) shrnuje, že *„rodinná politika je v podstatě souhrn*

opatření vlády a vládou podporovaných dalších subjektů ve prospěch rodin a také jednotlivců při plnění jejich rodinných, zejména rodičovských rolí a ve prospěch zdravého vývoje dětí a jejich společenského začlenění“.

Dle Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky (dále MPSV) rodinná politika ve své podstatě představuje souhrn aktivit a opatření za účelem podpory rodiny, je tedy soustředěna na podporu rodin ve výkonu jejich přirozených funkcí. Avšak stát tyto role nepřebírá a nezasahuje do rozdělování sociálních rolí v rodině, nebo do jejího vnitřního života. Rodinná politika by taktéž neměla opomíjet jednotlivé vývojové fáze rodin a jejich potřeby v konkrétních situacích (MPSV, 2008a).

Na rodinnou politiku lze rovněž nahlížet užším a širším pojetím. V užším pojetí rodinná politika zahrnuje dávky a služby se zaměřením na rodičovské páry s dětmi či osamělé rodiče. Toto pojetí zahrnuje jak hotovostní, tak věcnou podporu rodinám v podobě přímých finančních transferů, slev na daních pro rodiny s dětmi, rodičovské a mateřské dovolené. Dále jsou v rámci užšího pojetí rodinné politiky podporována a dotována zařízení péče o děti a v neposlední řadě je podporováno rodinné právo. Širší pojetí rozšiřuje rodinnou politiku o všechny oblasti veřejných politik, které mohou mít potenciální vliv na blaho rodin, a to včetně např. opatření ve veřejné dopravě, bezpečnosti či vzdělání (Matějková, Paloncyová, 2004).

1.3.2 Cíle a principy rodinné politiky

Základním principem rodinné politiky je vytvářet rodinám takové prostředí, ve kterém rodiny mohou svobodně uskutečňovat svá rozhodnutí a naplňovat svá přesvědčení týkající se např. rodinných hodnot, cílů rodinného a osobního života či způsobu péče o potomky. Mezi navazující principy patří možnost páru rozhodnout se založit rodinu a pečovat o své blízké beze strachu ze ztráty profese či zhoršení životní úrovně, dalším principem je blaho dětí a posilování mezigenerační solidarity (Hnutí pro život, 2016).

Národní koncepce podpory rodin s dětmi uvádí jako základní cíl rodinné politiky pro vznik a stabilní fungování rodiny vytvoření všestranně příznivého společenského klimatu a podmínek; podporování a posilování vědomí a významu

rodinných hodnot ve společnosti a přijímání všech potřebných politických opatření; odstraňování bariér či jiných společenských tlaků, jimiž jsou rodiny vystaveny a ohrožují jejich funkčnost.

Mezi odvozené cíle rodinné politiky patří cíl (MPSV, 2017a):

- ✓ posilovat ekonomickou a sociální autonomii, a tím i mezigenerační solidaritu a soudržnost rodin tak, aby rodiny byly schopny plnit své funkce ve všech obdobích svého vývojového cyklu a vůči všem svým členům
- ✓ podporovat institut manželství jako formy života rodin s dětmi, jež vykazuje vyšší míru stability a klade nejnižší nároky na státní rozpočet ve srovnání s ostatními formami života s dětmi
- ✓ posilovat vědomí hodnoty rodičovství a rodičovské kompetence, podporovat rodiny k zodpovědnosti za jejich stabilitu a funkčnost
- ✓ věnovat více pozornosti rodinám se specifickou potřebou a přijímat taková opatření, jež přispějí k tomu, aby jejich členové měli rovný přístup ke vzdělávání a uplatnění na trhu práce
- ✓ zapojit všechny dotčené aktéry do tvorby a realizace rodinné politiky – např. orgány státní správy a samosprávy, sociální partnery, občanský a komerční sektor, odborníky, média a širokou občanskou veřejnost tak, aby jejich spolupůsobením docházelo k posilování vzájemných pozitivních efektů a omezily se negativní vedlejší efekty jiných politik na rodinu
- ✓ klást důraz na vědomé hodnoty manželství, rodičovství, rodiny a vlastní odpovědnost za její funkčnost a stabilitu, a to především u mladších generací

Objekty rodinné politiky, na které jsou mířeny její cíle, mohou být v závislosti na politických preferencích (Potůček, 1995):

- ✓ lidé připravující se na partnerský vztah, rodinný život a rodičovství
- ✓ jednotlivci ve specifické rodinné situaci jako např. děti určené k adopci, svobodné matky, pracující ženy-matky atd.

- ✓ všechny rodiny bez rozdílu nebo rodiny vymezené nějakou univerzální charakteristikou (např. rodiny s nezaopatřenými dětmi)
- ✓ rodiny sociálně potřebné, tj. rodiny pod hranicí chudoby, rodiny s nezaměstnanými členy nebo s nesoběstačnými členy jako jsou děti, invalidé nebo nemocní, sociálně izolované rodiny aj.
- ✓ rodiny sociálně patologické, tj. rodiny charakterizované výskytem násilí, alkoholismem rodičů, zanedbáváním péče o děti aj.

1.3.3 Základní modely rodinné politiky

Jednotlivé státy v rámci své sociální politiky zajišťují svým občanům sociální ochranu odlišným způsobem. Některé země poskytují podporu občanům plošněji a častěji, jiné intervnují pouze v nejnutejších případech, některé státy podporují převážně mladé rodiny s dětmi, jiné zaměřují své státní programy na ochranu věkově starší populace. Již v minulém století došlo k definování typologie sociální politiky, a jelikož je rodinná politika úzce spjata právě se sociální politikou, je možné tyto modely využít do jisté míry i jako typologii rodinné politiky (Mitchell, 2010).

Jedni z prvních analytiků rodinné politiky byli Sheila B. Kamerman a Alfred J. Kahn, kteří v roce 1978 definovali pojmy „implicitní a explicitní rodinná politika“. Explicitní rodinná politika znamená, že si státy vyhlásily zákonnou a institucionální formu rodinné politiky a politické cíle jsou stanovovány s ohledem právě na rodinnou politiku. Na druhé straně implicitní rodinné politiky touto charakteristikou nedisponují, nicméně mohou mít dobře rozvinuté ostatní politiky související s rodinou (např. politiky s problematikou genderových rolí, chudoby, zaměstnání aj.) - tyto politiky hlásí různě formulované cíle, jež nejsou zaměřeny výhradně na rodiny. Rozdíl mezi implicitní a explicitní rodinnou politikou je tvořen existencí či neexistencí politického programu a jeho zaměření přímo na rodinu (Matějková, Paloncyová, 2014).

Od druhé poloviny dvacátého století je používán pojem sociální stát (anglicky „welfare state“), kterým je obecně označován stát, jenž usiluje o zajištění blahobytu a podmínek slušného žití pro jeho občany. Současné sociální státy představují různé typy sociálního státu, které se od sebe liší především následujícími body (Brdek, Jírová, Krebs, 2002):

- ✓ který subjekt a v jakém rozsahu provádí sociální politiku (např. stát, veřejný a soukromý sektor, nadace aj.)
- ✓ na který subjekt je sociální politika orientována (např. na rodinu jako celek, na jednotlivce aj.)
- ✓ jaký je směr sociální politiky (např. předcházení sociálním rizikům nebo až následné řešení sociálních událostí aj.)
- ✓ jaké subjekty a v jakém poměru sociální politiku platí (např. stát, zaměstnavatel aj.)
- ✓ jakou část z hrubého domácího produktu (dále HDP) představují veřejné výdaje a jaká je struktura těchto výdajů
- ✓ z jakého myšlenkového konceptu či programu vycházejí jednotlivé státy (např. konzervativní, liberální aj.)

Odborná literatura nejčastěji uvádí dvě klasické typologie sociálních států, a to Titmusovu typologii a Esping-Andresenovu typologii. Právě tyto dvě nejznámější typologie sociálního státu jsou součástí následujících dvou subkapitol.

1.3.3.1 Titmusova typologie sociálního státu

První konceptuální typologie sociálních států je odvozena z Titmusova reziduálního a institucionálního sociálního státu s tím, že britský sociální výzkumník Richard Morris Titmuss v sedmdesátých letech dvacátého století rozšířil tuto dichotomii o třetí model, a to pracovně výkonový model sociálního státu. **Reziduální model** sociálního státu vychází z liberální koncepce, ve které jsou lidské potřeby uspokojovány prostřednictvím rodiny a trhu – sociální pomoc přichází až ve chvíli, kdy instituce trhu a rodiny přestanou fungovat. Státní intervence do sociální oblasti jsou v případě tohoto modelu spíše minimální než optimální, úroveň sociálních dávek je zaměřena pouze na základní existenční pokrytí potřeb. Řešení diferenciací je ponecháno na dobrovolném sociálním pojištění. Tento model se tedy orientuje až na odstraňování následků sociálních událostí. Nejbližšími zástupci tohoto modelu jsou Spojené státy americké především v době před Velkou hospodářskou krizí (rok 1929) a z části i Velká Británie (Večeřa, 1996).

Druhý Titmussův model sociálního státu tvoří **institucionální redistributivní model**, jenž je charakterizován centrálně organizovaným systémem sociálních služeb, které mají zajišťovat standardní životní potřeby jedinců a skupin. Univerzálně se model vztahuje na celou populaci bez ohledu na jejich sociální potřebu a sociální aktivitu rozšiřuje do všech oblastí zajišťujících hmotné potřeby a optimální kulturní, zdravotní či vzdělanostní úroveň populace. Základním cílem modelu je zvýšení sociálního bezpečí a vyrovnaní nerovností ve společnosti, což by mělo integrovat společnost a snížit sociální konflikty. Mezi základní principy tohoto modelu dále patří značný rozsah redistributivních prostředků, přesvědčení o správnosti pomáhat lidem v seberealizaci, předcházení sociálním událostem a omezování působení nestátních, soukromých subjektů. Tomuto modelu sociálního státu se nejvíce blíží skandinávské země, konkrétně Švédsko nebo Norsko (Večeřa, 1996.).

Třetím a posledním modelem sociálního státu je **průmyslově výkonový model**, jenž vychází z významné role institucí sociálního státu jako doplňku ekonomiky. Potřeby jsou v tomto modelu uspokojovány na základě pracovních výsledků, produktivity, začlenění občanů do pracovních struktur, výsledků atd. V průmyslově výkonovém modelu stát garantuje definovaná minima potřeb a zároveň nechává působit nestátní subjekty a organizace více než v případě institucionálního redistributivního modelu. Typické státy pro tento model jsou Německo, Rakousko a Francie (Brdek, Jírová, Krebs, 2002).

1.3.3.2 Typologie sociálního státu dle Esping-Andersena

Pravděpodobně nejznámější typologií sociálních států je typologie dánského sociologa Gøsty Esping-Andersena, jež je založena na úvahách, do jaké míry stát snižuje závislost občanů na trhu práce, tedy do jaké míry se lidé nemusí účastnit trhu práce, aniž by je to vážněji ohrozilo na živobytí; do jaké míry přispívá zdanění a podpory k rovnostem ve společnosti a do jaké míry závisí výše a vyplácení důchodů na státu, zaměstnavatelích či tržním systému. Tato typologie nebyla vytvořena výhradně s ohledem na rodinnou politiku, nicméně je s danými typy sociálních států úzce spjata (Mitchell, 2010).

Mezi čtyři typy sociálních států dle Esping-Andersena patří liberální (anglosaský) režim, sociálně demokratický (skandinávský) režim, konzervativní (bismarckovský) režim a režim postsocialistický. **Liberální (anglosaský) režim** je charakterizován pasivní politikou zaměstnanosti, dominancí testované a omezené pomoci neprivilegovaným skupinám, flexibilním trhem práce a nízkými sociálními dávkami. Sociální dávky jsou koncipovány jako minimální a mají sloužit jako minimální standard chránící občany před chudobou, špatným zdravotním stavem nebo ztrátou bydlení. V tomto modelu je zcela nelegitimní, aby systém nabízel životní standard lidem pobírajícím sociální dávky lepší než pracující populaci za nízké mzdy. Stát téměř nenarušuje fungování trhu intervencemi, rodina není v tomto režimu zvláště podporována ze strany státu. Zástupci států tohoto režimu jsou Spojené státy americké, z řad Evropy poté Velká Británie a Švýcarsko (Holub, 2010).

Sociálně demokratický (skandinávský) režim je charakterizován především aktivní politikou zaměstnanosti, vysokým zdaněním občanů a štědrými sociálními dávkami ze strany státu. Sociální transfery jsou směřovány k dětem, seniorům a bezmocným. Rovněž se zde ženy velmi často participují na trhu práce, jelikož tento systém umožňuje díky svým ochrannářským rysům dobré skloubení pracovního a rodinného života, cílem je umožnit ženám svobodnou volbu mezi péčí o rodinu a pracovní kariérou. Jak již název napovídá, zástupci ze států tohoto režimu jsou severské státy, a to Švédsko a Norsko (Matějková, Paloncyová, 2004).

Pro **konzervativní (bismarckovský) režim** je typická především ochrana osob, které nejsou zaměstnány z důvodu ztráty pracovního místa, zdravotního postižení nebo kvůli odchodu do důchodu. Stát do působení trhu zasahuje, pokud jsou vyčerpány možnosti rodiny, obce či profesního sdružení postarat se o své členy. Na rozdíl od sociálně demokratického režimu jsou zde podporovány tradiční role muže a ženy, přičemž žena by měla mít ekonomicky závislá na muži jakožto živiteli rodiny a měla by soustředit svůj čas na péči o děti a domácnost. Služby pro rodiny s dětmi nejsou rozvinuty na vysoké úrovni. Typická je tedy pro tento režim nízká státní podpora pro možnost skloubení pracovního a rodinného života, sociální dávky jsou závislé na době pojištění a výši odváděného příspěvku. Francie, Nizozemí a Německo jsou státy

reprezentující tento režim s tím, že Francie se od zbylých zástupců liší především rozvinutějším systémem péče o děti (Matějková, Paloncyová, 2004).

U **prorodinně orientovaného (latinského) režimu**, stejně jako u liberálního režimu, stát minimálně intervenuje, ale s tím rozdílem, že stát spoléhá na pomoc rodiny v ochraně svých členů proti sociálním či ekonomickým rizikům. Tímto lze vysvětlit pozdější odchod mladých lidí z rodinného sídla. Ekonomická aktivita žen je v Itálii, Portugalsku či Španělsku (v typických státech s tímto režimem) velice nízká, sociální konflikt a obtížná slučitelnost rodinného a pracovního života je velmi výrazná a napomáhá tak k odkladu či úplnému odmítnutí založení rodiny u mladých žen (Holub, 2010).

Kromě těchto čtyř typů sociálního státu je uváděn i tzv. **postsocialistický režim**, jenž je typický pro země v devadesátých letech přecházející z centrálně plánované ekonomiky na ekonomiku tržní. Tyto státy postupně upustily od prvků státního paternalismu a nivelizace, a začaly podporovat odpovědné sociální chování svých obyvatel. Míra ekonomického zapojení žen je v tomto režimu vysoká, nicméně systém sociální podpory a sociálních dávek většinou dostatečně nemotivuje obyvatele k pracovnímu zapojení (Matějková, Paloncyová, 2004).

Tabulka č. 1 zobrazená na následující straně shrnuje a porovnává jednotlivé typy sociálního státu (liberální režim; sociálně-demokratický režim; konzervativní režim; prorodinný režim a postsocialistický režim) v sedmi různých sférách, a to v obecných rysech, efektu na sociální strukturu, podpoře rodiny, ovlivňování genderových vztahů, síti státních institucí péče o dítě, formě rodinných dávek a v neposlední řadě v populační politice.

Tabulka č. 1: Srovnání režimů sociálních států dle Esping-Andersena

Typ „státu blahobytu“	Liberální režim	Sociálně – demokratický režim	Konzervativní režim	Prorodinný režim	Postsocialistický režim
Obecné rysy	Úloha trhu je prvořadá; pomoc státu náleží jen nejvíce potřebným; minimální stupeň přerozdělování zdrojů	Sociální práva každému; stát zajišťuje práci tam, kde není v soukromém sektoru; vysoké daně a vysoký stupeň přerozdělování zdrojů	Profesní sdružení zajišťují základní sociální práva; vysoký stupeň přerozdělování zdrojů	Diferenciace podle ekonomické aktivity; neexistuje definice minimální mzdy	Vysoký stupeň přerozdělování zdrojů; postupný přechod od státního paternalismu k systému pomoci jen potřebným
Efekt na sociální strukturu	Existuje nerovnost mezi chudými a bohatými; zavedeno soukromé pojištění	Univerzalizmus; solidarita; společnost rozšířena na úroveň střední vrstvy; zavedeno univerzální sociální pojištění	Hierarchie ve společnosti; loajalita; stát podporuje zajištění minimální životní úrovně	Hierarchie ve společnosti; loajalita	Postupná diference
Podpora rodiny	Výše minimální mzdy ovlivňující životní minimum není stanovena; odpovědnost za péči o děti spočívá na rodičích a soukromých institucích	Plošné základní dávky rodinám; vysoké ostatní dávky; dlouhá rodičovská dovolená; rozvinutý systém institucí péče o děti	Tradiční rodina je základním prvkem sociální struktury, živitel je hlavním zdrojem příjmů; méně rozvinutý systém institucí péče o děti	Nízká úroveň dávek; malá pomoc státu rodinám v péči o děti	Vysoká zaměstnanost žen; dlouhá rodičovská dovolená; rozvinutý systém péče o děti; nárok na sociální dávky testovaný, jejich výše demotivuje k pracovnímu zapojení
Ovlivňování genderových vztahů	Nevměšování se	Politika rovnosti pohlaví; podpora dvoupráhového rodinného modelu	Tradiční jednokariérový model	Tradiční jedno – kariérový model	Dvoupráhový model rodiny
Sít státních institucí péče o děti	Málo rozvinutá	Velmi rozvinutá	Velmi rozvinutá	Málo rozvinutá	Rozvinutá
Forma rodinných dávek	Daňové úlevy	Univerzální nárokové dávky	Dávky, odpočty z daní	Dávky, odpočty z daní	Především dávky
Populační politika	Neutrální	Child-friendly policy	Časté populační cíle	Neutrální	Časté populační cíle

Zdroj: Matějková, Paloncyová (2004), vlastní úprava

1.3.4 Nástroje a opatření rodinné politiky

Rodinná politika využívá svých nástrojů k dosažení definovaných cílů. Základním nástrojem ve většině zemí Evropské unie (dále EU) je finanční podpora rodin, a to ve formě přímé finanční podpory v podobě sociálních dávek nebo ve formě nepřímé finanční podpory v podobě daňových úlev na děti. Kromě těchto nástrojů využívá rodinná politika v posledních letech i svá opatření zaměřená na zlepšení slučitelnosti rodinného a pracovního života. Mezi tato opatření se řadí institut rodičovské dovolené, podpora využívání flexibilních či částečných pracovních úvazků a podpora spektra služeb péče o malé děti (MPSV, 2009).

1.3.4.1 Přímá finanční podpora rodin

Přímá finanční podpora zahrnuje sociální dávky rodinám s dětmi, mezi které patří např. porodné, rodičovský příspěvek, příspěvek v mateřství či otcovství nebo přídavky na děti. Porodné je jednorázová dávka, jež je zavedena ve většině zemí EU a je určena na pomoc rodině s finančními náklady po narození dítěte. V některých zemích EU je porodné plošnou dávkou nezávislou na příjmu rodiny a je vypláceno všem dětem bez ohledu na pořadí narození, kdežto v jiných státech (včetně České republiky a Velké Británie) je porodné podmíněno stanovenou hranicí příjmů, současným pobíráním dalších sociálních dávek nebo pořadím narozeného dítěte v rodině (Holub, 2010).

Rodičovský příspěvek je určen rodiči, jenž z důvodu péče o dítě částečně nebo plně omezuje svou výdělečnou činnost. Ve většině evropských zemí je tento příspěvek chápán jako procentuální finanční náhrada ušlého příjmu a je definován vzhledem k výši platu a velikosti úvazku rodiče. V nároku na vyplácení tohoto příspěvku se mohou rodiče vystřídat, někdy i pečovat o dítě společně. Rodičovský příspěvek se v jednotlivých zemích liší např. procentuální sazbou podpory, obdobím nároku a maximálním věkem potomka pro uznání příspěvku (MPSV, 2009).

Příspěvek v mateřství (či otcovství) je dávkou určenou pro období kolem porodu dítěte a napříč zeměmi EU jsou rozlišovány dva modely tohoto příspěvku: nemocenská a rodičovsko-nemocenská. Příspěvek se dále liší v období jeho pobírání a pochopitelně i výší vyplácené částky. Některé státy volí plnou náhradu mzdy matky či otce během mateřské dovolené při jejím kratším období, jiné země, jako např. ČR,

aplikují opačný model s delším časovým horizontem při nižší náhradě mzdy (Holub, 2010). Český model příspěvku v mateřství je součástí nemocenského pojištění a rozlišuje zde dvě dávky rodinné politiky, a to peněžitý příspěvek v mateřství a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, jenž je poskytován, pokud byla zaměstnankyně z důvodu těhotenství nebo mateřství dočasně převedena a jinou práci a zaměstnavatel ji za ni vyplácí nižší mzdu. Peněžitý příspěvek v mateřství je v ČR vyplácen ve výši 70 % redukovaného denního vyměřovacího základu za kalendářní den, podpůrní doba je 28 týdnů v případě porodu jednoho dítěte nebo 37 týdnů v případě narození dvou či více dětí zároveň. Tato podpůrní doba příspěvku patří k nejdelším napříč evropskými státy (Česká správa sociálního zabezpečení (dále ČSSZ), 2017).

Přídavky na děti slouží jako pomoc rodinám s pokrytím nákladů spojených s výchovou a výživou nezaopatřených dětí. Vyplácení přídavků na děti se v jednotlivých evropských státech dosti liší, hlavními rozdílovými prvky jsou pořadí a věk dítěte či příjem a složení rodiny (úplná nebo neúplná rodina). Ve většině zemí jsou však přídavky na dítě vypláceny plošně, tedy bez ohledu na příjem rodiny (Holub, 2010). V ČR je přídavek na dítě dlouhodobou dávkou vyplácenou rodinám, jejichž rozhodný příjem je nižší než 2,4násobek částky životního minima rodiny. Přídavek je vyplácen ve třech výších podle věku nezaopatřeného dítěte (Integrovaný portál MPSV, 2017a).

1.3.4.2 Nepřímá finanční podpora rodin

Tento typ podpory je realizován prostřednictvím daňových opatření, přičemž nejvýznamnějším nástrojem nepřímé finanční podpory rodin jsou úlevy na daních z příjmu fyzických osob. Daňové úlevy mohou nabývat dvou forem, a to nezdánitelné částky základu daně z příjmu, jež snižuje základ daně před zdaněním (výše daňové úlevy roste přímo úměrně s daňovou sazbou závislou na výši příjmu), a slevy na dani, která snižuje výslednou částku až po zdanění. Daňová podpora je žádaným nástrojem rodinné politiky především z toho důvodu, že nesnižuje motivaci členů rodiny k dosahování vlastních příjmů (Matějková, Palonciová, 2005).

Daňový a dávkový systém jsou na sobě vzájemně závislé ve zdanění dávek. Ve většině evropských zemí jsou všechny dávky vypláceny na základě sociálního pojištění považovány za příjem a jsou předmětem zdanění. Jestliže v některých státech jsou dávky hrazeny z daní, nejsou poté považovány za příjem. V ČR je od daně z příjmu fyzických osob osvobozen příjem získaný ve formě dávek nemocenského pojištění, státní sociální podpory, plnění z uplatnění nástrojů sociální politiky atd. V jiných zemích EU dochází ke snižování základu daně odečtením podílu nákladů vynaložených na zajištění péče o dítě a jeho výchovu (Holub, 2010).

V evropských zemích jsou daňové dávky poskytovány u příležitosti narození nebo osvojení dítěte, dále jsou to dávky pokrývající náklady na předškolní péči o děti, školní potřeby, přípravu na povolání či na bydlení. Belgie, Nizozemí či Itálie cílí své daňové dávky ve prospěch úplných rodin s dětmi, kdežto Německo, Rakousko nebo Irsko podporují spíše rodiny osamělých rodičů. Ve Velké Británii byla v roce 2002 zavedena nezdánitelná dávka z daní pracujícímu určená pracujícím a sebezaměstnaným rodičům, kteří pracují alespoň šestnáct hodin týdně a odpovídají za dítě. Dávku z daní pracujícímu tvoří základní částka, extra částka pro pár nebo osamělého rodiče a za práci min. třicet hodin týdně. Další dávkou zavedenou v tomto roce byla dávka z daní dítěti náležící zaměstnanému rodiči vychovávající dítě mladší šestnácti let (nebo dvaceti let, pakliže dítě stále studuje). Obě dávky jsou detailněji popsány níže (Matějková, Paloncyová, 2004).

2 Vývoj rodinné politiky v České republice a Velké Británii

Formování a vývoj rodinné politiky ovlivňuje velké množství různých faktorů, které způsobují heterogenitu rodinné politiky v jednotlivých zemích. Mezi tyto faktory patří odlišný demografický vývoj, společensko-politické faktory či faktory ekonomické a sociální. V této kapitole jsou nejprve krátce vymezeny obě komparované země, následně jsou popsány faktory působící na vývoj rodinné politiky v těchto zemích a na konec je zmíněn samotný vývoj rodinné politiky, jak v České republice, tak ve Velké Británii.

2.1 Politicko-ekonomické vymezení komparovaných států

Česká republika je vnitrozemský stát nacházející se střední Evropě s rozlohou 78 868 km², přičemž vznik samostatné České republiky (dále ČR) je datován k 1.1.1993. Politické zřízení tohoto státu je parlamentní republika v čele se současným prezidentem Milošem Zemanem, hlavním městem ČR je Praha. V roce 2016 činil počet obyvatel této země 10 553 843. Oficiální měnou v ČR je koruna česká a úředním jazykem je čeština (Europa, 2017).

Velká Británie je ostrovní stát oficiálně nazývaný Spojené království Velké Británie a Severního Irska (v anglickém jazyce United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, dále UK¹), skládající se z Anglie, Skotska, Walesu, Severního Irska a přilehlých ostrovů, hlavním městem UK je Londýn. Velká Británie je největším ostrovem tohoto souostroví, jehož rozloha činí 229 850 km². UK je konstituční monarchií s dvoukomorovým parlamentem, hlavou státu je již od roku 1952 královna Alžběta II. Počet obyvatel v roce 2015 činil 63 742 977. Oficiální měnou je libra šterlinků a úředním jazykem je angličtina (Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2017).

Makroekonomické ukazatele, které v obou zemích vykazují větší rozdíly, jsou HDP a HDP/obyv. V roce 2016 činil HDP ČR v běžných cenách 176 562 milionů EUR,

¹ Zkratky UK (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland) a VB (Velká Británie) jsou v této práci používány jako synonyma, jedná se o jeden stát.

kdežto HDP Velké Británie v běžných cenách bylo více než třináctkrát vyšší, konkrétně činilo 2 372 915,8 milionů EUR (Eurostat, 2017a). Pro přesnější porovnání je však v odborné literatuře uváděn ukazatel HDP/obyv. ve standardu kupní síly, který zohledňuje cenové rozdíly mezi jednotlivými státy. V roce 2016 ČR dosáhla v tomto ukazateli na 88 % průměru EU, kdežto Velká Británie dosáhla 108 % průměru EU (Eurostat, 2017b).

Mezi makroekonomické ukazatele, jež se v obou zemích téměř neliší, patří míra nezaměstnanosti a míra inflace. V roce 2016 byla pro ČR vyměřena míra nezaměstnanosti ve výši 4 %, v UK míra nezaměstnanosti ve stejném roce činila pouze o 0,8 % více. O něco větší rozdíl je možné pozorovat u skupiny mladých obyvatel státu do 25 let věku, kde míra nezaměstnanosti v ČR činila 10,5 % a v UK 13 %. Pro skupinu obyvatel ve věkovém rozmezí 25–74 let se výše míry nezaměstnanosti v obou zemích téměř nelišily – v ČR byla vyměřena míra nezaměstnanosti ve výši 3,5 %, v UK o pouhou desetinu procenta více (Eurostat, 2017c). Průměrná změna roční míry inflace, resp. harmonizované indexy spotřebitelských cen, byla v roce 2016 vyměřena pro ČR ve výši 0,6 %, pro UK 0,7 % (Eurostat, 2017d).

2.2 Faktory ovlivňující vývoj rodinné politiky

Rodinná politika jednotlivých zemí je ovlivněna mnoha faktory, jež stojí za heterogenitou této politiky v té, které zemi. Odlišné faktory pomáhají ke směřování rodinné politiky v daném státu, navzájem se ovlivňují a působí mezi nimi vzájemná propojenost. Faktory ovlivňující vývoj rodinné politiky je možné rozdělit do dvou hlavních skupin: faktory spojené s demografickým vývojem a ekonomické, společensko-politické faktory.

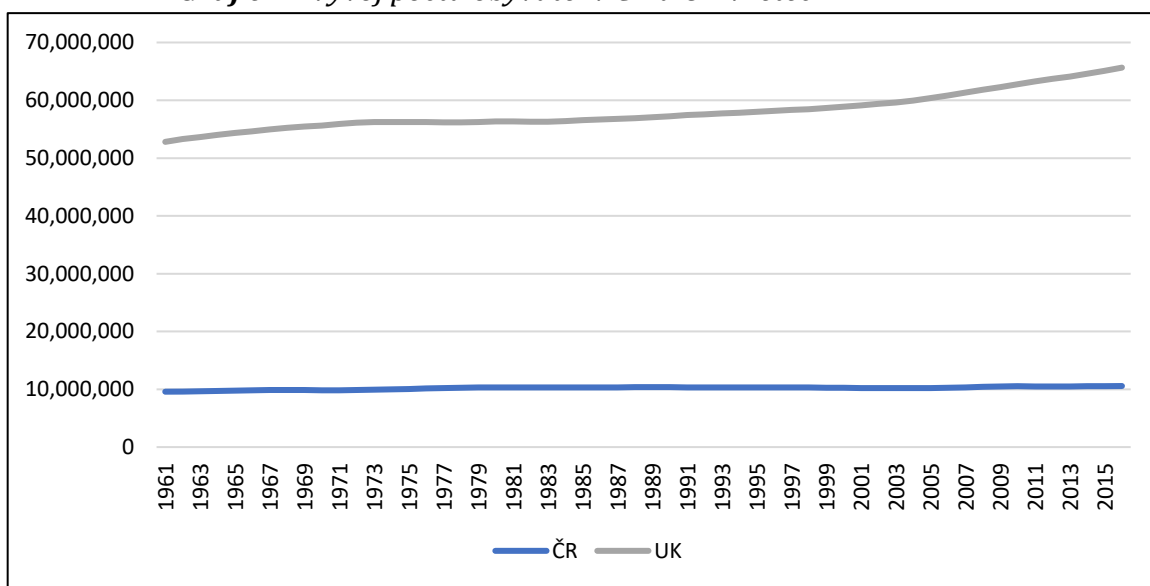
2.2.1 Faktory spojené s demografickým vývojem

Všechny státy post-industriálního světa prochází v posledním desetiletí výraznými demografickými změnami ovlivňujícími rodinnou politiku, a to např. změnami poklesu úrovně plodnosti a odkládání založení rodiny do vyššího věku obou rodičů, poklesu četnosti uzavírání sňatků, nárůstu podílu rozvodů či neúplných rodin a obecně konce dominance tradiční rodiny s mužem jako jediným zdrojem příjmů.

Ženy přestaly být primárními pečovatelkami o rodinu a začaly se více participovat na trhu práce (Mitchell, 2010).

Populační vývoj ČR a UK znázorňuje graf č. 1: „Vývoj počtu obyvatel v ČR a UK v letech 1961–2015“. Vodorovná osa x zachycuje jednotlivé sledované roky, svislá osa y značí počet obyvatel. Obě země vykazují nárůst obyvatelstva, v případě ČR se jedná o nárůst o cca 9,3 % od roku 1961. Avšak v případě UK došlo od druhé poloviny dvacátého století k daleko vyššímu nárůstu počtu obyvatel, a to konkrétně o cca 25,3 %. V absolutních číslech se v případě ČR jednalo o nárůst více než 900 000 obyvatel, v UK došlo v letech 1961-2015 k nárůstu o více než 13 200 000 obyvatel. Tento značný nárůst obyvatelstva v UK je možné vysvětlit jak přirozeným přírůstkem obyvatel, tak zvyšujícím se migračním saldem.

Graf č. 1: Vývoj počtu obyvatel v ČR a UK v letech 1961–2015

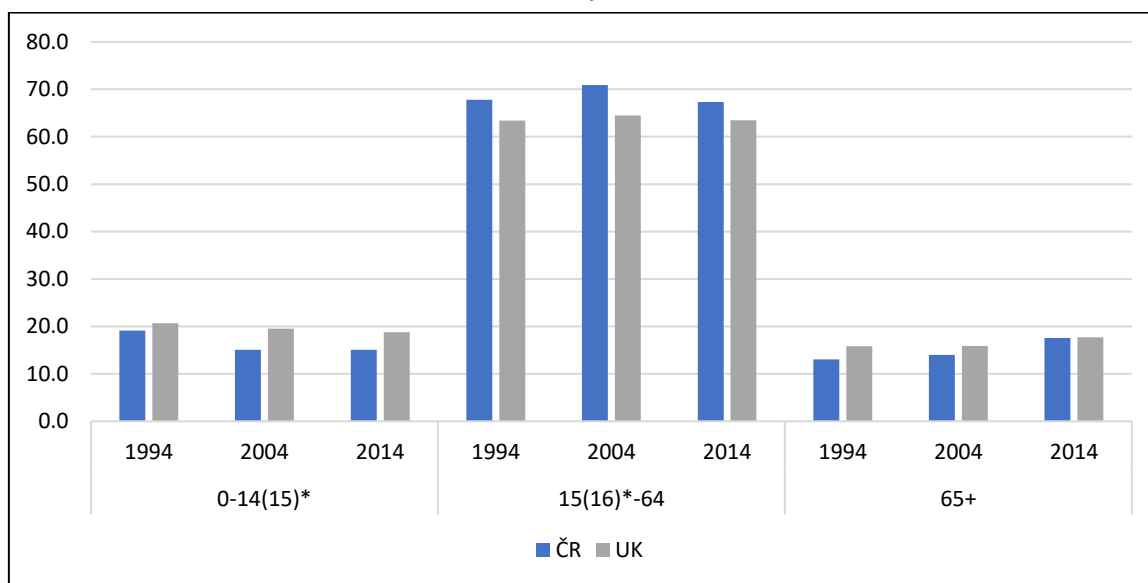

Zdroj: ČSÚ (2017a), ONS (2017a), vlastní zpracování

Dlouhodobým demografickým trendem ve vývoji věkových struktur je již od konce druhé světové války pokles dětské složky (0-14 let) – přírůstky byly zaznamenány pouze v poválečných letech a v sedmdesátých letech dvacátého století; dále růst věkové struktury produktivního věku (14-64 let) a poproduktivního věku (více než 65 let) (ČSÚ, 2014a). Graf č. 2 na následující straně značí procentuální zastoupení věkových skupin v populaci v ČR a UK ve třech sledovaných letech odstupovanými vždy deseti lety, a to roky 1994, 2004 a 2014. Před samotnou

komparací je důležité zmínit, že Office for National Statistics uvádí o rok delší dětskou věkovou skupinu než Český statistický úřad (konkrétně 0-15 let) a o rok kratší produktivní věkovou skupinu (16-64 let). Z grafu je možné vidět, že obě země následují výše zmíněný dlouhodobý trend – ve sledovaném období dochází k mírnému snižování podílu dětské skupiny na celkové populaci a zároveň k mírnému zvyšování podílu poproduktivní skupiny na celkové populaci.

Graf č. 2: Procentuální zastoupení věkových skupin² v populaci v ČR a UK v letech 1994, 2004 a 2014

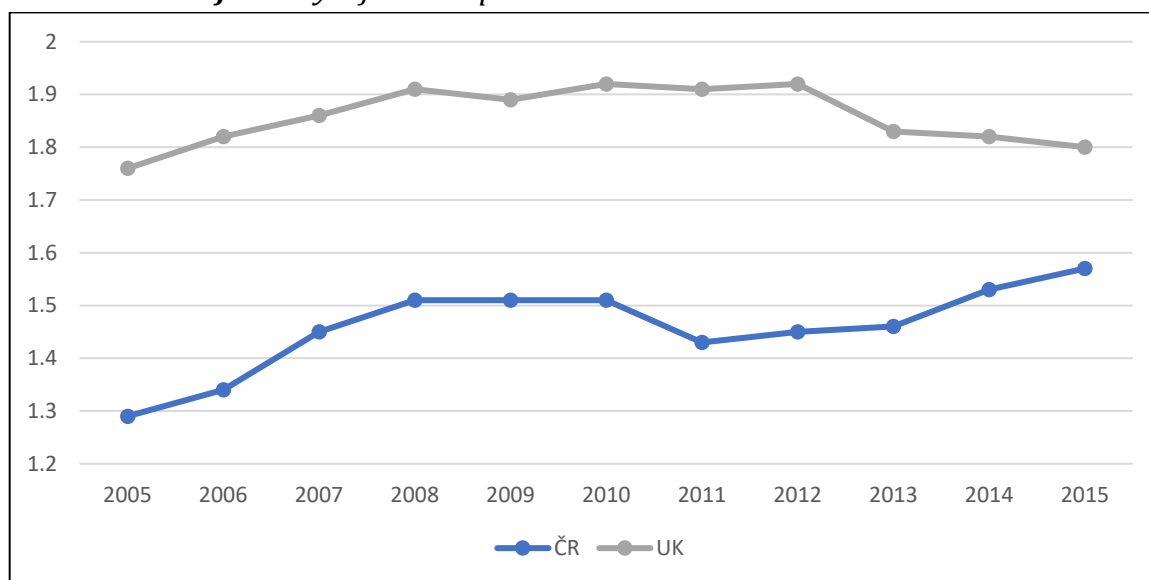
Zdroj: ČSÚ (2014b), ONS (2016), vlastní zpracování

Vývoj porodnosti je lépe vystihován pomocí intenzitních ukazatelů než pomocí absolutních počtů, jelikož jsou tyto ukazatele očištěny od vlivu věkové struktury. Úhrnná plodnost představuje průměrný počet dětí, které by se živě narodily ženě během jejího reprodukčního období (tj. mezi 15-49 lety), pokud by se v tomto období neměnily míry plodnosti žen podle věku a zůstaly na stejné úrovni roku, za který je úhrnná plodnost vypočtena. Tento ukazatel rovněž předpokládá nulovou úmrtnost žen během reprodukčního cyklu. Výpočet úhrnné plodnosti je dán sumariací měr plodnosti podle jednotek věku, tento výsledek je poté vydělen konstantou 1000 z toho důvodu, že úhrnná plodnost je vztažena pouze k jedné ženě, zatímco míra plodnosti je vztažena k tisíci ženám (ČSÚ, 2010).

² Pro UK platí věkové skupiny 0-15 let, 16-64 let, pro ČR 0-14 let, 15-64 let. Poproduktivní věková skupina 65+ je shodná pro oba státy.

Graf č. 3 znázorňuje vývoj ukazatele úhrnné plodnosti v ČR a UK mezi roky 2005 a 2015. Úhrnná plodnost během těchto sledovaných let v obou zemích vzrostla, přičemž v ČR z 1,29 na 1,57 živě narozených dětí na jednu ženu v reprodukčním věku. Úhrnná plodnost se v ČR tak dostala nad hodnotu 1,5, která je považována za hranici „nízké“ plodnosti. Vyšší úroveň úhrnné plodnosti než v roce 2015 byla v ČR naměřena naposledy v roce 1993. Ani tato hodnota plodnosti však v dlouhém období nezajišťuje prostou reprodukci populace, k té by byla potřeba minimální hodnota 2,1 (ČSÚ, 2017b). Rovněž v UK došlo k růstu ukazatele, nicméně o pouhé čtyři setiny. Dále lze pozorovat postupně sbližující trend absolutních hodnot úhrnné porodnosti v komparovaných státech.

Graf č. 3: Vývoj úhrnné plodnosti v ČR a UK v letech 2005–2015

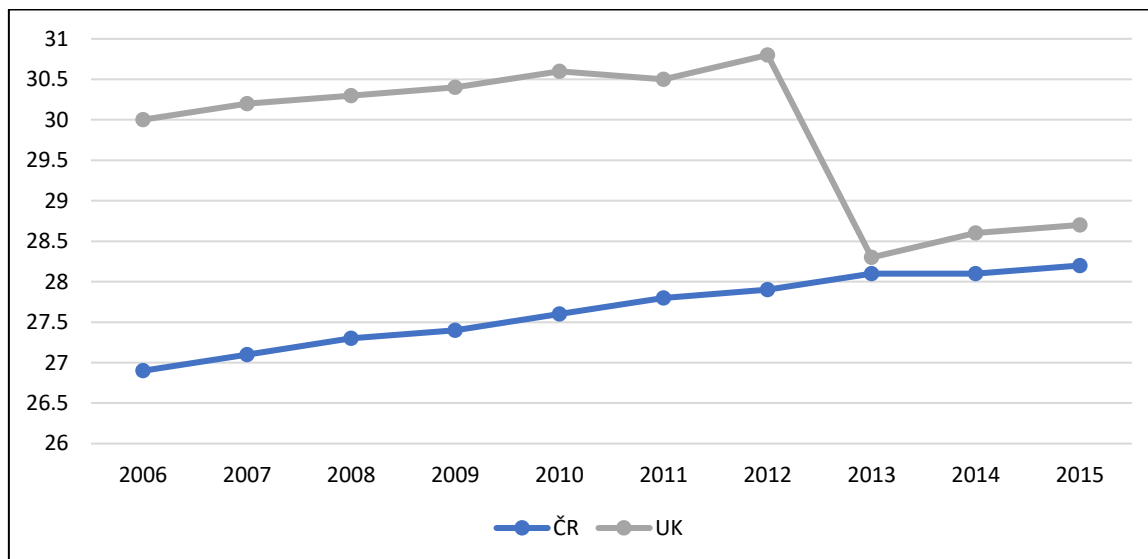

Zdroj: Eurostat (2017e), vlastní zpracování

Dlouhodobým trendem v rodinné politice v posledních dvou desetiletích je zvyšování průměrného věku ženy při narození jejího prvního dítěte. Zatímco na počátku devadesátých let dvacátého století ženy rodily v průměru ještě před dosažení 25 let věku, v současné době ženy v průměru rodí o více než tři roky později. Graf č. 4 nacházející se na následující straně znázorňuje vývoj průměrného věku ženy při narození prvního potomka v letech 2006-2015. Křivka symbolizující ČR svým rostoucím průběhem potvrzuje neustále se zvyšující průměrný věk prvorodiček, a to až po současnou průměrnou hodnotu více než 28 let. Na druhou stranu v UK nastalo velké snížení průměrného věku prvorodiček mezi roky 2012 a 2013, což lze mimo jiné

přičíst končící ekonomické krizi trvající od roku 2008, která měla ve VB větší následky a dopady, než tomu bylo na území ČR. Nicméně od roku 2013 průměrný věk prvorodiček v UK opět narůstá.

Graf č. 4: Vývoj průměrného věku ženy při porodu prvního dítěte v ČR a UK v letech 2006–2015

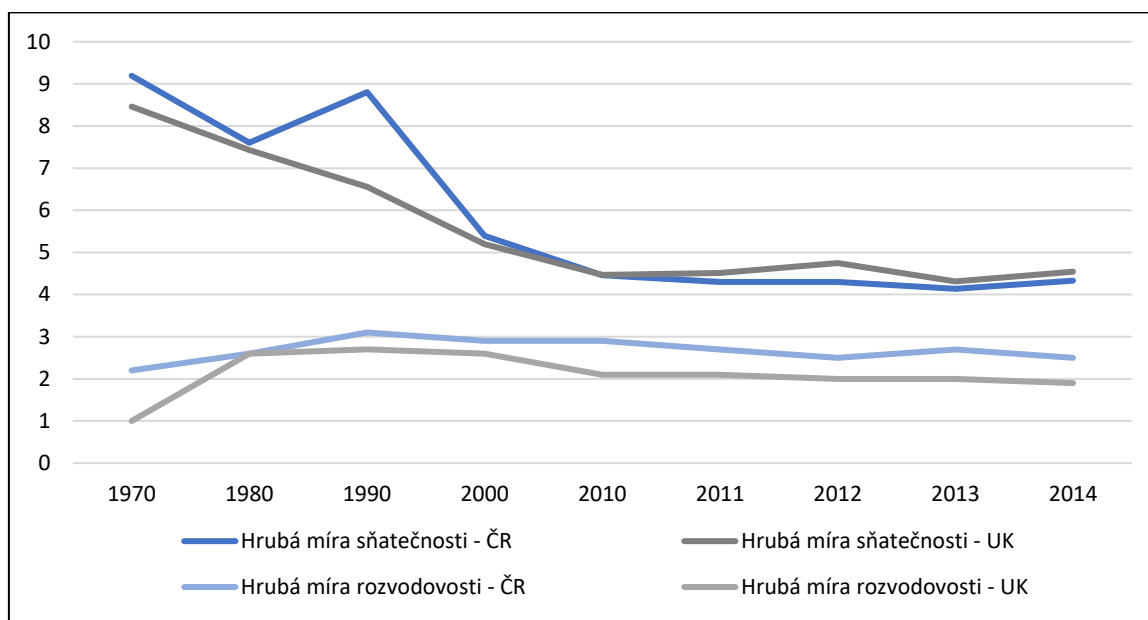
Zdroj: Eurostat (2017g), vlastní zpracování

Dalším demografickým faktorem, jenž úzce ovlivňuje vývoj rodinné politiky je hrubá míra sňatečnosti a rozvodovosti. Hrubá míra sňatečnosti je dle Eurostatu poměr sňatků během sledovaného roku k průměrnému počtu obyvatel v daném roce, přičemž hodnota je vyjádřena na tisíc osob. Definice hrubé míry rozvodovosti je poměr počtu rozvodů v průběhu daného roku k průměrnému počtu obyvatel v daném roce, hodnota je rovněž vyjádřena na tisíc osob. Sňatek nebo manželství Eurostat chápe jako akt, obřad nebo proces, kterým dochází k uzavření právního vztahu mezi dvěma osobami, naopak rozvodem je myšleno konečné právní rozpuštění manželství, jedná se o typ rozdělení mezi manželskými partnery přiznávající oběma stranám právo na znovu uzavření sňatku (Eurostat, 2017g).

Na grafu č. 5 je možné vidět, že křivka znázorňující hrubou míru sňatečnosti v ČR a UK vykazuje od roku 1970 do roku 2010 klesající trend s výjimkou období od osmdesátých do devadesátých let dvacátého století v UK. Od roku 2010 do roku 2014 je možné vidět, že se hrubá míra sňatečnosti udržuje v rozmezí 4–5 manželství na tisíc obyvatel. Zjednodušeně je možné říci, že během posledních 44 let došlo v obou státech

k poklesu hrubé míry sňatkovosti cca o polovinu. Hrubá míra rozvodovosti se od sedmdesátých let dvacátého století zvyšovala až do devadesátých let dvacátého století v obou zemích, od devadesátých let dochází k postupnému snižování hrubé míry rozvodovosti s tím, že se v UK mezi lety 2012 a 2013 hrubá míra rozvodovosti mírně zvýšila, vzápětí však opět klesla. V posledním sledovaném roce 2014 jsou si ČR a UK více podobné v ukazateli hrubé míry sňatečnosti, kde UK vykazuje hrubou míru sňatečnosti o pouhé dvě desetiny na tisíc manželství vyšší. Hrubá míra rozvodovosti vykazuje o něco větší rozdíl, konkrétně v roce 2014 činila hodnota hrubé míry rozvodovosti 1,9, v ČR byla výše této hodnoty o šest desetin vyšší než v případě UK.

Graf č. 5: Vývoj hrubé míry sňatečnosti a rozvodovosti v ČR a UK od sedmdesátých let dvacátého století do roku 2014

Zdroj: Eurostat (2017f), vlastní zpracování

2.2.2 Ekonomické a společensko-politické faktory

Mezi základní ekonomické faktory ovlivňující rodinnou politiku, potažmo taktéž systém sociálního zabezpečení, patří velikost a dynamika vytvořených zdrojů. V případě ekonomické recese, případně recese vedoucí do ekonomické deprese, dochází ke snahám omezovat prostředky plynoucí do sociálního zabezpečení. Dlouhodobý pokles ekonomického růstu má dopady i na zvýšení nezaměstnanosti, zvýšení chudoby a negativních sociálních jevů, což vyvolává potřebu růstu sociálních výdajů. Dalším ekonomickým faktorem ovlivňujícím rodinnou politiku je cenová a mzdová dynamika, tedy vyšší inflace se promítá do zvyšování sociálních dávek a do

růstu nákladů institucí zabezpečujících celý sociální systém. Zvyšování nezaměstnanosti vede k deficitům v nemocenském pojištění – snižují se příjmy a rostou výdaje na nemocenské pojištění (Krebs, 2010).

Rodinná politika je rovněž ovlivňována společensko-politickými faktory, jako je např. vládnoucí koalice v dané zemi. Otázky sociálního zabezpečení či úlevy na dani a finanční dávky podporující rodiny s dětmi jsou klíčovými body jednotlivých volebních programů politických stran, a bývají důležitými artikly ve volebním boji. Dalším politickým faktorem ovlivňujícím rodinnou politiku je účast státu v nadnárodních politických uskupeních, jako je pochopitelně EU či Organizace spojených národů (dále OSN). Členství v těchto institucích se stále více promítají do domácí sociální a rodinné politiky. Příkladem tohoto působení je přijetí Evropské sociální charty Českou republikou v roce 1999, přičemž tato charta např. stanovuje právo rodiny na sociální, právní a hospodářskou ochranu nebo právo zaměstnaných žen na ochranu (MPSV, 2017b).

2.3 Vývoj rodinné politiky v České republice

2.3.1 Od počátků rodinné politiky v ČR až do konce osmdesátých let dvacátého století

Kořeny rodinné politiky v ČR sahají na konec osmnáctého století, jelikož se v této době začaly objevovat první chudobince a sirotčince, které byly určeny osiřelým dětem a nejchudším skupinám obyvatel. Tyto instituce byly provozovány převážně ze strany církevních a charitativních organizací. První legislativa týkající se rodinné politiky byla, po vzniku Československa v roce 1918, přejata z legislativy Rakouska – Uherska a týkala se především dostupné lékařské pomoci při porodu a přímé finanční podpory v délce čtyř týdnů po porodu dítěte. V následujících meziválečných letech byla finanční podpora po porodu prodloužena na šest týdnů, a navíc byla kojícím matkám vyplácena prémie na kojení v délce dvanácti týdnů. V této době se v rodinné politice rovněž angažovaly dobrovolnické spolky, na něž byly přeneseny některé povinnosti ze strany státu – spolky zajišťovaly např. chod dětských domovů (Hašková, Saxonberg, Mudrák, 2012).

S příchodem komunistického režimu v roce 1948 byla rodinná politika mimo jiné poznamenána státní integrací do všech soukromých oblastí rodinného života. Především z důvodu nedostatku pracovních sil a s cílem zvýšení produktivity práce propagoval stát v rodinném chování model dvoupříjmové rodiny, ve kterém jsou výdělečně činní oba manželé. K lepšímu zajištění tohoto modelu bylo mimo jiné poskytováno zařízení denní výchovné péče o děti. Nicméně kapacita těchto zařízení kvůli zvýšené zaměstnanosti žen nestačila, a to i přestože v roce 1956 došlo k uzákonění snížení pracovního úvazku na čtyřicet šest hodin týdně. Dvě tradiční funkce rodiny, funkce socializační a výchovná, byly postupně přejímány totalitním státem, jenž omezoval působnost rodiny pouze na reprodukční funkci (MPSV, 2004).

Od padesátých let dvacátého století bylo sociální zabezpečení rodin s dětmi tvořeno především dávkami nemocenského pojištění, jež zahrnovaly vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, peněžitou pomoc v mateřství a podporu při ošetřování nemocného člena rodiny (otcové získali nárok na dávky peněžité pomoci v mateřství a podporu při ošetřování až v šedesátých letech dvacátého století). Mezi lety 1957–1968 stát začal vyplácet tzv. rodinné přídavky, jež byly zamýšleny jako doplněk nízkých mezd a jejichž výše byla závislá na příjmu živitele rodiny. Rodinné přídavky byly v roce 1968 přejmenovány na tzv. přídavky na děti, přičemž podmínky nároku na ně a jejich výše se průběžně měnily až do roku 1985. Mateřská dovolená byla v roce 1964 rozšířena z původních osmnácti týdnů na dvacet dva týdnů, osamělým matkám byla tato doba prodloužena na dvacet šest týdnů a matkám vícetěhotných na třicet pět. O čtyři roky později, v roce 1968, došlo k opětovnému prodloužení mateřské dovolené o čtyři týdny, pro osamělé matky i matky po vícečetném porodu se délka mateřské dovolené ustálila na třicet pět týdnů (Paloncyová, 2013).

V roce 1970 stát zavedl novou dávku – tzv. mateřský příspěvek, jenž byl vyplácen při prodloužení mateřské dovolené na tzv. další mateřskou dovolenou. Tento příspěvek byl určen k zajištění péče o druhé dítě do jednoho roku jeho věku, avšak nárok na něj byl podmíněn pracovní činností v posledních dvou letech před porodem. O rok později došlo k prodloužení poskytování mateřského příspěvku do dvou let věku nejmladšího dítěte, mimo jiné i pro ekonomicky neaktivní ženy před porodem. V roce 1988 byl nárok na příspěvek prodloužen konkrétně do tří let věku nejmladšího dítěte.

Další dávkou vyplácenou matkám po celé období socialismu na území ČR bylo porodné, jehož přiznání bylo podmíněno splněním zákonné podmínky stanovené doby pojištění. Na konci šedesátých let dvacátého století porodné činilo 1 000 Kčs, od sedmdesátých let až na začátek let devadesátých bylo vypláceno porodné za jedno dítě ve výši 2 000 Kčs (Paloncyová, 2013).

2.3.2 Od devadesátých let dvacátého století až po současnost

S přechodem československé ekonomiky z centrálně plánované na ekonomiku tržní souvisela i transformace rodinné politiky, především směrem k sociálně tržnímu systému státní podpory rodin s adresným způsobem poskytování státních dávek, kde o dávku musí žádat její příjemce sám a u některých sociálních dávek nárok na ni předchází testování příjmu rodiny. Důležitým transformačním milníkem bylo přijetí Scénáře sociální reformy v roce 1990, jehož smyslem bylo umožnit hladký průběh ekonomické reformy. V souvislosti s měnící se ekonomickou situací byla v roce 1991 zavedena nová dočasná dávka – tzv. státní vyrovnávací příspěvek, který sloužil jako částečná kompenzace rostoucích životních nákladů domácností. Tato dávka byla nejprve plošně vyplácena všem spoluobčanům, s postupem času však byla poskytována pouze na ekonomicky závislé dítě v rodinách, jejichž příjem nepřesáhl stanovený násobek životního minima. Mezi další přechodná opatření na počátku devadesátých let dvacátého století patřil příspěvek na hrubé nájemné nebo úprava rodičovského příspěvku (Krebs, 2010).

V průběhu devadesátých let dvacátého století došlo k mnoha legislativním změnám v sociální politice – v roce 1992 byl zaveden první pilíř státního sociálního zabezpečení „Sociální pojištění“, který stanovoval okruh poplatníků pojistného a způsob stanovení výše pojistného. O tři roky později, v roce 1995, byl zaveden druhý pilíř státního sociálního zabezpečení a ustanoven byl tedy Zákon č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře. Tento zákon stanovil dávky vztahující se k rodinné politice poskytované v závislosti na výši příjmu – přírůstek na dítě, sociální příplatek, příspěvek na bydlení, příspěvek na dopravu a ostatní dávky bez podmínky omezeného příjmu – rodičovský příspěvek, zaopatřovací příspěvek, dávky péstounské péče, porodné a pohřebné. Nárok na tyto dávky a jejich výše se odvíjela od částek životního minima. Po

přijetí tohoto zákona se ČR přiblížila svým přístupem v oblasti rodinné politiky k liberálním státům (MPSV, 2009).

Rodinná politika v devadesátých letech dvacátého století zůstávala ze strany státu do jisté míry opomíjenou oblastí, což se začalo projevovat ve snižování úhrnné plodnosti. V roce 1997 došlo pod vládou premiéra Václava Klause k zavedení tzv. úsporných balíčků, které vedly ke snížení reálné hodnoty sociálních dávek vypláceným rodinám s dětmi. Přijetím těchto balíčků došlo k poklesu štědrosti českého sociálního systému a zvýšení jejich cílenosti (Sirovátka, 2000). Nová vláda premiéra Miloše Zemana v roce 1998 zvýšila svou aktivitu v otázkách rodinné politiky, od následujícího roku byly v ČR pořádány konference o rodinné politice za účelem získávání zkušeností od sousedních států – Rakouska a Německa, a jako vládní poradní orgán byl zřízen Republikový výbor pro děti, mládež a rodinu. Cílem této vlády bylo mimo jiné vytvoření institucionálního rámce rodinné politiky a vytvoření několika koncepčních materiálů týkajících se rodinné politiky. K naplnění tohoto cíle ovšem nedošlo a činnost výboru byla ukončená ke dni 19.12.2001. V roce 2002 se po nástupu nové vlády v čele s Vladimírem Špidlou dostalo rodinné politice samostatné kapitoly ve svém programovém prohlášení (MPSV, 2004).

V roce 2004 MPSV vytvořilo dokument Národní zpráva o rodině, který si kladl za cíl zmapovat tehdejší situaci života rodin v ČR včetně stavu legislativních a institucionálních nástrojů na podporu rodiny s dětmi. Tento dokument sloužil jako základ k vytvoření Národní koncepce rodinné politiky (dále NKRP), která byla přijata na podzim roku 2005. NKRP se věnuje podpoře rodičovství a rodinné soudržnosti, finanční podpoře rodiny a bydlení, slučitelnosti profesní a rodinné role či rodině a systému zdravotní péče. Koncepce na svém konci navrhuje iniciovat vznik orgánu, jenž by byl zodpovědný za koordinaci rodinné politiky na úrovni krajů a obcí, a právě pro potřeby krajů vytvořit ústřední dokument vycházející z NKRP, který by byl metodickým doporučením při provádění regionální rodinné politiky (MPSV, 2005).

Rok 2004 byl rovněž spojen s novelami zákonů týkajících se nepřímé finanční podpory za území ČR. Novelou zákona o daních z příjmu č. 669/2004 Sb. byla od 1.1.2005 tehdejší odčitatelná položka na vyživované dítě ve výši 25 560 Kč za rok

nahrazena daňovým zvýhodněním na vyživované dítě ve výši 6 000 Kč na rok. Toto daňové zvýhodnění mělo podobu slevy na dani, daňového bonusu nebo kombinace obou. Další novela, jež byla v roce 2004 přijata, byla novela téhož zákona o daních z příjmu týkající se společného zdanění manželů, kteří vyživují společně alespoň jedno dítě žijící s nimi ve společné domácnosti. Nahrazení odčitatelné položky na dítě daňový zvýhodněním mělo za cíl posílení progresivního zdanění daně z příjmu (Jahoda, Kofroň, 2007).

V průběhu následujících let docházelo k mnoha novelizacím, jež upravovaly podmínky nároku na získání dávky, výši dávky nebo její strukturu. K výraznějším změnám ovlivňujícím rodinnou politiku došlo v roce 2007, kdy byly zvýšeny roční daňové slevy, a to základní sleva ze 7 200 Kč na 24 480 Kč, u druhého z manželů na stejnou částku a u dítěte z 6 000 Kč na 10 680 Kč. Upravena byla výše rodičovského příspěvku, a to do tří možných rychlostí jeho čerpání v délce 2, 3 a 4 roky s výměrami 11 400 Kč, 7 600 Kč a 3 800 Kč – rodiče si tak mohli vybrat výši a délku pobírání příspěvku podle toho, za jak dlouho chtějí nastoupit do zaměstnání. Změna nastala i u dávky porodného, jež začalo být vypláceno v plné výši 13 000 Kč pro každé dítě. Výše přídatku na dítě se nově v roce 2007 odstupňovala podle věku dítěte na 500 Kč do 6 let, 610 Kč pro věkovou skupinu 6–15 let a 700 Kč pro věkovou skupinu 15–26 let. Nárok na přídatek na nezaopatřené dítě do 26 let získala rodina s příjmem do 2,4násobku životního minima rodiny. Změna ohledně sociálního příplatku se týkala nároku na něj, jenž měl rodič, který se staral alespoň o jedno nezaopatřené dítě, pokud příjem rodiny nepřevyšoval 2násobek životního minima. U příspěvku peněžité pomoci v mateřství byla doba pobírání příspěvku sjednocena na 28 týdnů pro vdané i osamělé matky, pro matky vícerčat zůstala doba 37 týdnů. Příspěvek na školní pomůcky byl vládou Petra Nečase zrušen (MPSV, 2008b).

Změny v roce 2008 přinesly zvýšení sazby pro výpočet výše příspěvku peněžité pomoci v mateřství z 69 % na 70 %. Zároveň byla dokončena první fáze transformace sociálně-právní ochrany dětí ve vztahu k cizině a došlo k nastavení nové koncepce Úřadu pro mezinárodní ochranu dětí (MPSV, 2008b). Dále byl na konci roku 2008 schválen tzv. Prorodinný balíček, jenž obsahoval sedm různých opatření na podporu rodin s dětmi týkající se např. podpory otcovského, zavedení vzájemné rodičovské

výpomoci z důvodu nedostatku kapacit služeb péče o děti nebo zvýšené podpory částečných pracovních úvazků se slevou na pojistném sociálního zabezpečení (MPSV, 2008c).

Rok 2012 přinesl do české rodinné politiky několik úprav týkajících peněžité pomoci v mateřství, kde byl zjednodušen zápočet doby studia pro nárok na tento příspěvek a byla zde zavedena podmínka nároku na získání příspěvku alespoň po sobě jdoucích sedmi kalendářních dnů. Co se týče rodičovského příspěvku, nově mohou rodiče pružně volit délku rodičovského příspěvku a jeho výši podle aktuální sociální situace rodiny. Rodina může vyčerpat celkový rozpočet 220 000 Kč po dobu čtyř let, výši příspěvku nově mohou měnit jednou za tři měsíce. U dětí starších dva roky bylo zrušeno omezení nároku na rodičovský příspěvek dobou docházky do předškolních zařízení za předpokladu, že rodič přejde na novou právní úpravu platnou od 1.1.2012 (Sociální reforma MPSV, 2012).

2.4 Vývoj rodinné politiky ve Velké Británii

2.4.1 Od počátků rodinné politiky ve Velké Británii až do konce osmdesátých let dvacátého století

Kořeny rodinné politiky v UK sahají ke konci osmnáctého století, kdy společně se zavedením daně z příjmu byly uzákoněny příspěvky pro závislé osoby. Tyto příspěvky později nebyly používány a k jejich obnovení došlo až v roce 1906, a to jako součást prorodinného balíčku. Na přelomu devatenáctého a dvacátého století v UK nastala obava ze zvyšující se úmrtnosti a nemocnosti dětí, zároveň klesala porodnost, tudíž po roce 1890 získala otázka zdraví a blaha dětí a matek větší pozornost – konkrétně v roce 1895 byla zavedena čtyřtýdenní neplacená dovolená pro pracující matky, certifikace pro porodní asistentky, následně v roce 1906 bylo uzákoněno školní stravování a lékařské prohlídky pro děti ve školních institucích. V roce 1914 vláda rozhodla o poskytnutí odpovídajících fondů pro založení sociálních služeb pro matku a dítě místním autoritám. Tato iniciativa byla v roce 1918 posílena zákonem o mateřství a péči o dítě, který zavedl příspěvky pro vdovy a osiřelé děti vojáků, poté porodnice a domovy pro sirotky a opuštěné manželky vojáků (Morgan, 2006).

K rozvoji současného sociálního zabezpečení v UK nejvíce přispěla reforma Williama Beveridge z roku 1942. Tato reforma zavedla všeobecný systém národního pojištění, které mělo na základě pevné paušální sazby plateb pojistného zabezpečit celou populaci v případech dočasné nebo trvalé ztráty příjmu. Systém ovšem nezahrnoval osoby bez práva na pojistné příspěvky a diskriminoval svobodné či rozvedené matky. V následujících letech se v UK podařilo izolovat sociální zabezpečení od zaměstnanecké smlouvy, nová koncepce národního pojištění poprvé přiznala právo na sociální zabezpečení celé široké populaci (Matějková, Paloncyová, 2003).

K výraznějším změnám týkající se rodinné politiky došlo v šedesátých letech dvacátého století, kdy byl v roce 1967 ustanoven zákon o rodinném plánování, který umožnil místním autoritám poskytovat zdarma antikoncepční poradenství bez ohledu na manželské postavení. Tento zákon rovněž povolil možnost potratu v případě, že by těhotenství znamenalo větší riziko pro fyzické či duševní zdraví matky. V letech 1966–1968 v UK vzniklo ministerstvo sociálního zabezpečení a zdraví, o rok později byly povoleny rozvody pro taková manželství, která byla již nenapravitelně „rozložena“, během následujících desítek let byly rozvody součástí politických debat a zákony týkající se rozvodu byly často novelizovány (Morgan, 2006).

V roce 1979 se vlády ve Velké Británii ujala Margaret Thatcher, jejím hlavním úkolem bylo snížit vysokou nezaměstnanost a nespokojenost obyvatel, která se projevovala častými stávkami zaměstnanců ve veřejném sektoru. Margaret Thatcher nastavila protiinflační politiku založenou na snižování veřejných výdajů, což mělo dopad na zmrazení přídavků na děti a zpřísnění pravidel pro pobírání příspěvku na bydlení. V osmdesátých letech dvacátého století nepříznivá ekonomická situace způsobila tlak na systém sociální pomoci a růst počtu příjemců sociálních dávek. V řadě služeb, které byly dosud poskytovány zdarma (zubní ošetření, školní jídla pro děti), byl přístup k nim postupně omezován. V roce 1986 vláda UK přijala nový zákon o sociálním pojištění, jehož cílem bylo sjednocení pravidel pro poskytování testovaných dávek, vznik nové rodinné dávky „Family Credit“ pro nízkopříjmové rodiny, vznik testované dávky „Income Support“ nebo zavedení 20 % daně za místní sociální služby (Munková, 2004).

2.4.2 Od devadesátých let dvacátého století až po současnost

V roce 1990 se stal premiérem britské vlády John Major, jehož úkolem bylo dokončení reformy sociálních služeb, bytové a vzdělávací politiky započatých Margaret Thatcher v posledním období její vlády. Tato vláda se rovněž zaměřila na problémy zneužívání sociálního systému a problémy spojené s bydlením neúplných rodin ve veřejném sektoru. Nárůst obyvatel pobírajících podporu příjmu vyústil v roce 1991 k uzavření tzv. „Child Support Act“ – zákonu o dětské podpoře. Dle tohoto zákona musely všechny ženy, jež pobíraly určité sociální dávky jako např. podporu příjmu či „Family Credit“, zmocnit úřad, aby převzal vymáhání těchto peněz. „Child Support Act“ však neskončil úspěchem, vymáhání způsobovalo spory a nedorozumění. K novelizaci tohoto zákona došlo v roce 1995, přičemž úřad nově převzal pouze uspořádání mezi rodiči (Munková, 2004).

V květnu roku 1997 nastoupila do čela Velké Británie labouristická vláda v čele s Tony Blairem, která si dala za cíl budovat silné rodiny a komunity. V říjnu následujícího roku tato vláda vydala diskuzní dokument „Supporting Families“, jenž se stal prvním konzultačním dokumentem o rodině, který kdy britská vláda vydala. Navrženy byly dva hlavní typy státních intervencí do rodinné politiky, přičemž cílem bylo poskytování přímé podpory rodinám jak v hotovosti, tak v naturáliích, snížení chudoby a zvýšení prosperity rodiny. První typ státní intervence zahrnoval závazek ukončit dětskou chudobu během následujících dvaceti let, příspěvky pro nejchudší rodiny s dětmi pobírající podporu příjmů se podstatně zvýšily a byly zavedeny více štedré daňové kredity. Druhým typem intervencí ze strany státu byly navrženy politiky, které se snažily změnit chování rodiny, a to např. poskytováním podpůrných a poradenských služeb pro zlepšení rodičovských dovedností, opatření zaměřená na posílení instituce manželství či poradenství při rozpadu manželství (Family.jrank, 2017).

V roce 1998 došlo v UK k reformě sociálního zabezpečení, jež vedla k vyšší redistribuci příjmu horizontálním směrem a vytvořila novou síť daňových příspěvků. Tato reforma sociálního zabezpečení utvrdila pravidlo, jímž se UK dlouhodobě řídí a které říká, že nejhůře placení pracovníci musí být zvýhodněni před osobami pobírajícími testované sociální dávky. V roce 1999 byl v UK zřízen Národní institut pro

rodinu a rodičovství (oficiálně „National Family and Parenting Institute“, dále NFPI) jako nezávislá dobročinná organizace, která se brzy stala centrem odborných znalostí a zkušeností z rodičovské praxe a poskytovatelem poradenství v oblasti sociální politiky a potřeb dětí. O dva roky později NFPI vydal konzultační dokument Národní mapování rodinných služeb v Anglii a Walesu, jenž popisoval budoucí rozsah služeb na podporu rodičovství a přístupnost, plánování a zdrojové požadavky dosavadních služeb (Matějková, Paloncyová, 2003).

V roce 1999 byly z důvodu zvyšující se inflace zvýšeny univerzální přídavky na děti, a to o 20 %, což bylo největší dosavadní zvýšení přídavků na děti v historii VB. Sociální příspěvek pro nízkopříjmové pracující rodiče s dětmi, tzv. „Family Credit“, byl v témže roce nahrazen dávkou „Working Family Tax Credit“, jejíž podoba byla odrazem reformy daní a sociálních dávek. Přijetí této dávky znamenalo pro VB značné zjednodušení systému, jelikož poskytování této dávky probíhalo prostřednictvím systému daní (speciální žádosti o dávku byly zrušeny). Součástí nových opatření této doby byla i např. pomoc neúplným rodinám, pro které byla typická vysoká míra nezaměstnanosti. Vláda VB pro tyto rodiny vytvořila program s cílem zvýšení pracovní připravenosti, a tak i šance na zaměstnání těchto obyvatel. Lidé v rámci tohoto balíčku mohli požádat o pomoc či radu od personálních poradců, která se týkala rekvalifikačních kurzů, vzdělávacích možností nebo nabídky zajištění péče o děti. Na konci roku 2002 byl ve VB zaveden institut rodičovské dovolené, kterým bylo umožněno čerpat po narození dítěte po určitou dobu dřívější „mateřskou dovolenou“ nově i otcům (Munková, 2004).

Zákonná mateřská dovolená („Statutory Maternity Leave“) byla ve VB uzákoněna v rozsahu 26 týdnů v roce 2003, nárok na rozšířenou mateřskou dovolenou („Additional Maternity Leave“) byl stanoven na dalších 26 týdnů, a to bez nároku na mateřský příspěvek. Rodiče nově pro získání nároku nemusí splňovat podmínku nepřetržitého zaměstnání u stejného zaměstnavatele po dobu jednoho roku. Rodiče na mateřské dovolené jsou dle legislativy chráněni před propuštěním a nově nárok na tuto mateřskou dovolenou získávají i adoptivní rodiče. Ve stejném roce došlo k úpravě peněžité pomoci v mateřství („Statutory Maternity Pay“), ve které žena smí žádat o tento příspěvek nejdříve 11 týdnů před očekávaným termínem porodu, nejpozději poté

v den porodu dítěte. Od roku 2003 má nárok na přídavek na dítě taktéž i otec, pěstoun či adoptivní rodič a žádost na tento přídavek je možné podat on-line na webových stránkách Ministerstva financí – Národního daňového úřadu (Matějková, Palonciová, 2003).

Důležitým mezníkem v rodinné politice VB bylo v roce 2004 přijetí Národní strategie péče o děti („National Childcare Strategy“), přičemž tato desetiletá strategie zdůrazňovala dostupnost a kvalitu péče o děti či rodičovskou flexibilitu. Zákon o práci a rodinách („The Work and Families Act“) prodloužil vyplácení zákonné mateřské dovolené a příslušného mateřského příspěvku z 26 týdnů na 39 týdnů. V roce 2007 Zákonomárná komise VB publikovala zprávu o finančních důsledcích rozpadu vztahů, kde navrhla reformou vyřešit nedostatky v tehdejší právu a vyzvala k vytvoření nového statutárního schématu pro rozvádějící se páry. Od roku 2010 britská vláda vytvořila, v důsledku zavádění ekonomických úsporných opatření v reakci na rozpočtovou krizi, nový kontext rodinné politiky. Zákon o reformě sociálního zabezpečení („The Welfare Reform Act“) z roku 2012 zavedl systém „Universal Credit“, jehož cílem bylo nahradit veškeré dávky sociálního zabezpečení, integrovat je do jednoho programu, zjednodušit postupy pro uplatnění nároku na dávky a zvýšit transparentnost pracovních příjmů. Implementování tohoto zákona bylo zamýšleno na říjen roku 2013. Struktura tohoto systému se podobá záporné dani z příjmu, každá rodina obdrží částku s dodatečnými částkami pro děti a zdravotně postižené. Na základě přijetí zákona o dětech a rodinách („The Children and Families Act“) mají rodiče od roku 2015 možnost využít tzv. sdílenou rodičovskou dovolenou, což umožňuje větší flexibilitu při volení rodičovské dovolené – matky mají nově možnost ukončit svou mateřskou dovolenou předčasně, aby na ni mohly sdílet nárok s otcem, partnerem či partnerkou (Population Europe Resource Finder & Archive, 2014).

3 Komparace rodinné politiky v České republice a ve Velké Británii

3.1 Systém sociálního zabezpečení

Česká republika

Hlavní právní dokument, jenž upravuje organizaci sociálního zabezpečení na území ČR je zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení. Dle tohoto zákona sociální zabezpečení zahrnuje organizační uspořádání a působnost orgánů, úkoly občanů a zaměstnavatelů při provádění sociálního zabezpečení či řízení ve věcech důchodového pojištění, pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. Mezi orgány sociálního zabezpečení ČR patří Ministerstvo práce a sociálních věcí, Česká správa sociálního zabezpečení, okresní správa sociálního zabezpečení a Ministerstva obrany, vnitra a spravedlnost (MPSV, 2017c).

Český systém sociálního zabezpečení je tzv. třípilířovým systémem, jehož prvním pilíř je nazýván sociální pojištění a tvoří ho pojistné na důchodové pojištění, pojistné na nemocenské pojištění a příspěvek na politiku zaměstnanosti. Tento pilíř slouží k zajištění náhrady příjmu při jeho současném poklesu z důvodu stáří, nemoci či mateřství a zajišťuje tvorbu nových pracovních míst či zrychluje návrat pracujících na trh práce. Z pohledu podpory rodiny je nejdůležitějším pilířem druhý pilíř – tzv. státní sociální podpora, který je financován ze státního rozpočtu ČR a některé z dávek poskytuje na základě testování příjmu rodiny. Pokud nejsou uspokojeny základní životní potřeby jednotlivců jejich příjmy ani pomocí dávek ze systému státní sociální podpory, stát pomáhá občanům v rámci třetího pilíře systému sociálního zabezpečení – tzv. sociální péče. V rámci tohoto pilíře jsou poskytovány dávky příspěvku na živobytí, doplatku na bydlení a mimořádné okamžité pomoci.

Sazby pojistného na sociální zabezpečení činí u zaměstnavatele 25 % vyměřovacího základu – 21,5 % vyměřovacího základu odvádí zaměstnavatel na důchodové pojištění, 2,3 % na nemocenské pojištění a 1,2 % na státní politiku zaměstnanosti. Zaměstnanec do toho systému odvádí 6,5 % z vyměřovacího základu,

osoba samostatně výdělečně činná (dále OSVČ) odvádí 29,2 % z vyměřovacího základu (z toho 28 % na důchodové pojištění a 1,2 % na státní politiku zaměstnanosti), pokud se účastní důchodového pojištění a další 2,3 % z vyměřovacího základu na nemocenské pojištění, pokud se tohoto pojištění dobrovolně účastní. Maximální vyměřovací základ pro zaměstnance i OSVČ, jenž je dán 48násobkem průměrné mzdy, se v roce 2017 zvýšil na 1 355 136 Kč (MPSV, 2017c).

Hlavním mechanismem, z něhož plyne podpora pro rodiny s dětmi je již zmíněný systém státní sociální podpory (dále SSP), který je upraven zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Nárok na dávky z toho systému mají pouze fyzické osoby a s ní posuzované osoby s trvalým pobytem v ČR. Systém SSP chápe rodinu jako soužití rodičů a nezaopatřených dětí ve společné domácnosti, přičemž za nezaopatřené dítě je považováno dítě po dokončení povinné školní docházky připravující se studiem k výkonu budoucího povolání nebo zdravotně postižené dítě, nejdéle do věku 26 let. Mezi testované dávky SSP na příjem rodiny patří porodné, přídavek na dítě a příspěvek na bydlení, bez ohledu na příjem rodiny jsou poskytovány dávky pohřebního a rodičovský příspěvek. Základem pro určení nároku a výši některých testovaných dávek je životní minimum. Dávky SSP zohledňují jak příjmovou, tak i sociální situaci rodiny – čím více je rodina v nepříznivých situacích, tím více dávek s vyšší podporou je rodině poskytováno (Integrovaný portál MPSV, 2015).

Vedlejším mechanismem podporujícím rodiny je systém sociálního pojištění, a to konkrétně nemocenské pojištění, jež je upraveno zákonem č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění. Z nemocenského se poskytují celkem čtyři druhy peněžitých dávek, z nichž peněžitá pomoc v mateřství, ošetřovné a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství jsou přímo spjaty s rodinnou politikou. Dávky nemocenského pojištění se vypočítávají z denního vyměřovacího základu, který se rozděluje do třech redukčních hranic. Redukci denního vyměřovacího základu určuje každoročně MPSV formou Sdělení ve Sbírce zákonů. Pro rok 2017 platí 1. redukční hranice ve výši 942 Kč, 2. redukční hranice ve výši 1 412 Kč a 3. redukční hranice byla stanovena výši 2 842 Kč (MPSV, 2017d).

Velká Británie

Systém sociálního zabezpečení v UK zahrnuje státní zdravotní službu („National Health Service“) poskytující lékařskou, zubní a optickou péči, jež mohou bezplatně využívat pouze osoby s trvalým bydlištěm v UK; taktéž systém zahrnuje systém státního pojištění („National Insurance Scheme“) pomocí kterého dochází k vyplácení dávek peněžité podpory v nemoci, v nezaměstnanosti, v případě ovdovění nebo odchodu do důchodu – nárok na tuto podporu vzniká placením příspěvků státního pojištění. Systém sociálního zabezpečení taktéž poskytuje nepřispěvkové dávky pro kategorie osob zdravotně postižených nebo sociálních pracovníků. Přímo s rodinnou politikou je spjata poskytování rodinných dávek a program tzv. daňového kreditu pro děti („Child Tax Credit“), z nichž jsou vypláceny peněžité dávky osobám vychovávající dítě; nebo další příspěvky hrazené ze strany zaměstnavatele zaměstnancům po narození dítěte či jeho adopci (European Union, 2011).

Systém sociálního pojištění je financován příspěvky na toto pojištění ze strany zaměstnavatelů, zaměstnanců a prostřednictvím výnosů z daní. Příspěvky státního pojištění odvádí zaměstnanci, jež povinně odvádí určité procento týdenního platu do určité výše příjmů. Jestliže zaměstnanci pobírají vyšší plat, než je stanovená prahová hodnota, odvádí navíc tzv. dodatečnou sazbu. Pokud pojištěnec pobírá plat pod primární prahovou sazbou a zároveň jeho plat přesahuje dolní hranici příjmů, je uvažováno, že uhradil příspěvky na ochranu svého nároku na sociální dávky. Pokud příjmy OSVČ přesahují hranici pro částku osvobozenou od placení příspěvků z důvodu nízkých příjmů, OSVČ musí odvádět příspěvky kategorie 2. Jestliže se příjmy a zisky OSVČ pohybují mezi hranicí pro použití individuálního snížení daně z příjmu a horní hranicí příjmů, musí tato osoba navíc platit příspěvek kategorie 4. Příspěvky kategorie 3 jsou dobrovolnými příspěvky užívanými na starobní nebo pozůstalostní dávky, výše těchto příspěvků je fixně vymezena (European Union, 2011).

Co se týče institucí, tak za poskytování většiny sociálních dávek ze systému sociálního zabezpečení odpovídá ministerstvo práce a důchodu („Department of Work and Pensions“). Daňová a celní správa UK („HM Revenue and Customs“) má na starosti výběr a evidenci příspěvků, a výměru a výplatu daňových kreditů pro rodiny s nezaopatřenými dětmi a nízkopříjmové pracující. Ministerstvo pro podnikání,

inovace a kvalifikaci odpovídá mimo jiné za rozvoj politiky a právních předpisů týkajících se rodičovské dovolené a mzdy. Úřady státní zdravotní služby získávají finanční prostředky k zajištění služeb zdravotní péče díky smlouvám se sdruženími zdravotní péče („NHS Trust“) a ostatními poskytovateli služeb a odborníky (European Union, 2011).

3.2 Nástroje přímé finanční podpory rodin

3.2.1 Příspěvky spojené s těhotenstvím a mateřstvím

Česká republika

Rodičovský příspěvek

Rodičovský příspěvek je podporou pro rodiče, kteří se po celý kalendářní měsíc osobně celodenně a řádně pečují o dítě, jež je nejmladší v rodině. Celková částka, která je možná vyčerpat v rámci rodičovského příspěvku je 220 000 Kč, nejdéle však do věku 4 let dítěte. Pro stanovení nároku a výše tohoto příspěvku je rozhodující výše denního vyměřovacího základu pro stanovení peněžité pomoci v mateřství nebo nemocenské v souvislosti s porodem nebo převzetím dítěte. Pokud lze alespoň jednomu rodiči stanovit k datu narození dítěte 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu pro stanovení výše zmíněných dávek nemocenského pojištění, rodič si může zvolit délku pobírání i výši rodičovského příspěvku. V případě, že je možné denní vyměřovací základ stanovit u obou rodičů, vychází se z vyššího denního vyměřovacího základu, aniž rodič s tímto vyšším základem o rodičovský příspěvek žádá nebo ho pobírá. Tabulka č. 2 uvádí maximální měsíční výši rodičovského příspěvku v závislosti na vazby na uvedený denní vyměřovací základ (Integrovaný portál MPSV, 2016b).

Tabulka č. 2: Maximální měsíční výše rodičovského příspěvku

Vazba na uvedený vyměřovací základ	Měsíční výše rodičovského příspěvku
70 % 30násobek denního vyměřovacího základu $\leq$ 7 600 Kč	Maximálně 7 600 Kč, minimálně 3 800 Kč
70 % 30násobek denního vyměřovacího základu $>$ 7 600 Kč	Maximálně 11 500 Kč, minimálně 7 600 Kč
Vyměřovací základ nelze stanovit ani u jednoho z rodičů	7 600 Kč do 9. měsíce věku dítěte, následně 3 800 Kč do 4 let věku dítěte

Zdroj: MPSV (2017e), vlastní zpracování

Volbu týkající se výše rodičovského příspěvku je oprávněn provést pouze ten rodič, který uplatnil nárok na rodičovský příspěvek, přičemž měnit tuto volbu lze

jednou za tři měsíce. Podmínkou pro nárok na tento příspěvek je trvalý pobyt a bydliště na území České republiky u oprávněné osoby a dítěte zakládajícího nárok na tuto dávku. Příjem rodiny není sledován, při současném nároku na rodičovský příspěvek může rodič výdělečnou činností zlepšovat situaci rodiny. Pokud se v rodině narodí mladší dítě, nárok na starší dítě automaticky zaniká (Integrovaný portál MPSV, 2016b).

Peněžitá pomoc v mateřství

Základní podmínkou poskytování peněžitě pomoci v mateřství (dále PPM) je účast na nemocenském pojištění v době nástupu na PPM a účast pojištěnce na nemocenském pojištění alespoň po dobu 270 dnů v posledních dvou letech před nástupem na PPM. Nástupem na PPM je zamýšlen den, který si pojištěnka nebo pojištěnec sám určil, a to v období od počátku 8. týdne do počátku 6. týdne před očekávaným termínem porodu. U OSVČ je další podmínkou nároku na PPM účast na nemocenském pojištění jako OSVČ po dobu alespoň 180 dnů v posledním roce přede dnem počátku podpůrčí doby. Nárok na dávku PPM má i otec dítěte a manžel ženy, jež dítě porodila, pokud s matkou uzavřel písemnou dohodu, že o dítě bude každodenně pečovat nebo pojištěnec, který nastupuje na PPM po skončení pojištění v ochranné lhůtě, což je 180 kalendářních dní ode dne zániku pojištění (MPSV, 2017c).

Do doby účasti na nemocenském pojištění je započítávána i doma studia na střední, vyšší odborné a vysoké škole a doba pobírání invalidního důchodu pro invalidu třetího stupně. Podpůrčí doba činí 28 týdnů u pojištěnky, která je porodila, a to i pokud jde o neprovdanou, ovdovělou či rozvedenou zaměstnankyni. U pojištěnky, která porodila dvě nebo více než dvě děti, činí podpůrčí doba 37 týdnů. Pokud pojištěnec převzal dítě do své péče, je podpůrčí doba stanovena na 22 týdnů. Výše PPM činí 70 % redukovaného denního vyměřovacího základu³ za kalendářní den. Stanovený denní vyměřovací základ podléhá redukci – do první redukční hranice se počítá 100 % z částky nad první redukční hranicí, do druhé redukční hranice se počítá 60 % z částky nad druhou redukční hranicí, v případě třetí redukční hranice je to 30 % a k částce nad třetí redukční hranicí se nepřihlíží (ČSSZ, 2016a).

³ Denní vyměřovací základ se u PPM vydělením započitatelného příjmu (zpravidla se jedná o úhrn hrubé mzdy za kalendářní měsíc) zúčtovaný v rozhodném období (nejčastěji 12 kalendářních měsíců před měsícem, ve kterém pojištěnka nastoupila na mateřskou dovolenou) s počtem „započitatelných“ kalendářních dnů připadajících na rozhodné období.

Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství

Tento příspěvek je určen zaměstnankyni, která byla z důvodu těhotenství nebo mateřství dočasně převedena na jinou pracovní pozici a bez svého zavinění tak pobírá nižší příjem. Dávka vyrovnávacího příspěvku v těhotenství a mateřství (dále VPTM) náleží těhotné zaměstnankyni, zaměstnankyni do konce 9. měsíce po porodu nebo kojící zaměstnankyni. VPTM se poskytuje za kalendářní dny, v nichž trvalo převedení na jinou pracovní pozici. Těhotné zaměstnankyni je tento příspěvek vyplácen maximálně do šestého týdne před očekávaným termínem porodu. U žen, u nichž je ohrožena schopnost kojit, je tento příspěvek poskytován nejdéle do 9. měsíce po porodu. Výše VPTM je stanovena jako rozdíl redukováného denního vyměřovacího základu ke dni převedení zaměstnankyně na hůře placenou pozici a průměru jejích započitatelných příjmů připadajících na jeden kalendářní den po tomto převedení (ČSSZ, 2017b).

Velká Británie

Maternity Pay and Leave

Pokud zaměstnaná žena žijící ve VB očekává narození potomka, má nárok na tzv. zákonnou mateřskou dovolenou („Statutory Maternity Leave“) bez ohledu na to, jak dlouho pracuje na současné pracovní pozici. Mateřská dovolená je ve VB umožněna v délce 52 týdnů, přičemž prvních 26 týdnů tvoří tzv. běžná mateřská dovolená („Ordinary Maternity Leave“) a zbývajících 26 týdnů je tvořeno tzv. dodatečnou mateřskou dovolenou („Additional Maternity Leave“). Pokud se matka po porodu dítěte vrátí do práce během prvních 26 týdnů, má právo vrátit se na zcela stejnou pozici, ze které odešla na mateřskou dovolenou. Na mateřskou dovolenou je možné nastoupit nejdříve jedenáct týdnů před očekávaným termínem porodu a povinné je si vzít mateřskou dovolenou v délce minimálně dvou týdnů po narození dítěte (The Money Advice Service, 2017).

Zákonná dávka v mateřství („Statutory Maternity Pay“) je vyplácena zaměstnavatelem po dobu až 39 týdnů, a to 90 % průměrných týdenních příjmů před zdaněním za prvních šest týdnů a následujících 33 týdnů £140.98⁴ (cca 4 070 Kč) nebo

⁴ £500 = 500 GBP (britských liber)

90 % průměrných týdenních příjmů dle toho, která částka je nižší. Zákonná dávka v mateřství je vyplácena stejnou frekvencí jako mzda před nástupem na mateřskou dovolenou. Nárok na tento příspěvek je stanoven pro zaměstnankyně průměrně vydělávající minimálně £113 týdně (cca 3 260 Kč), které pracovaly nepřetržitě pro svého zaměstnavatele po dobu nejméně 26 týdnů až do patnáctého týdne před očekávaným termínem porodu a zároveň do tohoto týdne oznámily zaměstnavateli datum, kdy plánují odejít na mateřskou dovolenou. Nárok na zákonnou dávku v mateřství ruší začtení dotyčné matky do vazby během mateřské dovolené (GOV.UK, 2017c).

Maternity Allowance

Příspěvek v mateřství („Maternity Allowance“) je dávkou, jež vláda VB vyplácí těhotným ženám, které nesplňují nárok na zákonnou dávku v mateřství. Nárok na tuto dávku je splněn, pokud je žena stále zaměstnána nebo je OSVČ a zároveň platí národní pojištění nebo žena nedávno před otěhotněním ztratila pracovní pozici. Výše této dávky je zcela osvobozena od zdanění a je zcela shodná se zákonnou mateřskou dávkou, tedy maximálně £140.98 (cca 4 070 Kč) nebo 90 % průměrného týdenního výdělku (vyplácena je nižší částka). Délka pobírání tohoto příspěvku je rovněž shodná, a to 39 týdnů. Žádost o tuto dávku je možné podat již ve 26. týdnu těhotenství, první dávka je vyplácena jedenáct týdnů před plánovaným termínem porodu. Nárok na dávku příspěvku v mateřství po dobu čtrnácti týdnů mají ženy, které nejméně ve 26 týdnech v období 66 týdnů před očekávaným termínem porodu byly vdané nebo v registrovaném partnerství, byly nezaměstnané nebo pracovaly jako OSVČ, podílely se na podnikání manžela či partnera a které nesplňují nárok na zákonnou mateřskou dávku. V tomto případě je státem vyplácena týdenní částka £27 (780 Kč) po dobu 39 týdnů (GOV.UK, 2017e).

Paternity Leave and Pay

Zaměstnanec, jenž si plánuje vzít pracovní volno z důvodu narození dítěte či osvojení dítěte, má nárok na jeden až dva týdny placené otcovské dovolené („Paternity Leave“) nebo sdílenou rodičovskou dovolenou („Shared Parental Leave“). Otcovská dovolená je vyplácena zaměstnavatelem a mimo jiné zahrnuje právo na doprovod budoucí matky na dvě předporodní setkání, návrat do práce nebo narůstající pracovní

volno. Zaměstnanec s nárokem na otcovskou dovolenou musí být otcem nebo manželem/partnerem matky dítěte, osvojitelem nebo zamýšleným rodičem očekávaného dítěte. Na otcovskou dovolenou může zaměstnanec odejít až po narození potomka (případně osvojení), přičemž trvání otcovské dovolené je maximálně 56 dní. Zákonná dávka otcovského („Paternity Pay“) je vyplácena ve stejné výši jako výše uvedená zákonná dávka v mateřství (GOV.UK, 2017d).

Shared Parental Leave and Pay

V případě sdílené rodičovské dovolené je nutností, aby matka dítěte nejprve ukončila svou mateřskou dovolenou či její mateřský příspěvek („Maternity Allowance“). Podmínky nároku na tuto dávku jsou shodné jako v případě dávky otcovského. Pokud otec nebo matka dítěte ukončí mateřskou nebo otcovskou dovolenou, mohou zbytek z 52 týdnů mateřské dovolené využít jako sdílenou mateřskou dovolenou a zbytek ze 39 týdnů nároku na mateřský příspěvek nárokovat tzv. zákonnou sdílenou rodičovskou dávku („Statutory Shared Parental Pay“). Výše této dávky je shodná s výší příspěvku v mateřství („Maternity Allowance“), přičemž nevyčerpaná částka mateřského příspěvku je rozdělena do bloků, kterou mohou rodiče dítěte čerpat zvlášť nebo dohromady (GOV.UK, 2017h).

Finanční pomoc pro studenty, kteří jsou rodiči

VB na rozdíl od ČR poskytuje několik dávek cílené na studující rodiče. Příspěvek pro studující rodiče („Parent's Learning Allowance“) je určen pro rodiče-studenty absolvující denní studium. Tento příspěvek neovlivňuje jiné dávky nebo daňový kredit, jeho výše je v závislosti na výši příjmu domácnosti pro akademický rok 2017-2018 stanovena v rozmezí £50 - £1.617 (cca 1 443 – 46 675 Kč), vyplácena je obvykle ve třech splátkách (GOV.UK, 2017i). Příspěvek na péči o děti („Childcare Grant“) je cílen jako pomoc s náklady spojenými se studiem pro studenty denního vysokoškolského studia vychovávající dítě mladší patnácti let nebo mladší sedmnácti let, pokud má dítě nějaké speciální potřeby. Příspěvek na péči o děti může krýt až 85 % nákladů spojených s péčí o dítě. Částka, která je vyplácena, závisí na příjmu domácnosti, nákladech dítěte, počtu dětí v rodině, a její maximální výše pro jedno dítě činí £159.59 (cca 4 606 Kč) a £273.60 (cca 7 897 Kč) pro dvě a více dětí. Tato dávka je určena pouze pro studenty s trvalým bydlištěm v Anglii (GOV.UK, 2017j).

Příspěvek „Care to Learn“ je určen pro studující rodiče, kteří byli na začátku studia mladší dvaceti let a kteří jsou zároveň studenty veřejně financovaného kurzu v Anglii. Výše příspěvku je £175 (cca 5 050 Kč) pro studenty žijící v Londýně a £160 (4 618 Kč) pro studenty žijící mimo Londýn. Tento příspěvek pomáhá pokrýt náklady spojené se zajištěním denní péče o děti nebo péči o děti během prázdnin (GOV.UK, 2017k).

3.2.2 Porodné a pohřebné

Česká republika

Porodné

Porodné je v ČR dávkou ze systému SSP, kterou stát jednorázově přispívá rodinám s nízkými příjmy na náklady související s narozením prvního nebo druhého dítěte. Nárok na tuto dávku je závislý na stanovené hranici příjmů v rodině, jež v kalendářním čtvrtletím před tím, než se dítě narodilo, musí být nižší než 2,7násobek životního minima rodiny. Tabulka č. 3 na následující straně shrnuje životní minima rodiny a hranici rozhodného příjmu v případě narození prvního či druhého dítěte. Do rozhodného příjmu není započítáván rodičovský příspěvek a přídavek na dítě. Nárok na porodné má žena, která porodila své první nebo druhé živé dítě a také osoba, která převzala dítě mladší jednoho roku do trvalé péče nahrazující péči rodičů za stejných podmínek spojených s 2,7násobkem životního minima. Výše porodného činí 13 000 Kč pro prvně živě narozené dítě a 10 000 Kč pro druhé živě narozené dítě. Pokud se prvorodící matce narodí dvojčata, získává nárok na celkových 23 000 Kč (Integrovaný portál MPSV, 2016a).

Tabulka č. 3: Životní minima rodiny a hranice rozhodného příjmu pro nároku na porodné

Úplná rodina s oběma rodiči	Životní minimum rodiny (v Kč)	Hranice rozhodného příjmu měsíčně pro nárok na porodné (v Kč)
Při narození či převzetí prvního dítěte	7 700	20 817
Při narození či převzetí druhého dítěte (první dítě je mladší 6 let)	9 450	25 515

Zdroj: Integrovaný portál MPSV (2016a), vlastní úprava

Životní minimum je minimální společensky uznaná hranice peněžních příjmů k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb, právně upraveno je zákonem č. 110/2006 Sb. o životním a existenčním minimu, přičemž částky životního minima jsou stanoveny nařízením vlády č. 409/2011 Sb., o zvýšení částek životního minima a existenčního minima. Tabulka č. 4 ukazuje částky životního minima za jeden kalendářní měsíc pro jednotlivé osoby v domácnosti (Integrovaný portál MPSV, 2017c).

Tabulka č. 4: Měsíční částky životního minima pro jednotlivé osoby v domácnosti

Jednotlivé typy osob v domácnosti	Měsíční částka životního minima v Kč
Jednotlivec	3 410 Kč
První dospělá osoba v domácnosti	3 140 Kč
Druhá a další dospělá osoba v domácnosti	2 830 Kč
Nezaopatřené dítě do 6 let věku	1 740 Kč
Nezaopatřené dítě ve věku 6–15 let	2 140 Kč
Nezaopatřené dítě ve věku 15–26 let	2 450 Kč

Zdroj: Integrovaný portál MPSV (2017c), vlastní úprava

Pohřebné

Pohřebné je v ČR jednorázovým a netestovaným příspěvkem, jenž podporuje osobu, která vypravila pohřeb nezaopatřenému dítěti nebo osobě, která byla rodičem nezaopatřeného dítěte. Podmínkou nároku na tento příspěvek je trvalý pobyt v ČR ke dni úmrtí osoby, s výjimkou mrtvě narozeného dítěte. Výše pohřebného je určena fixní částkou 5 000 Kč. Ve VB neexistuje obdobná dávka na podporu výpravy pohřbu pro nezaopatřené děti (MPSV, 2017e).

Velká Británie

Sure Start Maternity Grant

Obdobnou dávkou českého porodného je ve VB tzv. „Sure Start Maternity Grant“, která je poskytována ve výši £500, což v přepočtu na české koruny činí cca 14 432 Kč. Nárok na tuto dávku rodina získá po splnění následujících podmínek: očekává příchod prvního potomka nebo vícčet a již rodina pobírá určité benefity. Žádost o dávku musí být podána do jedenácti týdnů do termínu narození dítěte nebo do třech měsíců po jeho narození. Pokud rodina již má dítě mladší šestnácti let, rodiče mají nárok na tento grant, jestliže čekají narození vícčet. Obvykle k získání tohoto příspěvku musí jeden z partnerů pobírat alespoň jeden z příspěvků jako např. „Child

Tax Credit”, „Universal Credit”, „Pension Credit” aj. Nárok na tento příspěvek vlastní rovněž adoptivní nebo náhradní rodiče (GOV.UK, 2017a).

Funeral Payment

Ve VB je platba pohřebného („Funeral Payment“) určena lidem s nízkými příjmy jako pomoc s uspořádáním pohřbu, avšak se netýká pouze nezaopatřených dětí a rodičů nezaopatřeného dítěte jako v případě ČR. Tento příspěvek pomáhá snížit náklady spojené s pohřbem, přesunem těla ve VB nebo cestováním za účelem uspořádání pohřbu, a to na území VB, Evropského hospodářského prostoru nebo Švýcarska. Ve spojitosti s rodinou s dětmi má na pohřebné nárok rodič dítěte mrtvě narozeného po 24 týdnech těhotenství a rodič nebo odpovědná osoba za zemřelé dítě, jež bylo mladší šestnácti let (nebo mladší dvaceti let, pokud stále studovalo). Výše této dávky není jasně stanovena, její maximální výše je £700 (cca 20 205 Kč) (GOV.UK, 2017f).

3.2.3 Přídavek na dítě

Česká republika

Přídavek na dítě je na českém území základní, dlouhodobou dávkou poskytovanou nízkopříjmovým rodinám s dětmi, jež pomáhá s krytím nákladů spojených s výchovou a výživou nezaopatřených dětí. Nárok na tuto dávku ze systému SSP má nezaopatřené dítě žijící v rodině s rozhodným příjmem nižším než 2,4násobek částky životního minima rodiny. Pro nárok na tuto dávku je posuzován příjem z předchozího kalendářního roku, přičemž do příjmu rodiny je započítáván i rodičovský příspěvek. Přídavek na dítě je vyplácen ve třech výších dle věku, což shrnuje tabulka č. 5 (Integrovaný portál MPSV, 2015).

Tabulka č. 5: Výše přídavku na dítě v závislosti na věku dítěte

Věk nezaopatřeného dítěte v rodině	Výše měsíčního přídavku na dítě (Kč)
Do 6 let	500
Od 6 do 15 let	610
Od 15 do 26 let	700

Zdroj: Integrovaný portál MPSV (2015), vlastní úprava

Velká Británie

Přídavek na dítě, v angličtině Child Benefit, je ve VB poskytován na dítě mladší šestnácti let, nebo dvaceti let, pokud však dítě stále studuje nebo se zaškoluje na výkon budoucího povolání. Tento příspěvek je vyplácen pouze jedné osobě na jedno dítě bez ohledu na to, zda je osoba biologickým či náhradním rodičem s podmínkou trvalého bydliště ve VB. Výše přídavku na dítě činí £20.70 týdně (cca 2 390 Kč/měsíc) pro nejstarší nebo jediné dítě nebo £13.70 týdně (cca 1 580 Kč/měsíc) pro dodatečné dítě v rodině, příspěvek je vyplácen jednou za čtyři týdny. Child Benefit je poskytován bez ohledu na národnost dítěte. Přídavek na dítě není, na rozdíl od ČR, testovanou dávkou, nicméně pokud příjem alespoň jednoho z partnerů přesahuje £50.000 ročně, je nutné zaplatit tzv. High Income Child Benefit Tax. Výše daně činí 1 % za každých £100 převyšujících danou hranici příjmu, z čehož vyplývá, že se zvyšujícím se příjmem se přídavek snižuje a stává se tak méně atraktivním (GOV.UK, 2017b).

3.2.4 Příspěvek na bydlení

Česká republika

Tento příspěvek přispívá na bydlení rodinám, domácnostem a jednotlivcům s nízkými příjmy. Poskytování příspěvku podléhá testování příjmu jedince či rodiny za předchozí kalendářní čtvrtletí. Do rozhodného příjmu rodiny je započítáván i rodičovský příspěvek a přídavek na dítě. Nárok na tuto podporu má vlastník bytu nebo nájemce bytu, ve kterém má trvalý pobyt, jestliže 30 % (v Praze 35 %) příjmů rodiny nebo jednotlivce nestačí k pokrytí nákladů na bydlení a zároveň těchto 30 % (v Praze 35 %) příjmů rodiny nebo jednotlivce je nižší než příslušné normativní náklady stanovené zákonem (MPSV, 2017e).

U nájemního bydlení tvoří náklady na bydlení částka nájemného a náklady za plnění poskytované v souvislosti s užíváním bytu, u bytů vlastníků a družstevních bytů jsou to srovnatelné náklady. U všech bytů se zároveň započítávají náklady za vodné a stočné, energie, odpady a vytápění. Pro vytvoření nároku na příspěvek na bydlení se berou v potaz průměrné náklady zaplacené v předchozím kalendářním čtvrtletí. Normativními náklady na bydlení jsou myšleny průměrné náklady na bydlení podle velikosti obce a počtu členů domácnosti (Integrovaný portál MPSV, 2017b).

Velká Británie

Příspěvek na bydlení („Housing Benefit“) není primárně dávkou určenou pro rodiny s dětmi, slouží k podpoře platbě nájemného v případě nízkých příjmů (nevztahuje se pro vlastníky nemovitosti). Tímto příspěvkem nelze platit poplatky za vytápění, elektrickou energii či vodu. O příspěvek je možné požádat nezávisle na tom, zda jde o nezaměstnanou osobu nebo osobu pracující, zároveň výše úspor nesmí překročit £16.000 (cca 461 000 Kč). Výše tohoto příspěvku není fixně stanovena, odvíjí se od příjmu domácnosti včetně dávek, zdravotního postižení, výše nájemného nebo počtu volných místností (GOV.UK, 2017g).

Kromě výše zmíněné přímé finanční podpory rodiny s dětmi je v ČR vypláceno ošetřovné, na které má nárok zaměstnanec nepracující z důvodu ošetřování nemocného člena domácnosti nebo péče o zdravé dítě mladší 10 let při možném uzavření školského nebo dětského zařízení. Podpůrčí doba ošetřovného trvá od prvního dne ošetřování až do nejdéle devátého dne ošetřování, v případě osaměle žijícího zaměstnance pečujícího alespoň o jedno studující dítě ve věku do 16 let, podpůrčí doba činí 16 kalendářních dní. Výše ošetřovného je stanovena na 60 % redukováného denního vyměřovacího základu za kalendářní den (ČSSZ, 2017a).

3.3 Nástroje nepřímé finanční podpory rodin

Česká republika

Nepřímá finanční podpora rodin s dětmi je v ČR realizována v podobě daňových opatření. Klíčovým zákonem týkajících se těchto daňových opatření je zákon č. 586/1992 Sb. o daních z příjmu. Sleva na dani na manžela či manželku je uplatňována na tuto osobu žijící s poplatníkem v domácnosti, jež nemá vlastní příjmy překračující 68 000 Kč za zdaňovací období, tedy kalendářní rok. Sleva je uplatňována jednou ročně za celé zdaňovací období, a to ve výši 24 840 Kč ročně. Dalším opatřením je daňová uznatelnost nákladů zaměstnavatele na péči o dítě, díky které mohou zaměstnavatelé mezi daňově uznatelné náklady zařadit příspěvky na provoz zařízení péče o děti předškolního věku či výdaje na provoz vlastního zařízení péče o děti předškolního věku. Slevu na dani z příjmu za umístěné vyživovaného dítěte do zařízení péče o děti předškolního věku může uplatnit rodič, jenž se zapojí do pracovního procesu. V tom případě lze uplatnit slevu maximálně do výše minimální mzdy rodiče (MPSV, 2017f).

Daňoví poplatníci v ČR mají rovněž nárok na daňové zvýhodnění na vyživované dítě žijící s ním ve společné domácnosti. Daňové zvýhodnění je v tomto případě uplatňováno na měsíční bázi, a to v roce 2017 ve výši 13 404 Kč ročně na jedno dítě, dále 15 804 Kč ročně na druhé dítě a 17 004 Kč ročně na třetí a každé další dítě. Daňové zvýhodnění na vyživované dítě lze uplatnit formou slevy na dani, daňového bonusu nebo slevy na dani a daňového bonusu. Pokud je v jedné rodině vyživováno více dětí, posuzování pro tyto účely probíhá dohromady, pokud vyživuje dítě v jedné rodině více poplatníků, daňové zvýhodnění může ve zdaňovacím období uplatnit pouze jeden z nich. Další nepřímou daňovou podporou rodiny s dětmi je druhá snížená sazba daně z přidané hodnoty ve výši 10 %, která je aplikována na počáteční a pokračovací kojeneckou výživu a potraviny pro malé děti (MPSV, 2017f).

Velká Británie

Všechny příjmy po odpočtu srážky na poplatníka a na speciální události ve VB podléhají obecně vysoké daňové progresi. Stát zde přerozděluje pomocí daňových příspěvků a úlev větší díl příjmů než formou dávek sociálního zabezpečení, které jsou určeny především nízkopříjmové části populace. V roce 2002 byly zavedeny nové daňové dávky, a to dávka z daní pracujícím („Working Tax Credit“) a dávka z daní dítěti („Child Tax Credit“). Nově zavedené dávky nahradily dávku z daní pracující rodině („Working Family Tax Credit“), dávku z daní dětem („Children’s Tax Credit“) a dávku z daní postižené osobě („Disabled Person’s Tax Credit“), které byly od roku 2003 zrušeny (Matějková, Paloncyová, 2003).

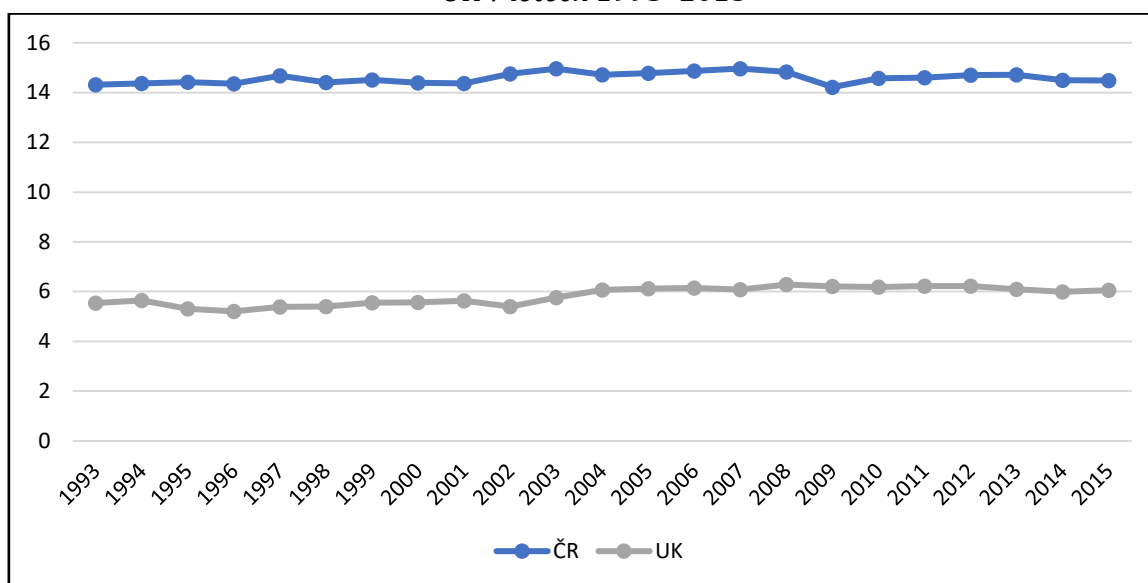
Dávku z daní pracujícím získávají rodiče-zaměstnanci ve věku od šestnácti do čtyřadvaceti let nebo zaměstnanci starší pětadvaceti let bez ohledu na to, zda mají potomka. K získání nároku na tento kredit je nutné pracovat určitý počet hodin týdně (liší se dle věku žadatele) a dostávat za to zaplacenou částkou pod určitou úroveň. Základní částka dávky z daní pracujícím činí £1.960 (cca 56 575 Kč) ročně, nicméně částka každého jednotlivce je závislá na konkrétní situaci (svobodný rodič, invalida aj.) a příjmech. Tento kredit je vyplácen přímo na bankovní účet buď jednou týdně nebo jednou měsíčně (GOV.UK, 2017l).

Dávka z daní dítěti („Child Tax Credit“) náleží osobě, která je zodpovědná za dítě ve věku mladší šestnácti let nebo mladší dvaceti let, pakliže se stále studuje. U této dávky není podmínkou, aby žadatel o dávku byl zaměstnanou osobou. Pouze jedna domácnost však může získat dávku z daní dítěti. Částka, kterou je možné získat závisí na počtu dětí v rodině nebo na tom, zda jde o novou žádost o příspěvek či již tuto dávku rodina pobírá. Pokud nárok na tuto dávku byl vyhodnocen před 6. dubnem 2017, žadatel dostává základní částku této dávky – tzv. „family element“, pokud byl nárok na tuto dávku vyhodnocen až po 6. dubnu 2017, žadatel dostává tzv. „child element“ až pro dvě děti. Stejně jako u dávky z daně pracujícím je tato dávka vyplácena buď jednou týdně nebo jednou měsíčně na bankovní účet žadatele.

3.4 Makroekonomická komparace rodinné politiky

Rodinná politika na makroekonomické úrovni je komparována nikoliv pouze na úrovni absolutních částek výdajů obou států na tuto politiku, ale podílem výše výdajů či finanční podpory a některého z makroekonomických indikátoru – nejčastěji HDP. První komparovanou makroekonomickou oblastí je výše příspěvků na sociální zabezpečení jakožto povinné platby státu poskytují nárok na získání budoucího sociálního příspěvku jako např. starobní či pozůstalostní důchody, dávky nemocenského pojištění či dávky státní sociální podpory. Na grafu č. 6 na následující straně znázorňuje osa x jednotlivé sledované roky a osa y procentuální podíl příspěvků na sociální zabezpečení k HDP. Z grafu lze vidět, že vývoj procentuálního podílu příspěvků na sociální zabezpečení k HDP je v obou státech ve sledovaném dvaadvacetiletém období téměř konstantní. Zajímavějším poznatkem je však vysoký (více než osmiprocentní) rozdíl mezi sledovanými podíly příspěvků na sociální zabezpečení k HDP v jednotlivých zemích. Konkrétně v roce 2015 ČR na těchto povinných platbách vybrala 14,5 % svého HDP, v případě VB činil podíl příspěvků na sociální zabezpečení cca 6 %.

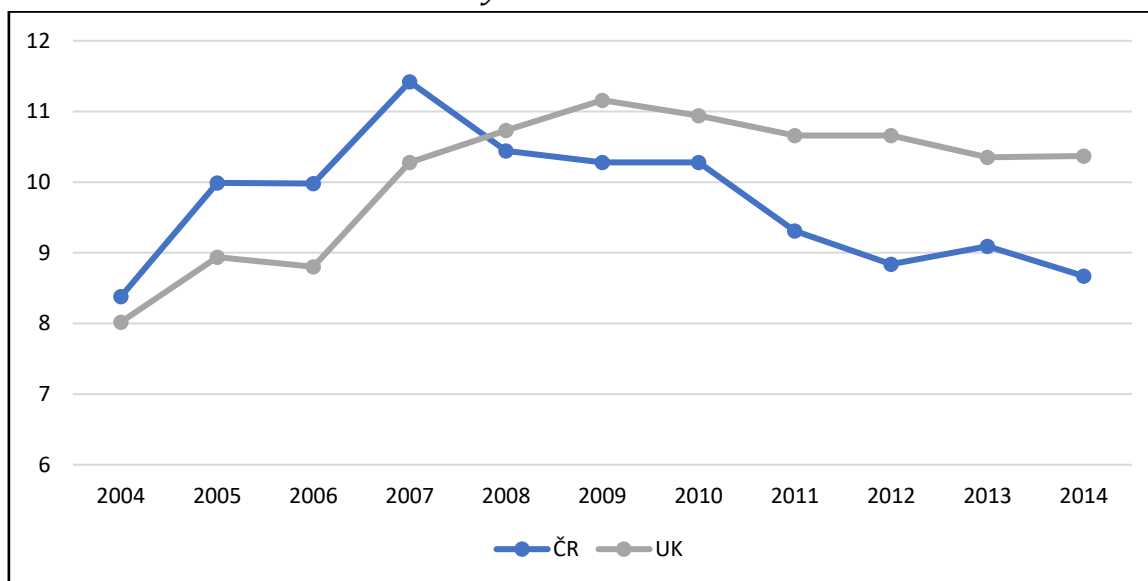
Graf č. 6: Vývoj procentuálního podílu příspěvků na sociální zabezpečení k HDP v ČR a UK v letech 1993–2015

Zdroj: OECD Data (2017a), vlastní zpracování

Eurostat ve svých statistických datech uvádí procentuální zastoupení sociálních dávek podle funkce ve výdajích na celkové sociální dávky. Funkce jsou rozděleny na nemoc a zdravotní péči, bydlení, invaliditu, stáří, nezaměstnanost, pozůstalé, sociální vyloučení, nicméně pro tuto práci je pochopitelně klíčová funkce rodina a děti. Sociální dávky se dle metodiky Eurostatu skládají z peněžitých transferů a zároveň sociálních naturálií a úlev. Graf č. 7 znázorňuje vývoj podílu sociálních dávek na funkci „rodina a děti“ na celkových sociálních dávkách. Obě země během sledovaného desetiletí vykazují odlišný průběh – v případě UK došlo od roku 2004 do roku 2014 k růstu tohoto podílu o více než 2 %, a to i přesto, že od roku 2009 se tento podíl postupně snižoval až do roku 2013. Křivka ČR vykazuje do roku 2007 rostoucí průběh, od roku 2007 poté postupně klesající průběh. Podíly mezi prvním a posledním sledovaným rokem jsou v případě ČR dost podobné, a to v roce 2004 8,38 % a v roce 2014 8,67 % dávek pro rodiny a děti na celkových sociálních dávkách. Největší podíly sociálních dávek na celkových dávkách jsou v obou zemích vyplaceny na funkci stáří, poté nemoc a zdravotní péči (Eurostat, 2017h).

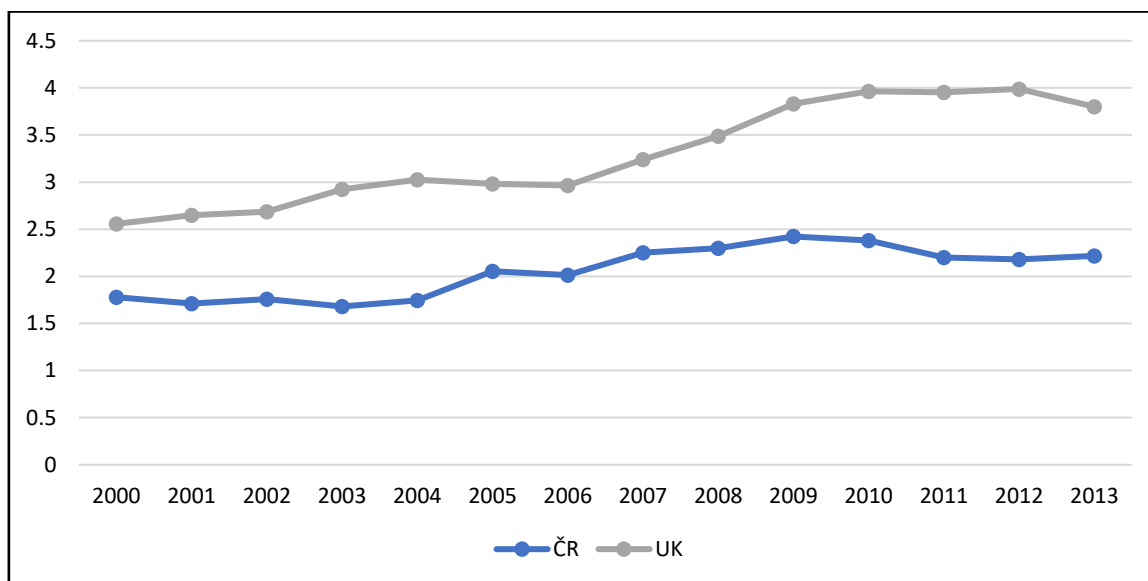
Graf č. 7: Vývoj procentuálního podílu sociálních dávek na funkci „rodina/děti“ na celkových sociálních dávkách

Zdroj: Eurostat (2017h), vlastní zpracování

Třetí komparovanou makroekonomickou oblastí je již přímo podíl výdajů států na rodinnou politiku a opět HDP obou zemí. Graf č. 8 tyto podíly v ČR a UK porovnává, na ose y je zobrazen již vypočtený podíl výdajů státu na rodinnou politiku k HPD, na ose x jsou zobrazeny jednotlivé roky v období 2000-2013, počátek sledovaného období je tedy rok 2000, neboť pro předchozí roky nejsou k VB dohledatelná data. OECD mezi výdaje na rodinnou politiku započítává veřejné výdaje a finanční podporu, která je určená výhradně rodinám s dětmi. Naopak výdaje na sociální politiku, zdravotnictví či příspěvky na bydlení, které také pomáhají rodinám, započítávají do výdajů na rodinnou politiku nejsou. Pro lepší komparaci nejsou porovnávány absolutní částky výdajů na rodinnou politiku, ale jsou vztaženy k hodnotě HDP daného roku. Z grafu je možné vyčíst, že VB během sledovaných let vždy vydávala na podporu rodin s dětmi vyšší podíl na HDP, přičemž rozdíl mezi oběma podíly výdajů na rodinnou politiku k HDP se postupně čím dál více prohluboval. V roce 2013 činil tento podíl v případě ČR cca 2,2 % HDP, ve VB byl podíl výdajů na rodinnou politiku k HDP o 1,6 % vyšší.

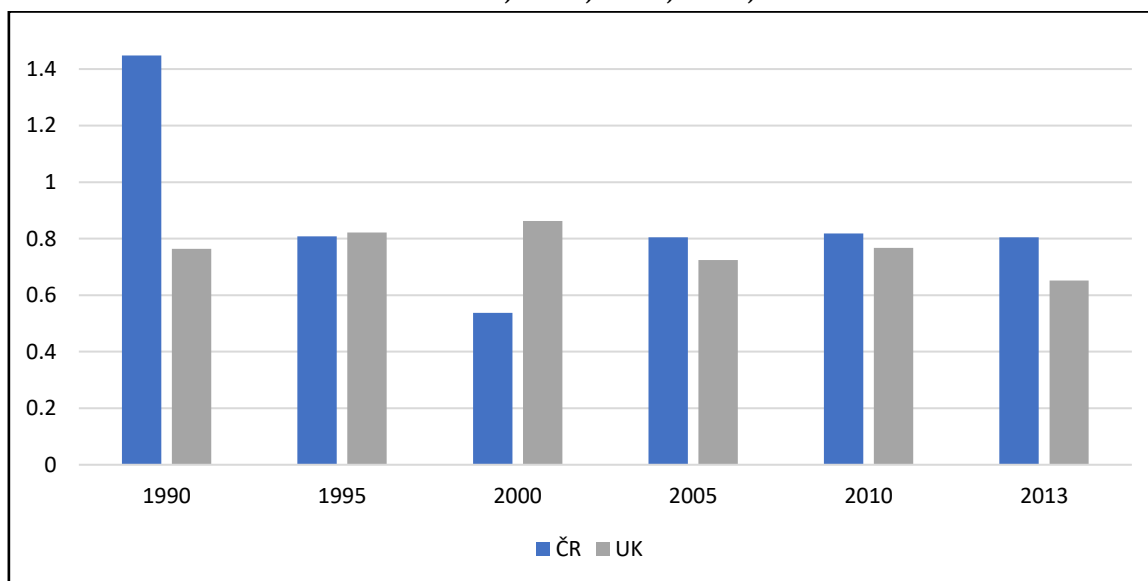
Graf č. 8: Vývoj procentuálního podílu výdajů na rodinnou politiku k HDP v ČR a UK v letech 2000–2013

Zdroj: OECD Data (2017b), vlastní zpracování

OECD Statistics mimo jiné zaznamenává veřejné výdaje určené přímo na peněžité rodinné příspěvky vyjádřené jako podíl na HDP. Ze sloupcového grafu č. 9 je možné vyčíst, že v roce 1990 ČR vydávala téměř dvakrát vyšší podíl peněžitých rodinných příspěvků na HDP než VB, nicméně tento údaj je z hlediska „do jisté míry zkreslených statistik tehdejšího komunistického režimu“ v ČR nutné brát s rezervou. Zcela odlišný výsledek je možné vidět v roce 2000, kdy VB vydávala na rodinné peněžité příspěvky cca 0,86 % HDP, kdežto ČR „pouze“ 0,53 % HDP. Od roku 2005 až po rok 2013 byl odlišný trend ve výsledcích ustálen a ve všech třech sledovaných letech byly podíly výdajů ČR na peněžité rodinné příspěvky na HDP vždy o něco vyšší než v případě VB. Tyto výsledky potvrzují fakt, že ČR využívá více nástrojů přímé finanční podpory rodin v podobě sociálních dávek, kdežto VB více preferuje nepřímé nástroje podpory rodin s dětmi v podobě např. daňových zvýhodnění.

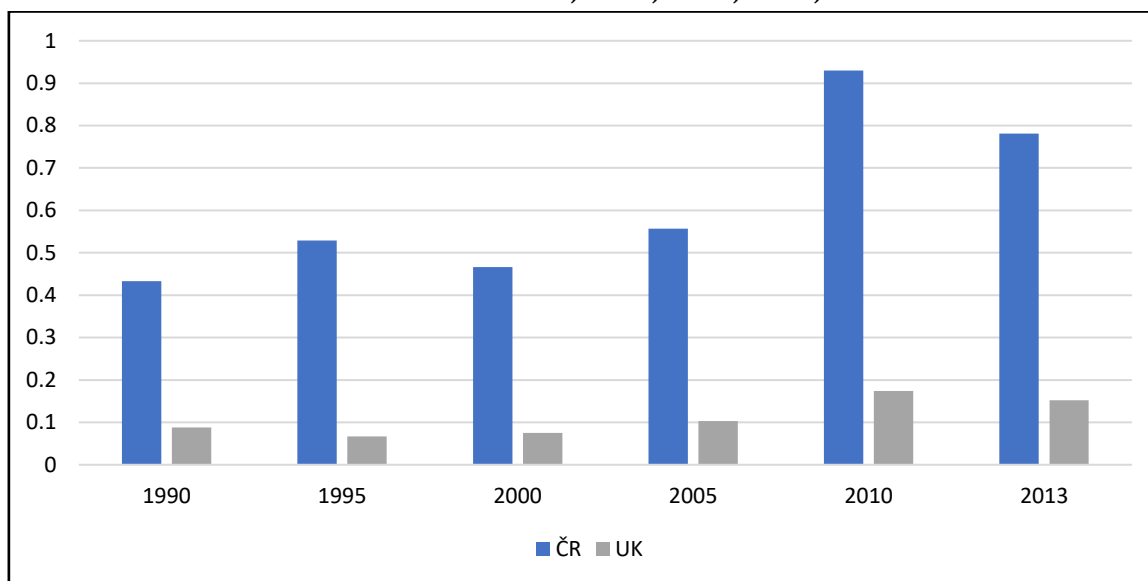
Graf č. 9: Výdaje státu na peněžité rodinné příspěvky vyjádřené v procentech HDP v ČR a UK v letech 1990, 1995, 2000, 2005, 2010 a 2013

Zdroj: OECD Statistics (2017a), vlastní zpracování

Větší rozdíl je patrný na grafu č. 10 na následující straně, který znázorňuje podíl výdajů státu na dávky mateřské a rodičovské dovolené na HDP v ČR a VB, a to ve stejných letech jako graf výše. Ve všech sledovaných letech vydávala ČR na mateřské a rodičovské příspěvky vyšší procento HDP než VB, přičemž nejvyšší rozdíl je vidět v roce 2010, kdy procentuální podíl příspěvků na rodičovské a mateřské příspěvky na HDP v případě ČR činil 0,93 % HDP, v případě VB to bylo o více než pětinasobek méně než v ČR – konkrétně 0,17 % HDP. Rok 2010 byl u obou zemí rokem, kdy stát vydal nejvyšší podíl výdajů na mateřské a rodičovské příspěvky na HDP, přičemž velký skok na straně ČR je možné vysvětlit reformou rodičovského příspěvku z roku 2007, kdy došlo ke značnému zvýšení vyplácené dávky. V roce 2013 došlo v obou zemích ke snížení tohoto podílu, a to na konečná procenta pro ČR cca 0,78 % HDP a pro cca VB 0,15 % HDP.

Graf č. 10: Výdaje státu na mateřskou a rodičovskou dovolenou vyjádřené v procentech HDP v ČR a UK v letech 1990, 1995, 2000, 2005, 2010 a 2013

Zdroj: OECD Statistics (2017a), vlastní zpracování

3.5 Mikroekonomická komparace rodinné politiky

Komparace na mikroekonomické úrovni porovnává jednotlivé dávky přímé a nepřímé podpory rodin s dětmi z ekonomického hlediska na tzv. modelových rodinách. Pro tuto práci jsou využity tři modelové rodiny, a to modelová rodina s jedním dítětem, modelová rodina se dvěma dětmi a modelová rodina se třemi dětmi. Výpočty jednotlivých modelových rodin jsou vztaženy k poslednímu sledovanému roku této diplomové práce, a to roku 2015. Pro potřeby srovnání je využita mediánová hrubá měsíční mzda, tedy střední hodnota mzdy (zjednodušeně řečeno – 50 % populace má vyšší příjem a 50 % nižší příjem). Průměrná měsíční mzda není využita, jelikož je zkreslována případnými vysokými maximy či velmi nízkými minimy příjmů. Dále je využit institut minimální mzdy, přičemž ve VB je minimální hodinová mzda odstupňována podle věku občanů. Pro účely tohoto modelu je využita minimální hodinová mzda z roku 2015 pro věkovou kategorii „starší 21 let“, tedy £6.70 (cca 194 Kč). Hodinová mzda je následně přepočítána na měsíční minimální mzdu za předpokladu 160 odpracovaných hodin v měsíci. Tabulka č. 6 shrnuje průměrnou měsíční hrubou, mediánovou měsíční hrubou mzdu a minimální měsíční mzdu v roce 2015 v ČR a UK, zároveň mzdy v britských librách přepočítává na koruny.

Tabulka č. 6: Jednotlivé druhy mezd v ČR a UK v roce 2015

Druh mzdy	ČR	UK	UK - £ přepočtena na CZK
Průměrná hrubá měsíční mzda v roce 2015	26 467 Kč	£ 2.719	78 503 Kč ⁵
Mediánová hrubá měsíční mzda v roce 2015	22 414 Kč	£ 1.874	54 106 Kč
Minimální mzda v roce 2015	9 200 Kč	£ 1.072	30 950 Kč

Zdroj: ČSÚ (2015), The National Archives (2015)

Dalším důležitým předpokladem ke srovnávání modelových rodin je vyrovnaní jejich kupní síly. V tabulce č. 7 lze vidět, že britská cenová hladina je o 109 % vyšší než cenová hladina v České republice, tedy za stejný spotřební koš zboží se ve VB zaplatí o 109 % více než v ČR. Parity kupní síly v obou zemích jsou v rámci modelu vyrovnány, aby nedocházelo ke zkreslení např. vysokých částek sociálních dávek na území VB, ovšem z důvodu dvakrát vyšší parity kupní síly nejsou ve skutečnosti tak vysoké. Při výpočtech jednotlivých dávek modelových rodin je britská dávka vynásobena hodnotou 0,55 a je tak očištěna od vlivu cen.

Tabulka č. 7: Parita kupní síly v ČR a UK v roce 2015

	ČR (CZK)	UK (GBP)
ČR	100	55
UK	209	100

Zdroj: OECD iLibrary (2015)

3.5.1 Modelová rodina č. 1

Modelová rodina č. 1 je úplnou rodinou, jež je tvořena dvěma rodiči ve věku nad 30 let, přičemž matka je ekonomicky neaktivní – pobývá na mateřské dovolené s právě narozeným dítětem, před nástupem na mateřskou dovolenou pobírala měsíční mzdu na úrovni minimální mzdy. Matka pečuje o dítě nepřetržitě po celý den. Otec z této rodiny je zaměstnaný a za svou práci v rozsahu 40 hodin týdně pobírá plat na úrovni minimální mzdy (v ČR 9 200 Kč, v UK £ 1.072 - po přepočtu cca 30 950 Kč). Kromě novorozence společně rodiče vychovávají ještě staršího sourozence ve věku 10 let, jenž navštěvuje bezplatné školské zařízení.

⁵ Pro přepočet byl použit aktuální kurz ke dni 7.8.2017, a to: 1 GBP = 28.872 CZK (Kurzy, 2017).

Tabulka č. 8: Výpočty jednotlivých dávek pro modelovou rodinu č. 1

Dávky	ČR	UK
Porodné/ Sure Start Maternity Grant	- ŽM rodiny: $3\,140 + 2\,830 + 2\,140 = 8\,110$ Kč - Měsíční příjem rodiny: 18 400 Kč - 2,7násobek ŽM rodiny: $23\,787 < 18\,400$ – rodina má nárok na porodné pro druhé dítě ve výši 10 000 Kč	- Jelikož se rodině narodil již druhý potomek, na tento příspěvek nemá nárok.
Peněžitá pomoc v mateřství	- DVZ: $(9200 \cdot 12) / 365 = 302,5$ Kč - Denní výše dávky – 70 % DVZ: $302,5 \cdot 0,7 = \text{cca } 212$ Kč - Měsíční výše dávky: cca 6 360 Kč - <u>Celková výše dávky po dobu 18 týdnů</u>: $212 \cdot 7 \cdot 28 = \mathbf{41\,552}$ Kč	
Rodičovský příspěvek/ Statutory Maternity Pay	- DVZ: $(9200 \cdot 12) / 365 = 302,5$ Kč - 70 % 30násobku DVZ: $0,7 \cdot (30 \cdot 302,5) = 6\,352,5$ Kč - $6\,352,5 < 7\,600$ – celkem je vypláceno 7 600 Kč po dobu 28 měsíců (29. měsíc je vypláceno 7 197 Kč) - <u>Celkem</u>: 220 000 Kč	- týdenní hrubá mzda ženy: 7 737,5 Kč - prvních 6 týdnů: 6 963, 75 Kč - dalších 33 týdnů: 4 070 Kč - <u>Celkem</u>: 176 106 Kč - <u>Celkem po přepočtu na kupní sílu ČR</u>: 96 858, 3 Kč
Přídavek na dítě/Child Benefit	- ŽM rodiny: $3\,140 + 2\,830 + 1\,740 + 2\,140 = 9\,850$ - $2,4 \cdot 9\,850 = 23\,640$ - $9\,200 + 7\,600 < 23\,640$ - Přídavek na dítě do 6 let: 500 Kč/měsíc - Přídavek na dítě od 6 do 15 let: 610 Kč/měsíc - <u>Celkem</u>: 13 320 Kč/rok	- Roční příjem ani jednoho z rodičů není vyšší než £50.000 ročně, nemusí platit „High Income Child Benefit Tax“ - Přídavek pro nejstarší dítě: 2 390 Kč/měsíc - Přepočet na kupní sílu ČR: 1314,5 Kč - Přídavek pro dodatečné dítě: 1 582 Kč/měsíc - Přepočet na kupní sílu ČR: 870,1 Kč

Dávky	ČR	UK
		- Celkem po přepočtu: 26 215 Kč/rok

Zdroj: vlastní zpracování

Komparace podpory této rodiny probíhá pouze na úrovni přímé finanční podpory, nepřímá podpora v podobě daňových úlev a daňových příspěvků není pro tuto modelovou rodinu zohledněna. Na přídavek na dítě má rodina s příjmy na úrovni minimální mzdy nárok jak v ČR, tak ve VB, rozdílem však je, že v případě ČR dochází k odstupňování výše příspěvku dle věku dítěte, kdežto ve VB je příspěvek vyplácen pro „nejstarší a dodatečné dítě“. Celková roční suma za přídavek na dítě (nebo „Child Benefit“) je po přepočtu na českou cenovou hladinu pro tuto modelovou rodinu ve VB téměř dvakrát vyšší než v ČR. Celková výše přímé finanční podpory v ČR skládající se z porodného, peněžité pomoci v mateřství a rodičovského příspěvku je po narození druhého dítěte modelové rodiny v ČR 271 552 Kč. Ve VB má tato modelová rodina nárok na „Statutory Maternity Pay“ v celkové výši po přepočtu na českou kupní sílu 96 858, 3 Kč. Tato celková suma je téměř třikrát nižší než v případě podpory této rodiny v ČR. Štědře nastavený systém podpory v mateřství a rodičovství v ČR však může vést ke snížené motivaci dřívějšího zapojování matek zpět do pracovního procesu.

Kromě celkové sumy je dalším rozdílem délka podpory ze strany státu. Modelová rodina je na území ČR podporována celkem 134 týdnů, nejprve peněžitou pomocí v mateřství a následně rodičovským příspěvkem. Ve VB trvá podpora tzv. „Statutory Maternity Pay“ pouhých 39 týdnů, nicméně týdenní výše této podpory je pochopitelně o poznání vyšší než v ČR. Dalším rozdílem je nárok na příspěvek porodného, který v ČR pobírá rodina i na druhorozené dítě, kdežto ve VB příspěvek „Sure Start Maternity Grant“ druhorozenému dítěti v rodině nenáleží.

3.5.2 Modelová rodina č. 2

Druhá modelová rodina je úplnou rodinou, kde otec s matkou jsou oba ve věku 40 let, jsou zaměstnaní a za svou práci pobírají měsíční výplatu ve výši mediánového příjmu dané země (v případě ČR tedy 22 414 Kč a v případě VB £ 1.874 – po přepočtu 54 106 Kč). Rodiče společně vyživují tři děti, nejstarší je ve věku 20 let, prostřední ve věku 13 let a nejmladšímu členu rodiny jsou 4 roky. Žádné z dětí není postižené a rodiče

rovněž neplatí za vzdělávání dětí. Pro výpočet „Child Tax Credit“ a „Working Tax Credit“ byla použita kalkulačka „Tax Credit Calculator“ na oficiálních stránkách GOV.UK (GOV.UK, 2017m).

Tabulka č. 9: Výpočty jednotlivých dávek a daňových úlev pro modelovou rodinu č. 2

Dávky	ČR	UK
Přídavek na dítě/Child Benefit	- ŽM rodiny: 3 140+ 2830 + 1 740+2 140+2 450 = 12 300 - 2,4*8 000 = 29 520 - příjem rodiny: 44 828>29 520 - Rodina na přídavky na dítě nemá nárok	- Roční příjem obou rodičů: £ 44.976 – mají nárok na pobírání „Child Benefit“ bez platby daně „High Income Child Benefit Tax“ - Přídavek pro nejstarší dítě: 2 390 Kč/měsíc - Přepočet na kupní sílu ČR: 1 314,5 Kč/měsíc - Přídavek pro dodatečné děti (2): 3 164 Kč/měsíc - Přepočet na kupní sílu ČR: 1 740,2 Kč/měsíc - <u>Celkem po přepočtu</u>: 36 656,4 Kč/rok
Daňové úlevy/Child Tax Credit a Working Tax Credit	- daňové zvýhodnění za první dítě: 13 404 Kč/rok - daňové zvýhodnění za druhé dítě: 15 804 Kč/rok - daňové zvýhodnění za třetí dítě: 17 004 Kč/rok - <u>Celkem</u>: 46 212 Kč/rok	- rodina nemá nárok jak na „Child Tax Credit“, tak na „Working Tax Credit“

Zdroj: vlastní zpracování

Výsledky této modelové rodiny ukazují odlišné přístupy k finanční pomoci rodinám s mediánovými příjmy v obou zemích. ČR zvýhodňuje rodiny s mediánovými příjmy pomocí daňových úlev, nikoliv pomocí dávky přídavků na dítě, na které tato rodina kvůli vysokému rodinnému příjmu nárok nemá. Daňové zvýhodnění v ČR je odstupňováno pro jedno, dvě a tři a více dětí, přičemž s rostoucím počtem dětí se zvyšuje i roční částka dané úlevy. V případě této modelové rodiny jsou celkové daňové

úlevy za dítě vyčísleny ve výši 46 212 Kč za rok. Naopak v případě VB nedochází k vyplacení tzv. „Child Tax Credit“ a „Working Tax Credit“, a to z důvodu vysokého rodinné příjmu. VB podporuje rodiny s mediánovými příjmy pomocí dávky „Child Benefit“, při přepočtu na českou kupní sílu je roční výše tohoto příspěvku 36 656,4 Kč. Z tohoto výsledku je tedy patrné, že česká rodina s mediánovými příjmy je, zjednodušeně řečeno, podporována vyšší částkou než rodina britská.

3.5.3 Modelová rodina č. 3

Třetí modelovou rodinu tvoří pracující čtyřicetiletá matka – samoživitelka dvou dětí, a to dítěte ve věku 7 let a staršího dítěte ve věku 16 let, které se díky studiu připravuje na své budoucí povolání. Příjem matky činí $\frac{3}{4}$ mediánové příjmu v obou zemích, tedy 16 810,5 Kč v ČR a ve VB £ 1.405,5 – po přepočtu cca 40 580 Kč. Obě děti navštěvují školská zařízení, za které matka nemusí platit školné. Pro případ VB platí, že matka nemá partnera, nepobírá benefity Income Support, Pension Credit a Income-based Jobseeker's Allowance or income-related Employment and Support Allowance. Pro výpočet Child Tax Credit a Working Tax Credit byla použita kalkulačka „Tax Credit Calculator“ určená přímo k výpočtu těchto dvou benefitů na oficiálních stránkách GOV.UK (GOV.UK, 2017m).

Tabulka č. 10: Výpočty dávky přídavku na dítě a daňových úlev pro modelovou rodinu č. 3

Dávky	ČR	UK
Přídavek na dítě/Child Benefit	- ŽM rodiny: 3 410+ 2 140+2 450 = 8 000 - 2,4*8 000 = 19 200 - 16 810,5<19 200 - Přídavek na dítě od 6 do 15 let: 610 Kč/měsíc - Přídavek na dítě od 15 do 26 let: 700 Kč/měsíc - <u>Celkem</u>: 15 720 Kč/rok	- Roční příjem matky není vyšší než £50.000 ročně, nemusí platit „High Income Child Benefit Tax“ - Přídavek pro nejstarší dítě: 2 390 Kč/měsíc - Přepočet na kupní sílu ČR: 1 314,5 Kč/měsíc - Přídavek pro dodatečné dítě: 1 582 Kč/měsíc - Přepočet na kupní sílu ČR: 870,1 Kč/měsíc - <u>Celkem po přepočtu</u>: 26 216 Kč/rok

Dávky	ČR	UK
Daňové úlevy/Child Tax Credit a Working Tax Credit	- daňové zvýhodnění za první dítě: 13 404 Kč/rok - daňové zvýhodnění za druhé dítě: 15 804 Kč/rok - <u>Celkem</u> : 29 208 Kč/rok	- Child Tax Credit: 162 841,5 Kč/rok - Přepočet na kupní sílu ČR: 89 562,8 Kč/rok - Working Tax Credit: 13 290 Kč/rok - Přepočet na kupní sílu ČR: 7 310 Kč/rok - <u>Celkem po přepočtu</u> : 96 872, 3 Kč/rok

Zdroj: GOV.UK (2017m), vlastní zpracování

Rozdíl mezi dávkami přídavek na dítě a „Child Benefit“ je již zmíněn výše. V rámci třetí modelové rodiny je taktéž celková roční výše příspěvku „Child Benefit“ po přepočtu na českou kupní sílu stále vyšší než celková roční výše příspěvku na dítě v ČR, tentokrát o 10 496 Kč/rok. Důležité je zde zdůraznit, že v případě obou příspěvků nejsou nijak zvýhodněny matky vychovávající děti samy. Daňové zvýhodnění na dvě vyživované děti je v ČR vyčísleno na 29 208 Kč/rok nehledě na to, zda se jedná o děti žijící v úplné či neúplné rodině. Odlišný přístup je praktikován ve VB, kde rozdíl „Child Tax Credit“ pro matku žijící sama nebo s partnerem je více než znatelný. Tato modelová rodina ukazuje obrovský rozdíl mezi nepřímou podporou neúplných rodin s dětmi, kde v ČR si matka-samoživitelka se dvěma dětmi nárokuje daňové výhody ve výši již zmíněných 29 208 Kč/rok, ve VB je výše „Child Tax Credit“ a „Working Tax Credit“ pro tuto rodinu o 67 664,3 Kč více než v ČR, a to po přepočtu kupní síly na českou úroveň.

3.6 Komparace slučitelnosti profesního a rodinného života

S příchodem dítěte přichází, ve většině případů pro ženy, problém se sladěním rodinného života a profesní kariéry – důležité je, jak finančně zabezpečit rodinu, tak poskytnout dítěti dostatečnou péči a výchovu. Problém může nastat např. v nedostatku flexibilních či zkrácených úvazků na trhu práce, neochotě ze strany zaměstnavatele zaměstnat rodiče malých dětí či nedostatku zařízení služeb péče o děti. Následující komparace probíhá na úrovni poskytování částečných a flexibilních pracovních pozic.

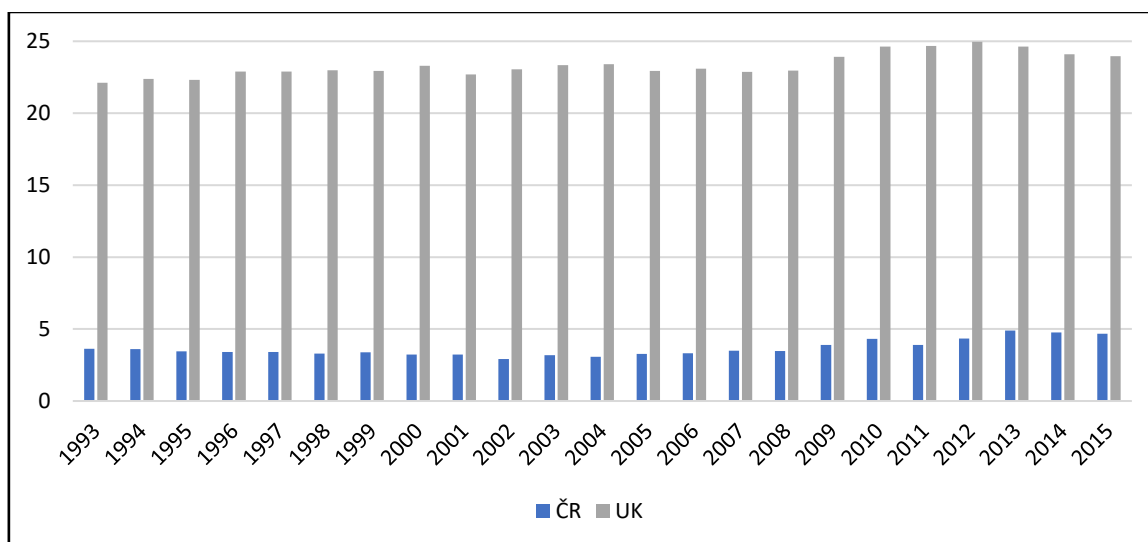
Existuje několik modelů, které říkají, jak se ženy vyrovnávají s problémem slučitelnosti rodinného a pracovního života. Jednou z možností je tzv. kontinuální pracovní činnost bez založení rodiny, druhou možností je tzv. model sekvenčního zaměstnání, kdy ženy odchází na delší dobu z trhu práce v období založení rodiny. Model P. E. Beckerové a P. Moenové identifikuje tři rodinné strategie sladění rodiny a kariéry: strategie omezování na základě odmítání přesčasů, pracovního cestování či povýšení; strategie práce versus kariéra (jeden z páru buduje kariéru a je hlavním živitelem rodiny, druhý má zaměstnání a je převážně zodpovědný za rodinu); strategie výměny či kompromisu (partneři se střídají v kariéře a zaměstnání v průběhu životního cyklu). Dle dosavadních poznatků ženy na českém území využívají kombinaci strategií, před narozením potomka pracují nejčastěji na plný úvazek a v období do 3-4 let věku dítěte odchází z trhu práce. Po tomto přerušení se na pracovní trh vrací a opět pracují na plný úvazek. K této volbě přispívá i fakt, že možnosti využívání flexibilních a částečných úvazků jsou v ČR spíše omezené, což dokazují i následující grafy (Palonciová, 2011).

Flexibilní pracovní pozice jsou specifické pracovní pozice svou např. pružnou nebo kratší či změněnou pracovní dobou, částečnou nebo úplnou možností práce z domova, prací přesčas či prací v noci, možností uzavření dohody o provedení práce či dohody o pracovní činnosti či prací na dálku (distanční spolupráce, teleworking). Za flexibilní formy práce se dále považuje sdílení pracovního místa více zaměstnavateli, víkendová práce, volná pracovní doba, flexibilní začátek pracovního týdne, stlačený pracovní týden (týdenní pracovní doba je odpracována ve čtyřech dnech, pracovní dny jsou delší a pracovní týden kratší) a další (MPSV, 2008d).

Jednou z nejdůležitějších forem, jež napomáhá se slučitelností rodinného a pracovního života, je právě poskytování flexibilních forem pracovních úvazků nebo částečných pracovních úvazků. Graf č. 11 zobrazený na následující straně porovnává podíl částečné zaměstnanosti v ČR a UK, přičemž OECD definuje částečný úvazek jako úvazek kratší třiceti hodin v pracovním týdnu. Z grafu je na první pohled možné vidět, že rozdíl v podílech zaměstnanosti mezi ČR a UK je v opravdu veliký. Celkově lze říci, že VB disponovala ve sledovaných letech v průměru téměř pětinasobně vyšším podílem zaměstnanosti na částečný úvazek na celkové zaměstnanosti populace. V roce

2015 ve VB pracovalo 23,8 % zaměstnané populace na částečný úvazek, zatímco v ČR pouhých 4,95 % zaměstnané populace. ČR disponuje mnohem omezenější nabídkou částečných úvazků než v případě VB, nárůst nabídky těchto úvazků ve sledovaném období je minimální.

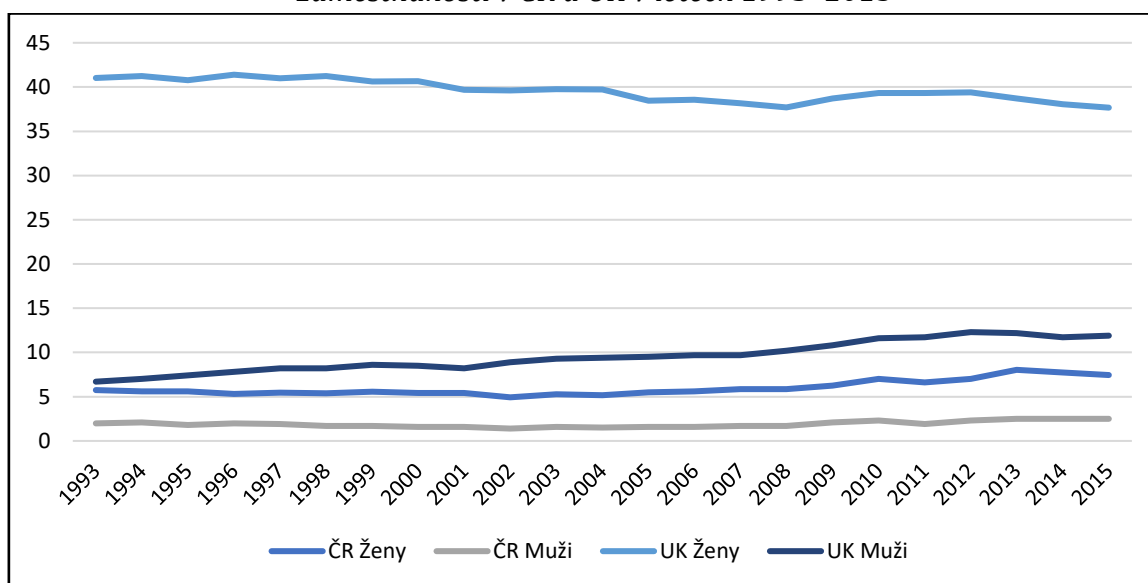
Graf č. 11: Podíl zaměstnanosti na částečný úvazek na celkové zaměstnanosti v ČR a UK v letech 1993–2015

Zdroj: OECD Statistics (2017a), vlastní zpracování

V současné době problém slučitelnosti kariéry a rodiny řeší v rodinách převážně ženy, které odchází z trhu práce na mateřskou dovolenou. Graf č. 12 rozpadá podíl zaměstnanosti na částečný úvazek na celkové zaměstnanosti v ČR a UK dle pohlaví. Sledované období je shodné jako v grafu č. 11 výše. Na grafu č. 12 je možné vidět, že podíl zaměstnanosti žen na částečný úvazek byl ve VB v celém sledovaném období téměř osmkrát vyšší než podíl v ČR. V roce 2015 ve VB pracovalo na jiný než plný úvazek 37,7 % zaměstnaných žen, kdežto v ČR to bylo pouhých 7,4 % zaměstnaných žen. Zatímco však podíl zaměstnanosti žen na částečný úvazek na celkové zaměstnanosti ve VB vykazuje téměř v celém období postupně klesající trend, zbylé tři sledované podíly naopak postupně rostou. V případě zaměstnanosti mužů na částečný úvazek je rozdíl mezi oběma podíly znatelně menší, v případě VB pracovalo v roce 2015 na částečný úvazek téměř 12 % zaměstnaných mužů, v ČR tento podíl činil pouhých 2,5 %.

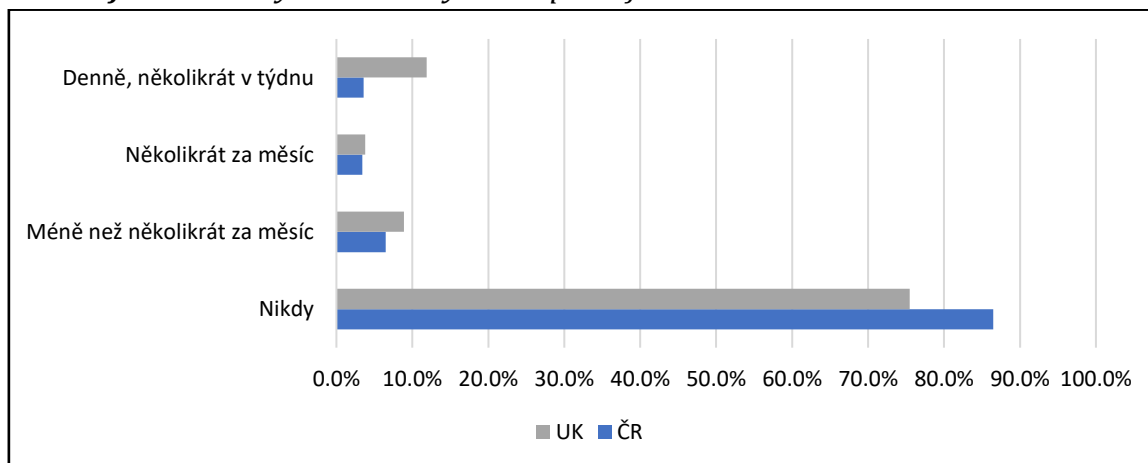
Graf č. 12: Vývoj podílu zaměstnanosti žen a mužů na částečný úvazek na celkové zaměstnanosti v ČR a UK v letech 1993–2015

Zdroj: OECD Statistics (2017a), vlastní zpracování

V dnešní době je jedním z nejžádanějších pracovních benefitů, který zároveň velice pomáhá se slučitelností rodinného a pracovního života, možnost pracovat z domova. Graf. č 13 zobrazuje procentuální zastoupení zaměstnaných žen v ČR a UK v roce 2015 s možnostmi pracovat z domova denně či několikrát v týdnu, několikrát v měsíci, méně než několikrát v měsíci a bez možnosti práce z domova. Z grafu je vidět, že britský trh práce je v tomto ohledu na pokročilejší úrovni a ve všech třech časových obdobích pracuje z domova větší podíl zaměstnaných žen. V roce 2015 téměř 12 % zaměstnaných žen pracovalo z domova denně, kdežto v ČR pouhých 3,6 %. V případě ČR nemá 86,5 % zaměstnaných žen možnost tento pracovní benefit využít.

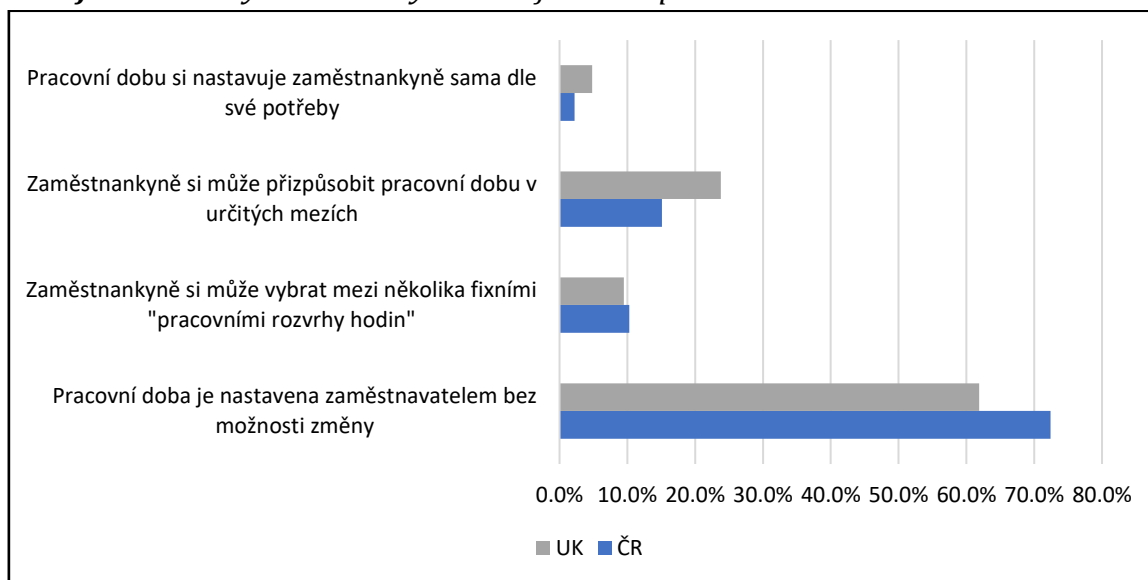
Graf č. 13: Podíly zaměstnaných žen pracujících z domova v ČR a UK v roce 2015

Zdroj: OECD (2017a), vlastní zpracování

Graf č. 14 zobrazuje jednotlivé podíly zaměstnaných žen s flexibilní pracovní dobou v daných sledovaných kategoriích v ČR a ve VB v roce 2015. Potvrzuje se fakt, že britský trh práce nabízí ženám více možností flexibility. 4,8 % zaměstnaných žen ve VB si samo může nastavit pracovní dobu dle své potřeby, v ČR pouhých 2,2 % zaměstnaných žen. Dále si ve VB 23,8 % zaměstnaných žen může upravovat pracovní dobu, ne však libovolně, ale v určitých mezích, v ČR tento podíl činí 15,1 %. ČR je flexibilnější co se týče možnosti volby pracovní doby mezi několika „pracovními rozvrhy hodin“, kdy možnost této volby má k dispozici 10,3 % zaměstnaných žen, ve VB je to o 0,8 % zaměstnaných žen méně. Na druhé straně má v ČR 72,4 % zaměstnankyň pracovní dobu nastavenou zaměstnavatelem bez možnosti úpravy, v případě VB je to téměř 62 %.

Graf č. 14: Podíly zaměstnaných žen s flexibilní pracovní dobou v ČR a UK v roce 2015

Zdroj: OECD (2017a), vlastní zpracování

3.7 SWOT analýza

SWOT analýza vychází jak z teoretické části, tak z výsledků praktické části této práce, a do jisté míry díky inspiraci britskou rodinnou politikou uvádí silné stránky, slabé stránky, příležitosti a hrozby české rodinné politiky. Tabulka č. 11 představuje SWOT analýzu české rodinné politiky.

Tabulka č. 11: SWOT analýza české rodinné politiky

Silné stránky	Slabé stránky
✓ Možnost flexibilního čerpání rodičovského příspěvku po libovolnou dobu a v libovolné výši ✓ Možnost měnit každé tři měsíce volbu rodičovského příspěvku ✓ Možnost čerpání rodičovského příspěvku ze strany otce ✓ Zájem ze strany státu o realizaci rodinné politiky	✓ Štědrá síť sociálních dávek v mateřství snižuje motivaci brzkého návratu do práce ✓ Vysoká doba na mateřské dovolené znesnadňuje návrat na trh práce ✓ Chybějící podpora pro studující rodiče způsobuje odkládání rodičovství do pozdního věku ✓ Větší byrokracie v žádání o sociální příspěvky ✓ Nízká možnost práce z domova a libovolné volby pracovní doby
Příležitosti	Hrozby
✓ Zaměření se více na nepřímou finanční podporu rodin, která nesnižuje motivace k práci ✓ Zjednodušení procesu žádání o sociální příspěvky – využití technologií 21. století ✓ Možnost zavedení příspěvků pro studující rodiče po vzoru UK ✓ Vyšší využití a zapojení se do projektů a dotačních programů EU ✓ Zvýšení podpory flexibilních a částečných pracovních úvazků, podpora práce z domova ✓ Podpora otcovství a otcovské dovolené	✓ Zvyšující se průměrný věk žen při porodu prvního dítěte ✓ Klesající podíl sociálních dávek vyplácených rodinám s dětmi ✓ Ztráta tradičního modelu rodiny především z důvodu vyšší rozvodovosti a modelu s mužem jakožto hlavním živitelem rodiny ✓ Slábnutí mezigenerační solidarity z důvodu absence mezigeneračního soužití ✓ Závislost podoby rodinné politiky na aktuálně vládoucí politické straně ✓ Časté úpravy výše či nároku na jednotlivé sociální dávky ✓ Obtížný návrat matek do pracovního procesu z důvodu dlouhé mateřské dovolené

Zdroj: vlastní zpracování

Závěr

V současné době je rodinná politika, její koncepce, směřování a možné úpravy, aktuálním tématem především z důvodu demografických změn týkajících se prodlužování věku stárnoucí populace, snižování míry porodnosti či úhrnné míry plodnosti a postupného odkládání rodičovství do vyššího věku. Jelikož jsou základní funkce rodiny pro společnost nezastupitelné, je důležité, aby byla rodina ze strany státu patřičně podporována. S touto podporou je ovšem spojena národohospodářská otázka zvyšujících se výdajů ze státního rozpočtu, právě proto by výdaje státu na rodinnou politiku měly být využívány co možná nejefektivněji, aby nedocházelo ke snižování motivace členů rodiny k práci a zvyšování vlastních příjmů z důvodu vysokých sociálních příspěvků, nebo jinému zneužívání tohoto systému.

Předmětem této práce bylo porovnat rodinnou politiku v České republice a ve Velké Británii ve sledovaném období. Modely rodinné politiky se v obou zemích liší, s tím, že rodinnou politiku České republiky je složité zařadit do jednoho z pěti nejznámějších typů sociálního státu. Nejvíce se Česká republika podobá tzv. postsocialistickému režimu, který je typický vysokým stupněm přerozdělování, dlouhou rodičovskou dovolenou a dvoupříjmovým modelem rodiny. Velká Británie se řadí do tzv. liberálního (anglosaského) režimu, jenž je charakterizován flexibilním trhem práce, nízkými sociálními dávkami zamýšlenými jako minimální standard chránící občany před chudobou nebo odpovědností za péči o děti spočívající na rodičích.

Kapitola na pomezí teoretické a praktické části byla nejprve zaměřena na faktory ovlivňující vývoj rodinné politiky, kde byl v rámci demografické části zobrazen vývoj počtu obyvatel od druhé poloviny dvacátého století, rozdíl v ukazateli úhrnné plodnosti, kde Velká Británie nabývá znatelně vyšších hodnot. Dále byl ukázán trend zvyšujícího se věku matek rodících první dítě (s výjimkou roku 2013 ve Velké Británii), zvyšující se hrubá míra rozvodovosti a snižující se hrubá míra sňatečnosti v obou zemích. Kořeny samotného vývoje rodinné politiky v obou zemích sahají na konec osmnáctého století, kdy na území tehdejšího Rakouska-Uherska začaly vznikat první sirotčince a chudobince a ve Velké Británii došlo k zavedení daně z příjmu a uzákonění

příspěvků pro závislé osoby. Další vývoj obou zemí se spíše lišil, v České republice byla postupně zaváděna a upravována přímá finanční podpora rodinám s dětmi, kdežto ve Velké Británii byly zaváděny příspěvky pouze pro specifické skupiny obyvatel jako vdovy nebo osiřelé děti. V první polovině devadesátých let dvacátého století docházelo v České republice k budování systému sociálního zabezpečení a v roce 1995 byly stanoveny sociální dávky vztahující se k podpoře rodinné politiky. Větší pozornosti se rodinné politice dostalo po přelomu tisíciletí, kdy byl vytvořen dokument Národní zpráva o rodině nebo došlo k novelizacím zákonů týkajících se nepřímé finanční podpory. Pro Velkou Británii byly důležité roky 1998, kdy došlo k reformě sociálního zabezpečení, jež vedla k vyšší redistribuci příjmu horizontálním směrem a vytvořila novou síť daňových příspěvků a 2004, kdy byla přijata Národní strategie péče o děti.

V analytické části byly podrobně popsány nástroje přímé finanční podpory rodinám, jednotlivé dávky byly charakterizovány podmínkami nároku na získání příspěvku, výší příspěvku či dobou pobírání dávky a následně byly popsány nástroje nepřímé finanční podpory v podobě daňových úlev či zvýhodnění. Na základě tohoto zkoumání se potvrdil odlišný přístup české a britské rodinné politiky, tedy orientace české rodinné politiky převážně na nástroje přímé finanční podpory a orientace britské rodinné politiky na podporu rodin prostřednictvím nepřímých nástrojů. Obecně lze říci, že v České republice jsou ženy na mateřské dovolené podporovány delší časový horizont a celý systém je finančně štedřejší. Naopak Velká Británie klade větší důraz na zapojení jedince do pracovního procesu a rodinám poskytuje převážně jednotlivé dávky z daní. Výhodou tohoto přístupu je, že nedochází ke ztrátě motivace návratu do pracovního procesu a zajištění si vlastních příjmů. Další rozdíl byl spatřen v tom, že Velká Británie, na rozdíl od České republiky, speciálně podporuje rodiče studující prezenční formu studia. Převážně mladé matky jsou tak finančně motivovány a podporovány k pokračování ve studiu i přes brzké založení rodiny.

Z analýzy na makroekonomické úrovni vyplynulo, že Česká republika vybere na příspěvcích na sociální zabezpečení cca dvojnásobek britského podílu příspěvků na sociální zabezpečení na hrubém domácím produktu. Nicméně podíl výdajů na rodinnou politiku na hrubém domácím produktu byl ve Velké Británii ve sledovaném třináctiletém období vyšší s tím, že se navíc rozdíl mezi podíly v obou zemích

s postupem let zvyšoval. Česká republika vykazuje od roku 2009 klesající podíl výdajů na rodinnou politiku na hrubém domácím produktu, což je možné vysvětlit mimo jiné střídajícími se pravicovými vládami v tomto období, u kterých rodinná politika nepředstavuje hlavní prioritu. Co se týče výdajů na peněžité příspěvky rodinám s dětmi, tak Česká republika vydávala od roku 2005 o něco vyšší podíl výdajů vyjádřených jako procento hrubého domácího produktu, nicméně rozdíl mezi oběma podíly nebyl příliš veliký. Naopak velmi značný rozdíl byl shledán ve výdajích státu na mateřskou a rodičovskou dovolenou, kde výdaje vztažené k hrubému domácímu produktu byly v České republice již od roku 1990 několikanásobně vyšší než ve Velké Británii.

Pro komparaci na mikroekonomické úrovni byly vytvořeny tři modelové rodiny. První modelovou rodinu tvořila úplná rodina s matkou na mateřské dovolené, desetiletým dítětem navštěvující školské zařízení a otcem, který stejně jako matka před nástupem na mateřskou dovolenou, pobírá mzdu na úrovni minimální mzdy v dané zemi. Tato rodina byla celkově štedřeji podpořena v České republice, a to díky příspěvkům porodního, peněžité pomoci v mateřství, rodičovského příspěvku a přídatku na obě děti. Ve Velké Británii byl finančně štedřeji oceněn pouze přídatok na dítě, kdežto na porodné rodina kvůli již v pořadí druhému dítěti neměla nárok. Druhá modelová rodina byla taktéž úplná, avšak oba pracující rodiče pobírali plat na úrovni mediánové mzdy a společně vychovávali tři děti. Výsledky ukázaly odlišný přístup obou států k mediánovým rodinám, v České republice byla rodina podpořena prostřednictvím daňových úlev, kdežto ve Velké Británii na daňové dávky rodina neměla nárok a byly jí vypláceny přídatky na děti. Celkově by byla rodina štedřeji podpořena daňovými úlevami v České republice. Třetí neúplnou modelovou rodinu tvořila matka samoživitelka s příjmem na úrovni $\frac{3}{4}$ mediánové mzdy vychovávající dvě děti. V obou zemích měla matka nárok na přídatky na děti, přičemž i po přepočtu na českou cenovou hladinu byly přídatky vyšší ve Velké Británii. Finančně veliký rozdíl nastal v nepřímé podpoře prostřednictvím dávek z daní a daňových úlev, z čehož je možné usoudit, že Velká Británie podporuje více osamělé rodiče než Česká republika.

Na konci analytické části byla komparována slučitelnost profesního a rodinného života, která ukázala o mnoho vyšší podíly zaměstnanosti na částečný úvazek ve Velké

Británii, jak na úrovni zaměstnaných žen, tak na úrovni zaměstnaných mužů. Vyšší flexibilita britského trhu práce byla potvrzena téměř čtyřnásobně vyšším podílem žen pracujících denně z domova a zároveň vyšším podílem žen s možností libovolně měnit pracovní dobu v zaměstnání. V poslední subkapitole praktické části byly v rámci SWOT analýzy shrnuty silné stránky, slabé stránky, příležitosti a hrozby české rodinné politiky.

Hlavním cílem práce bylo zanalyzovat vývoj a nástroje rodinné politiky za účelem zhodnocení prorodinného prostředí v obou zemích a navržení možných změn a zlepšení pro český systém podpory rodin s dětmi. Možné změny ke zlepšení české rodinné politiky jsou uvedeny jako příležitosti ve SWOT analýze, zde bych ráda zmínila možnost postupného zaměření české rodinné politiky na nepřímou finanční podporu, která nesnižuje motivaci ke zvyšování vlastních příjmů; možnost zvýšení flexibilních a částečných pracovních úvazků či možnost zefektivnění procesu žádání o sociální příspěvky např. jednoduchou žádankou přes webové stránky. Za zmínku také stojí možnost zavedení finanční podpory pro rodiče studující prezenční formu studia, což by mohlo do jisté míry zabránit odkládání rodičovství do pozdního věku. Obecně by se poté česká rodinná politika po vzoru Velké Británie mohla inspirovat jejím mottem, které říká, že i nejhůře placená pracovní pozice musí zajistit člověku vyšší příjem než pouhé pobírání sociálních dávek. Pro Českou republiku by toto znamenalo především další zvýšení minimální mzdy. Vzhledem k uvedeným závěrům se domnívám, že se cíl práce podařilo naplnit.

Možnost, jakým směrem by dále mohla být tato práce zaměřena je hlubší analýza slučitelnosti profesního a rodinného života do oblastí zkoumající dostatek kapacit instituce péče o děti, tedy dětských jeslí nebo mateřských škol nebo rodičovských práv týkající se právě sladění osobního a pracovního života.

Seznam zkratek

- ČR** – Česká republika
- ČSSZ** – Česká správa sociálního zabezpečení
- ČSÚ** – Český statistický úřad
- DVZ** – Denní vyměřovací základ
- EU** – Evropská unie
- HDP** – Hrubý domácí produkt
- Kč** – Koruna česká
- Kčs** – Koruna československá
- MPSV** – Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky
- NFPI** – National Family and Parenting Institute
- NKPR** – Národní koncepce pro rodinu
- OECD** – Organization for Economic Cooperation and Development
- ONS** – Office for National Statistics
- OSN** – Organizace spojených národů
- OSVČ** – Osoba samostatně výdělečně činná
- PPM** – Peněžitá pomoc v mateřství
- SSP** – Státní sociální podpora
- UK** – Spojené království Velké Británie a Severního Irska
- VPTM** – Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství
- ŽM** – Životní minimum

Seznam tabulek a grafů

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: *Srovnání režimů sociálních států dle Esping-Andersena*

Tabulka č. 2: *Maximální měsíční výše rodičovského příspěvku*

Tabulka č. 3: *Životní minima rodiny a hranice rozhodného příjmu pro nároku na porodné*

Tabulka č. 4: *Měsíční částky životního minima pro jednotlivé osoby v domácnosti*

Tabulka č. 5: *Výše přídavku na dítě v závislosti na věku dítěte*

Tabulka č. 6: *Jednotlivé druhy mezd v ČR a UK v roce 2015*

Tabulka č. 7: *Parita kupní síly v ČR a UK v roce*

Tabulka č. 8: *Výpočty jednotlivých dávek pro modelovou rodinu č. 1*

Tabulka č. 9: *Výpočty jednotlivých dávek a daňových úlev pro modelovou rodinu č. 2*

Tabulka č. 10: *Výpočty dávky přídavku na dítě a daňových úlev pro modelovou rodinu č. 3*

Tabulka č. 11: *SWOT analýza české rodinné politiky*

Seznam grafů

Graf č. 1: Vývoj počtu obyvatel v ČR a UK v letech 1961–2015

Graf č. 2: Procentuální zastoupení věkových skupin v populaci v ČR a UK v letech 1994, 2004 a 2014

Graf č. 3: Vývoj úhrnné plodnosti v ČR a UK v letech 2005–2015

Graf č. 4: Vývoj průměrného věku ženy při porodu prvního dítěte v ČR a UK v letech 2006–2015

Graf č. 5: Vývoj hrubé míry sňatečnosti a rozvodovosti v ČR a UK od sedmdesátých let dvacátého století do roku 2014

Graf č. 6: Vývoj procentuálního podílu příspěvků na sociální zabezpečení k HDP v ČR a UK v letech 1993–2013

Graf č. 7: Vývoj procentuálního podílu sociálních dávek na funkci „rodina/děti“ a celkových sociálních dávkách

Graf č. 8: Vývoj procentuálního podílu výdajů na rodinnou politiku k HDP v ČR a UK v letech 2000–2013

Graf č. 9: Výdaje státu na peněžitě rodinné příspěvky vyjádřené v procentech HDP v ČR a UK v letech 1990, 1995, 2000, 2005, 2010 a 2013

Graf č. 10: Výdaje státu na mateřskou a rodičovskou dovolenou vyjádřené v procentech HDP v ČR a UK v letech 1990, 1995, 2000, 2005, 2010 a 2013

Graf č. 11: Podíl zaměstnanosti na částečný úvazek na celkové zaměstnanosti v ČR a UK v letech 1993–2015

Graf č. 12: Vývoj podílu zaměstnanosti žen a mužů na částečný úvazek na celkové zaměstnanosti v ČR a UK v letech 1993–2015

Graf č. 13: Podíly zaměstnaných žen pracujících z domova v ČR a UK v roce 2015

Graf č. 14: Podíly zaměstnaných žen s flexibilní pracovní dobou v ČR a UK v roce 2015

Seznam literatury a dalších pramenů

Knižní zdroje

BRDEK, Miroslav, Hana JÍROVÁ a Vojtěch KREBS. *Trendy v evropské sociální politice*. Praha: ASPI, 2002. ISBN 80-86395-25-1.

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Vyd. 1. Praha: Argo, 1999. 595 s. ISBN 80-7203-124-4.

HAŠKOVÁ, Hana, Steven Saxonberg (eds.), Jiří Mudrák. 2012. *Péče o nejmenší. Boření mýtů*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. 199 s. ISBN 978-80-7419-114-5.

HOLMAN, Robert. *Dějiny ekonomického myšlení*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2001. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 80-7179-631-x.

HOLUB, Martin. *Teoretické možnosti podpory rodin s dětmi v sociálním pojištění*. Praha: VÚPSV, 2010. ISBN 978-80-7416-063-9

JAHODA, Robert a Pavel KOFROŇ. *Domácnosti a sociální dávky v letech 2000 až 2005 (analýza dostupných dat)*. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i. Praha, 2007. ISBN 978-80-87007-69-3.

KREBS, V., et al. *Sociální politika*. 5., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. 544 s.

KUCHAŘOVÁ, Věra. *Rodinná politika – proč a o čem*. Demografie. Praha, 2006, 48(4), 229-241. ISSN 0011-8265.

LAMPERT, H. 1985. *Lehrbuch der Sozialpolitik*. Springer verlag. In: Krebs, V. a kol. Sociální politika, Praha: Aleko

LOVASOVÁ, Lenka. *Rodinné vztahy*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-66-0.

MATĚJKOVÁ, Barbora a Jana PALONCYOVÁ. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích I*, Praha: VÚPSV. 2003.

MATĚJKOVÁ, Barbora a Jana PALONCYOVÁ. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích II*, Praha: VÚPSV. 2004.

MATĚJKOVÁ, Barbora a Jana PALONCYOVÁ. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích s ohledem na situaci v České republice*. Brno: Masarykova univerzita v Brně pro Výzkumný ústav práce a sociálních věcí Praha, 2005. ISBN 80-210-3630-3.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-901424-7-8.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR. *Rodinná politika na úrovni krajů a obcí: metodické "doporučení" Ministerstva práce a sociálních věcí ČR*. Praha: 2008a. ISBN 978-80-86878-82-9.

MITCHELL, Eva. *Finanční podpora rodin s dětmi v České republice v evropském kontextu*. Praha: Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky, 2010. ISBN 978-80-86729-54-1.

MLČOCH, Lubomír. *Ekonomie rodiny v proměnách času, institucí a hodnot*. Vydání druhé, v Nakladatelství Karolinum první, 2014. ISBN 978-80-246-2357-3.

MORGAN, Patricia. *Family Policy, Family Changes: Sweden, Italy and Britain Compared*. London: Civitas: Institute for the Study of Civil Society, 2006. ISBN (13) 978-1-903386-43-8.

MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. 2. Vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. ISBN 80-86429-05-9.

MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální politika v evropských zemích*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0780-8.

PALONCYOVÁ, Jana. *Rodinné chování a rodinná politika jako kontext systému denní péče o děti ve Francii a v České republice*. Praha: VÚPSV, 2013. ISBN 978-80-7416-127-8.

PALONCYOVÁ, Jana. *Vztah profesní dráhy a založení rodiny z hlediska generací žen*. Fórum sociální politiky. Praha, 2011, 5, 2-8. ISSN 1802-5854.

POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. Praha: SLON, 1995. ISBN 80-85850-01-X

PRESTON, S. 1987. *Are the Economic Consequences of Population Growth a Sound basis for Population Policy?* In: Krebs, Durdisová, Poláková, Žižková. 1997. *Sociální politika*. 1. vyd. Praha, Codex Bohemia 1997. 328 s. ISBN 80-85963-33-7

ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-48-6.

SIROVÁTKA, Tomáš, ed. *Česká sociální politika na prahu 21. století: efektivnost, selhávání, legitimita*. Brno: Masarykova univerzita, 2000. Spisy Fakulty sociálních studií Brněnské univerzity. ISBN 80-210-2307-4.

VEČEŘA, Miloš. *Sociální stát: východiska a přístupy*. Vyd. 2. upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 1996. ISBN 80-85850-16-8.

Elektronické zdroje

✓ Česká správa sociálního zabezpečení

Ošetřovné. Česká správa sociálního zabezpečení [online]. 2017 [cit. 2017-08-01]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/nemocenske-pojisteni/davky/osetrovne.htm>

Peněžitá pomoc v mateřství. Česká správa sociálního zabezpečení [online]. 2016a [cit. 2017-08-01]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/nemocenske-pojisteni/davky/penezita-pomoc-v-materstvi.htm>

Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství. Česká správa sociálního zabezpečení [online]. 2017b [cit. 2017-08-01]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/nemocenske-pojisteni/davky/vyrovnavaci-prispevek-v-tehotenstvi-a-materstvi.htm>

✓ Český statistický úřad

Demografická příručka - 2014. Český statistický úřad [online]. 2014b [cit. 2017-07-20]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-prirucka-2014>

Narození. Český statistický úřad [online]. 2010 [cit. 2017-07-19]. Dostupné z: <https://web.natur.cuni.cz/~mak/gos/demmetodika/www.czso.cz/cz/cisla/0/02/020100/narozeni.htm>

Obyvatelstvo – roční časové řady. Český statistický úřad [online]. 2017a [cit. 2017-07-19]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_hu

Průměrné mzdy - 4. čtvrtletí 2015. Český statistický úřad [online]. 2015 [cit. 2017-08-07]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/prumerne-mzdy-4-ctvrtleti-2015>

Věková struktura obyvatel podle dat sčítání lidu. Český statistický úřad [online]. 2014a [cit. 2017-07-20]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551781/170217-14.pdf/9f50d576-fb17-4b2a-a221-01b0ff96ee3b?version=1.0>

✓ EUROPA

Česká republika. Evropa [online]. 2017 [cit. 2017-07-18]. Dostupné z: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/czechrepublic_cs

✓ European Union

Your social security rights in the United Kingdom [online]. European Union, 2011 [cit. 2017-07-30]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20United%20Kingdom_en.pdf

✓ EUROSTAT

Fertility indicators. Eurostat [online]. 2017f [cit. 2017-07-20]. Dostupné z: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

GDP and main components. Eurostat [online]. 2017a [cit. 2017-07-18]. Dostupné z: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=namq_10_gdp&lang=en

GDP per capita in PPS. Eurostat [online]. 2017b [cit. 2017-07-18]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=t_ec00114&plugin=1

HICP - inflation rate. Eurostat [online]. 2017d [cit. 2017-07-18]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=t_ec00118&plugin=1

Marriage and divorce statistics. Eurostat [online]. 2017g [cit. 2017-07-20]. Dostupné z: [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Marriage and divorce statistics](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Marriage_and_divorce_statistics)

Social benefits by function - % of total benefits. Eurostat [online]. 2017h [cit. 2017-08-19]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tps00106&language=en>

Total fertility rate. Eurostat [online]. 2017e [cit. 2017-07-19]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdde220&plugin=1>

Unemployment rate - annual data. Eurostat [online]. 2017c [cit. 2017-07-18]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tipsun20&language=en>

✓ Family.jrank

Great Britain - Family Politics and Family Policy. Family.jrank [online]. 2017 [cit. 2017-07-30]. Dostupné z: <http://family.jrank.org/pages/739/Great-Britain-Family-Politics-Family-Policy.html>

✓ GOV.UK

Care to Learn. GOV.UK [online]. 2017k [cit. 2017-08-03]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/care-to-learn/what-youll-get>

Childcare Grant. GOV.UK [online]. 2017j [cit. 2017-08-03]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/childcare-grant/what-youll-get>

Claim Child Benefit. GOV.UK [online]. 2017b [cit. 2017-08-01]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/child-benefit>

Funeral Payment. GOV.UK [online]. 2017f [cit. 2017-08-02]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/funeral-payments/what-youll-get>

Housing Benefit. GOV.UK [online]. 2017g [cit. 2017-08-03]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/housing-benefit/what-youll-get>

Maternity Allowance. GOV.UK [online]. 2017e [cit. 2017-08-02]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/maternity-allowance>

Maternity pay and leave. GOV.UK [online]. 2017c [cit. 2017-08-02]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/maternity-pay-leave/pay>

Paternity pay and leave. GOV.UK [online]. 2017d [cit. 2017-08-02]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/paternity-pay-leave/leave>

Shared Parental Leave and Pay. GOV.UK [online]. 2017h [cit. 2017-08-03]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/shared-parental-leave-and-pay/eligibility>

Sure Start Maternity Grant. GOV.UK [online]. 2017a [cit. 2017-08-01]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/sure-start-maternity-grant>

Tax credits calculator. GOV.UK [online]. 2017m [cit. 2017-08-07]. Dostupné z: <https://www.tax.service.gov.uk/tax-credits-calculator/#/result>

Working Tax Credit. GOV.UK [online]. 2017l [cit. 2017-08-03]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/working-tax-credit>

✓ **Hnutí pro život**

Koncepce rodinné politiky. Hnutí pro život [online]. 2016 [cit. 2017-07-08]. Dostupné z: <http://hnutiprozivot.cz/download/zpravy/2634-koncepce-rodinne-politiky.pdf>

✓ **Integrovaný portál MPSV**

Obecné informace. Integrovaný portál MPSV [online]. 2015 [cit. 2017-07-30]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/obecne>

Porodné. Integrovaný portál MPSV [online]. 2016a [cit. 2017-07-31]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/porodne>

Přídavek na dítě. Integrovaný portál MPSV [online]. 2017a [cit. 2017-07-12]. Dostupné z: [https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prid na dite](https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prid-na-dite)

Příspěvek na bydlení. Integrovaný portál MPSV [online]. 2017b [cit. 2017-08-01]. Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prisp_na_bydleni

Rodičovský příspěvek. Integrovaný portál MPSV [online]. 2016b [cit. 2017-08-01]. Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/rodicovsky_prisp

Životní a existenční minimum. Integrovaný portál MPSV [online]. 2017c [cit. 2017-08-01]. Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/zivotni_min

✓ **Kurzy**

GBP, britská libra – převod měn na CZK, českou korunu. Kurzy.cz [online]. 2017 [cit. 2017-08-07]. Dostupné z: <http://www.kurzy.cz/kurzy-men/kurzy.asp?a=X&mena1=GBP&mena2=CZK&c=1&d=07.08.2017&convert=P%F8eve%EF+m%ECnu>

✓ **Ministerstvo práce a sociálních věcí**

Dva roky sociálních reforem 2007–2008. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2008b [cit. 2017-07-29]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/5951/MPSV_2008.pdf

Evropská sociální charta (původní znění). Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2017b [cit. 2017-07-21]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/1218/esch.pdf>

Finanční podpora rodiny. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2017f [cit. 2017-08-03]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/nahled/cs/14470>

Jaké jsou flexibilní formy zaměstnávání? Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2008d [cit. 2017-08-08]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/5793>

Národní koncepce rodinné politiky. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2005 [cit. 2017-07-29]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf

Národní koncepce podpory rodin s dětmi. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2017a [cit. 2017-07-08]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7958/Narodni_koncepce_podpory_rodin_s_detmi.pdf

Národní zpráva o rodině. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2004 [cit. 2017-07-19]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/899/zprava_b.pdf

Nemocenské pojištění v roce 2017. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2017c [cit. 2017-07-30]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/7#oi>

Prorodinný balíček. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2008c [cit. 2017-07-29]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/5896/19112008.pdf>

Pružné formy podpory rodin s dětmi v sociálním pojištění. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2009 [cit. 2017-07-12]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7765/Pruzne_formy_podpory.pdf

Sociální pojištění. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2017c [cit. 2017-07-30]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/1349>

Sociální reforma. Sociální reforma, Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2012 [cit. 2017-07-29]. Dostupné z: <http://socialnireforma.mpsv.cz/cs/4#1.3>

Státní sociální podpora. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2017e [cit. 2017-08-01]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/2#dsp>

Systém sociálního zabezpečení v České republice. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2009 [cit. 2017-07-29]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7175/ssz_cr_cz.pdf

✓ **Ministerstvo zahraničních věcí České republiky**

Velká Británie. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [online]. 2017 [cit. 2017-07-18]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/velka_britanie/index.html

✓ **OECD**

OECD Family Database. OECD [online]. 2017a [cit. 2017-08-08]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/els/family/database.htm>

✓ **OECD Data**

Family benefits public spending. OECD Data [online]. 2017b [cit. 2017-08-04]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/socialexp/family-benefits-public-spending.htm>

Social security contributions. OECD Data [online]. 2017a [cit. 2017-08-04]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/tax/social-security-contributions.htm>

✓ **OECD iLibrary**

Comparative price levels. OECD iLibrary [online]. 2015 [cit. 2017-08-07]. Dostupné z: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/economics/main-economic-indicators-volume-2016-issue-2/comparative-price-levels_mei-v2016-2-table105-en#.WY9bq1EjE2w

Incidence of FTPT employment - common definition. OECD Statistics [online]. 2017a [cit. 2017-08-08]. Dostupné z: <http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=STLABOUR#>

✓ **OECD Statistics**

Social Expenditure - Aggregated data. OECD Statistics [online]. 2017a [cit. 2017-08-04]. Dostupné z: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=SOCX_AGG#

✓ **Office for National Statistics**

Overview of the UK population: February 2016. Office for National Statistics [online]. 2016 [cit. 2017-07-20]. Dostupné z: <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/populationestimates/articles/overviewoftheukpopulation/february2016>

Overview of the UK population: July 2017. Office for National Statistics [online]. 2017a [cit. 2017-07-19]. Dostupné z: <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/populationestimates/articles/overviewoftheukpopulation/july2017#the-european-context>

✓ **Population Europe Resource Finder & Archive**

Family Policies: United Kingdom (2014). Population Europe Resource Finder & Archive [online]. 2014 [cit. 2017-07-30]. Dostupné z: <http://www.perfar.eu/policy/family-children/uk>

✓ **The Money Advice Service**

Maternity leave and pay. The Money Advice Service [online]. 2017 [cit. 2017-08-02]. Dostupné z: <https://www.moneyadviceservice.org.uk/en/articles/maternity-pay-and-leave>

✓ **The National Archives**

ASHE 1997 to 2015 selected estimates. The National Archives [online]. 2015 [cit. 2017-08-07]. Dostupné z: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20160106013433/http://www.ons.gov.uk/ons/publications/re-reference-tables.html?edition=tcn%3A77-400803>